

	<p>Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών</p>	
<p>ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ ΤΜΗΜΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ</p>	<p>Εφαρμοσμένη Επιχειρησιακή Έρευνα & Ανάλυση</p>	<p>ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ</p>

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**ΘΕΜΑ: «Το Μεταναστευτικό ζήτημα ως εμπροσθοφυλακή ενός
ασύμμετρου υβριδικού πολέμου»**

Φοιτήτρια: ΝΤΑΜΠΛΙΑ ΧΡ. ΕΛΕΝΗ

ΑΜ:2018018031

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Γερούλης Γεώργιος Αππχος (Ι) ε.α.

Αθήνα, Ιανουάριος 2021

Η Μεταπτυχιακή Διατριβή της κυρίας Ελένης Χρ. Ντάμπλια εγκρίνεται:

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δρ. Γεώργιος Γερούλης

Δρ. Γεώργιος Γερούλης

Καθηγητής Δρ. Νικόλαος Ιω. Δάρας

Καθηγητής Δρ. Νικόλαος Ιω. Δάρας

Αναπληρωτής Καθηγητής Δρ. Στέλιος
Τσαφαράκης

**Stelios
Tsafara
kis**

Digitally signed by Stelios Tsafarakis
DN: c=GR, l=Chania, o=Technical University of Crete, ou=Class B - Private Key created and stored in software CSP, sn=Tsafarakis, givenName=Stelios, serialNumber=3216942618, cn=Stelios Tsafarakis, email=tsafarakis@dpem.tuc.gr
Date: 2021.01.24 11:49:47 +02'00'

Αναπληρωτής Καθηγητής

Δρ. Στέλιος Τσαφαράκης

Θα ήθελα να αφιερώσω την παρούσα μεταπτυχιακή μου εργασία στο σύζυγό μου Τρηγόρη για την αμέριστη συμπαράστασή του και την ηθική ενθάρρυνση που μου παρείχε απλόχερα κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, καθώς χωρίς την καθοριστική συμβολή του δε θα είχα επιτύχει τους στόχους μου.

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου Απτχο (Ι) ε.α. Δρ. Γερούλη Γεώργιο, ο οποίος με βοήθησε πολύ να εντρυφήσω στο περιεχόμενο της εργασίας μου, με καθοδήγησε πολύ στοχευμένα ώστε να οργανώσω σωστά τις σκέψεις και τη δομή της μεταπτυχιακής μου διατριβής και υπέδειξε ευγένεια και κατανόηση προς το πρόσωπό μου καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνάς μου.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

Ντάμπλια Χρ. Ελένη

Copyright © Ντάμπλια Χρ. Ελένη, 2021.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Ιδρύματος.

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	9
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ, ΣΧΗΜΑΤΩΝ, ΠΙΝΑΚΩΝ.....	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	13
INTRODUCTION-ABSTRACT.....	16
ΣΚΟΠΟΣ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	22
1.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	22
1.2 ΠΡΟΑΓΓΕΛΟΙ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	26
1.3 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	30
1.4 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.....	31
1.5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	37
2.1 ΥΒΡΙΔΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ.....	37
2.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ..	39
2.2.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΗΕΖΒΟΛΛΑΗ – ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ.....	39
2.2.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.....	41
2.2.3 Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ISIS ΩΣ ΥΒΡΙΔΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗ.....	43
2.2.4 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΦΙΝΛΑΝΔΙΑΣ.....	46
2.3 ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	47
2.3.1 ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.....	48
2.3.2 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ.....	49
2.3.3 ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ.....	52
2.3.4 ΑΛΒΑΝΙΚΟΣ ΜΕΓΑΛΟΪΔΕΑΤΙΣΜΟΣ.....	54
2.3.5 ΣΚΟΠΙΑΝΟΣ ΑΛΥΤΡΩΤΙΣΜΟΣ.....	54
2.3.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ.....	55
2.3.7 ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ – ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ.....	56
2.4 Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	58
2.5 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	64
3.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	64
3.1.1 ΤΡΙΣΔΙΑΣΤΑΤΗ ΗΘΙΚΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΥΒΡΙΔΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ.....	64
3.2 ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ	67
3.2.1 ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ.....	68
3.3 Η ΑΠΕΙΛΗ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	71
3.4 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ & ΑΙΓΑΙΟ: ΑΠΕΙΛΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΡΑ..	73
3.5 Η ΑΠΕΙΛΗ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	74
3.6 ΥΒΡΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	76

3.6.1 ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ.....	76
3.6.2 ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΒΡΟ.....	78
3.6.2.1 ΛΕΣΒΟΣ, ΧΙΟΣ, ΣΑΜΟΣ.....	78
3.6.2.2 ΓΚΡΙΖΟΠΟΙΗΣΗ ΧΕΡΣΑΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.....	80
3.6.2.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΙΣΧΩΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	83
3.6.2.4 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ.....	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	86
4.1 Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ (ΜΚΟ).....	86
4.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	86
4.1.2 ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ.....	88
4.1.3 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΚΟ.....	89
4.1.4 Η ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΜΚΟ.....	91
4.1.5 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΥΡΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΩΝ ΜΚΟ.....	92
4.1.6 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΚΟ.....	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	98
5.1 ΟΙ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	98
5.1.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΜΚΟ.....	98
5.1.2 ΝΟΜΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	99
5.1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	101
5.1.4 ΟΙ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	104
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	108
6.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΜΚΟ ΣΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ.....	108
6.1.1 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΩΝ ΜΚΟ.....	108
6.1.2 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥΣ.....	110
6.1.3 ΟΙ ΜΚΟ ΚΑΙ Η ΠΑΡΟΧΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ.....	112
6.1.4 ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΕΣ ΤΩΝ ΜΚΟ – ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ.....	116
6.1.5 ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΒΑΣΕΙ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	118
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.....	121
7.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ.....	121
7.2 ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΕΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΡΟΩΝ.....	126
7.2.1 ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΡΟΩΝ ΚΑΤΑ 80% ΣΤΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΔΟΧΩΡΑ.....	128
7.2.2 ΜΕΤΡΑ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ.....	130

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.....	133
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	133
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	136

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ: Αστικός Κώδικας

ΑΜΚ: Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία

ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

ΔΟΜ: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

ΕΔΑΔ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΟΚΕ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινωνική Επιτροπή

ΕΣΟΘΕ: Εθνικό Σύστημα Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Επιτήρησης

ΕΣΣ: Ελεύθερος Συριακός Στρατός

ΕΥΕΔ: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

ΕΥΠ: Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΙΚ: Ισλαμικό Κράτος

ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας

ΚΥΑ: Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΚΥΤ: Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης

ΛΣ: Λιμενικό Σώμα

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΠΙΚΠΑ: Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως

ΦΠΑ: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

ΝΠΙΔ: Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου

ΚΙΑ: Central Intelligence Agency

ERCI: Emergency Response Centre International

NATO: North Atlantic Treaty Organization

NGO: Non-Governmental Organization

MHW: Maritime Hybrid Warfare

Unicef: United Nations International Children's Emergency Fund (Διεθνές Έκτακτο Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά)

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛ
1	Σχήμα 1: Αντίληψη έννοιας «υβριδικών πολέμων»	35
2	Σχήμα 2: Σύγχρονες υβριδικές απειλές	38
3	Σχήμα 3: Υβριδικές απειλές	39
4	Σχήμα 4: Ρωσικός υβριδικός πόλεμος	43
5	Σχήμα 5: Ο κόσμος του Πληροφοριακού Πολέμου	49
6	Σχήμα 6: Χάρτης Μεταναστευτικών Ροών	50
7	Σχήμα 7: Χώρες προέλευσης εισερχομένων στην Ελλάδα (%)	71
8	Σχήμα 8: Οι τρεις μεγάλες κατηγορίες ταξινόμησης των ΜΚΟ ανάλογα με το χρόνο εμφάνισής τους	90

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛ
1	Εικόνα 1: Κομπανί, σύνορα με Συρία - πρόσφυγες από το Κομπανί προσπαθούν να σωθούν από τις επιθέσεις του ISIS	45
2	Εικόνα 2 : Μικρά παιδιά εκτοπισμένα από τις εστίες των οικογενειών τους, σε σκηνή στο χωριό Qatmah της Συρίας	45
3	Εικόνα 3 : Η δράση του ISIS	46
4	Εικόνα 4 : Θαλάσσιος υβριδικός πόλεμος	73
5	Εικόνα 5 : Μαζικές μεταναστευτικές ροές	79
6	Εικόνα 6 : Απόβαση μεταναστών στα νησιά του Αιγαίου	79
7	Εικόνα 7 : Η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού ζητήματος	82
8	Εικόνα 8 : Τούρκικο σαπούνι στα στρατόπεδα της Θράκης	84
9	Εικόνα 9 : Νέες κλειστές δομές για τους πρόσφυγες	127
10	Εικόνα 10 : Κατασκευή δεύτερου φράκτη στα σύνορα του Έβρου	131

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛ
1	Πίνακας 1: Καταγεγραμμένοι παράνομοι μετανάστες που έφθασαν στην Ελλάδα κατά τα έτη 2001-2019	119

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη σημερινή κοινωνία, η διασύνδεση και η αλληλεξάρτηση των κρατών σε συνδυασμό με την έξαρση της τρομοκρατίας, την τεχνολογική επανάσταση, την παράνομη μετανάστευση και την οικονομική κρίση έχουν οδηγήσει στην εμφάνιση νέων μορφών πολέμου, με χαρακτηριστικότερο όλων τον υβριδικό πόλεμο. Ο υβριδικός πόλεμος δεν συνιστά πρωτοποριακή δράση.

Οι υβριδικές απειλές περιλαμβάνουν μεγάλη ποικιλία ενεργειών και συγκεκριμένα κάποιες από αυτές είναι η τρομοκρατία, η μετανάστευση, οι δημογραφικές προκλήσεις, η πειρατεία, η διαφθορά, οι εθνικές συγκρούσεις, ο κυβερνοπόλεμος, το οργανωμένο έγκλημα και η ασφάλεια ενεργειακών πηγών. Αποτελούν, πλέον, αναπόσπαστο κομμάτι στη σχεδίαση και την εκτέλεση των επιχειρήσεων. Αναμφίβολα, η εμφάνιση του υβριδικού πολέμου δεν σημαίνει απαραίτητα και το τέλος του συμβατικού πολέμου, αλλά αποτελεί έναν παράγοντα που οδηγεί σε αναδιαμόρφωση και αναβάθμιση του αμυντικού σχεδιασμού των κρατών και των οργανισμών ασφαλείας στον 21ο αιώνα, καθώς οι επιπτώσεις, αν δεν αντιμετωπισθεί κατάλληλα, θα είναι εξαιρετικά σοβαρές.

Η Ελλάδα λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης βρίσκεται στη δύσκολη κατάσταση να πρέπει να προετοιμαστεί προκειμένου να ανταπεξέλθει με τον κατάλληλο τρόπο απέναντι στην υβριδική απειλή. Για μεγάλο χρονικό διάστημα, η Ελλάδα ήρθε και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να έρχεται αντιμέτωπη με διάφορες προβληματικές καταστάσεις, οι οποίες απειλούσαν κατάφωρα την εξελικτική της πορεία. Η συνεχής ροή προσφύγων και λαθρομεταναστών, η διαχρονική απειλή και οι επεκτατικές βλέψεις των βόρειων γειτόνων σε συνδυασμό με την εξασθένηση βασικών παραγόντων ισχύος της, όπως η οικονομία, η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η διπλωματία και η πολιτική, καθιστούν αναγκαία την αναπροσαρμογή του αμυντικού σχεδιασμού, ώστε να συνεχίσει να υπηρετεί την υψηλή στρατηγική της χώρας.

Καθίσταται απαραίτητη, αρχικά, η οριοθέτηση των υφιστάμενων υβριδικών απειλών με σκοπό η χώρα να συγκεντρώσει όλα τα απαραίτητα μέτρα αντιμετώπισής τους και στη συνέχεια ο στρατηγικός σχεδιασμός του τρόπου με τον οποίο θα τις διαχειριστεί, αλλά και το πώς θα μάθει να δραστηριοποιείται καλύτερα και ασφαλέστερα στη νέα πραγματικότητα. Βέβαια, δε γίνεται να παραλειφθεί το γεγονός ότι ο υβριδικός πόλεμος μπορεί να αποτελέσει ενδεχομένως πεδίο προς το οποίο οφείλει να αναπτύξει κατάλληλες πρωτοβουλίες αποκατάστασης της ισορροπίας ισχύος στην περιοχή.

Το μεταναστευτικό ζήτημα έχει καταλάβει διαστάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελώντας σημαντικό παράγοντα απειλής για την ασφάλεια του εσωτερικού των περιοχών όπου και διαδραματίζεται ενεργά. Σε περιόδους έντασης ή κρίσης, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να προβλεφθούν οι αντιδράσεις ή οι συμπεριφορές των μεταναστών, γεγονός, τα οποία αποτελούν ξεκάθαρα μια υβριδική απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας. Η Ελλάδα εδώ και πολλά χρόνια δέχεται μεγάλες μεταναστευτικές ροές, οι οποίες αποτελούν μεγάλο και ασήκωτο φορτίο για τις παροχές που μπορεί να καλύψει και να υποστηρίξει. Τόσο το εσωτερικό της χώρας όσο και τα νησιά της φιλοξενούν πάρα πολύ κόσμο πράγμα το οποίο συχνά προβληματίζει και φέρνει σε δύσκολη θέση την τοπική κοινωνία.

Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί και ο ρόλος των ΜΚΟ που συμμετέχουν στο μεταναστευτικό ζήτημα ώστε να βοηθήσουν την υπάρχουσα κατάσταση παρέχοντας στους ανθρώπους αυτούς την κατάλληλη μέριμνα από τη δική τους πλευρά. Σίγουρα δεν είναι πάντοτε αυτό εφικτό και συχνά δημιουργούνται προβλήματα και παρεξηγήσεις. Οι ΜΚΟ, βέβαια, δεν βρίσκουν πάντοτε την υποστήριξη που ζητούν από το κράτος και υπάρχουν φορές όπου κατηγορήθηκαν για αυθαιρεσίες και για κρυφές και παράνομες συνεργασίες.

Τα μεταναστευτικά ρεύματα, τα οποία πραγματοποιήθηκαν μαζικά και ανεξέλεγκτα αποτελούν μια σύγχρονη σοβαρή υβριδική απειλή, η οποία δεν σχετίζεται άμεσα με την εμφανή εκδήλωση μορφών βίας και επιθετικών αντιδράσεων. Πίσω από τέτοιου είδους απειλές κρύβονται πολλά συμφέροντα, συνεργασίες και μελλοντικές επιδιώξεις, τα οποία μπορούν μόνο να πλήξουν τη χώρα και να την οδηγήσουν σε αδιέξοδο. Η απειλή έχει μακροπρόθεσμο χαρακτήρα με τη δημιουργία εθνοπολιτισμικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, οι οποίες αναστατώνουν με την παρουσία τους την κοινωνική γαλήνη της περιοχής. Υποδαυίζονται η εθνική και η κοινωνική συνοχή με την ανατροπή των δημογραφικών ισορροπιών, τη δημιουργία κλειστών κοινωνικών ομάδων και την οικειοποίηση συγκεκριμένων περιοχών. Οι μόνιμοι κάτοικοι αισθάνονται σαν να είναι ξένοι στην πατρίδα τους και η καχυποψία τούς έχει καταβάλλει σε καθημερινό επίπεδο.

Είναι αναγκαία, λοιπόν, η λήψη αποτελεσματικών μέτρων βάσει των οποίων θα πρέπει να αντιμετωπισθεί η επικρατούσα κατάσταση και να σταματήσει η συνεχόμενη ροή των μεταναστών που έχει ισοπεδώσει κυριολεκτικά την Ελλάδα. Οι παροχές της χώρας δεν είναι ανεξάντλητες και η κρίση που πλήττει τους πολίτες τα τελευταία χρόνια καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη να επέλθει η

κατάλληλη ισορροπία.

Λέξεις - Κλειδιά: μετανάστης, πρόσφυγας, ασύμμετρες απειλές, υβριδικές απειλές, υβριδικός πόλεμος, μη κυβερνητικές οργανώσεις

INTRODUCTION - ABSTRACT

In today's society, the interconnectedness and interdependence of states combined with the rise of terrorism, the technological revolution, illegal immigration and the economic crisis have led to the emergence of new forms of war, most notably hybrid warfare. Hybrid warfare is not a pioneering action.

Hybrid threats involve a wide variety of actions, and in particular some of them are terrorism, immigration, demographic challenges, piracy, corruption, national conflicts, cybercrime, organized crime and the security of energy sources. They are now an integral part of business planning and execution. Undoubtedly, the emergence of hybrid war does not necessarily mean the end of conventional warfare, but is a factor leading to a reshaping and an improvement of the defense planning of states and security organizations in the 21st century, as the consequences, if not properly addressed, serious.

Greece, due to its geostrategic position, is in a difficult position to prepare in order to adequately cope with the hybrid threat. For a long time, Greece came and continues to this day to face various problematic situations, which blatantly threatened its evolutionary course. The constant influx of refugees and illegal immigrants, the timeless threat and the expansionist aspirations of the northern neighbors combined with the weakening of key power factors such as the economy, population decline, diplomacy and politics, make it necessary to continue to serve the high strategy of the country.

It is necessary, first, to delimit the existing hybrid threats in order for the country to gather all the necessary measures to deal with them and then the strategic planning of the way in which it will manage them, but also how it will learn to operate better and safer. new reality. Of course, it should not be overlooked that the hybrid city may be a field to which it must develop appropriate initiatives to restore the balance of power in the region.

The issue of immigration has reached global proportions, being an important threat to the internal security of the areas where it is actively involved. In times of tension or crisis, immigrants' reactions or behaviors can in no way be predicted, events which are clearly a hybrid threat to the country's national security. For many years, Greece has been receiving large migratory flows, which are a large and unbearable burden for the benefits it can cover and support. Both the interior of the country and its islands host a lot of people, which often worries and embarrasses the local community.

Added to all this is the role of the NGOs involved in the immigration issue in order to help the current situation by providing these people with appropriate care on their part. This is certainly not always possible and problems and misunderstandings often arise. NGOs, of course, do not always find the support they seek from the state and there are times when they have been accused of arbitrariness and covert and illegal collaborations.

Migratory flows, which have taken place en masse and uncontrollably, are a modern serious hybrid threat, which is not directly related to the apparent manifestation of forms of violence and aggressive reactions. Behind such threats are many interests, collaborations and future aspirations, which can only hit the country and lead it to dead ends. The threat has a long-term character with the creation of national cultural and religious minorities, which with their presence disturb the social peace of the region. National and social cohesion is fostered by the overthrow of demographic balances, the creation of closed social groups and the appropriation of specific areas. The permanent residents feel like they are strangers in their homeland and their suspicion has paid off on a daily basis.

It is necessary, therefore, to take effective measures based on which the prevailing situation should be addressed and to stop the continuous flow of immigrants that has literally leveled Greece. The benefits of the country are not inexhaustible and the crisis that has affected the citizens in recent years makes even more urgent the need to strike the right balance.

Keywords: immigrant, refugee, asymmetric threats, hybrid threats, hybrid war, non-governmental organization

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής είναι η μελέτη, η κατανόηση και η ανάλυση των υβριδικών απειλών τις οποίες καλείται να αντιμετωπίσει η χώρα μας κατά τη διάρκεια του 21ου αιώνα. Λαμβάνοντας υπόψη το περιβάλλον οικονομικής στενότητας και τη ρευστότητα της κατάστασης στο ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον των Βαλκανίων και την Ανατολικής Μεσογείου, επιδιώκεται να έρθει στην επιφάνεια με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η επίδραση που μπορεί να έχει ο υβριδικός πόλεμος για την ασφάλεια στο εσωτερικό της χώρας σε περίοδο ειρήνης, έντασης και κρίσης, καθώς και στην έκβαση μιας ενδεχομένης σύγκρουσης.

Αναμφίβολα, το μεταναστευτικό ζήτημα έχει κυριαρχήσει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα στον ελλαδικό χώρο και κατέχει σημαντική θέση στο δημόσιο διάλογο. Σε όλη αυτήν τη δημιουργηθείσα κατάσταση, με βάση το μεταναστευτικό ζήτημα, η Τουρκία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο ως κλειδοκράτορας, τόσο στα ανατολικά της σύνορα από όπου εισέρχονται τα κύματα προσφύγων όσο και στα δυτικά από που εξέρχονται για να κατακλύσουν πρωτίστως την Ελλάδα και μετέπειτα την Ευρώπη. Η Τουρκία χρησιμοποίησε σε ένα ευρύ φάσμα τους ομογενείς της Τουρκομάνους, τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό (ΕΣΣ) και διάφορες ισλαμιστικές ομάδες προκειμένου να αποσταθεροποιήσει τη χώρα. Η χρήση του πληθυσμού για «δημογραφική μηχανή» αποτελεί τακτική που χρησιμοποιεί διαχρονικά η Τουρκία. Επιπροσθέτως, η Τουρκία φαίνεται να στοχεύει και στη δημογραφική υπερχείλιση των ελεύθερων περιοχών.

Ουσιαστικά, εδώ και ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, έχει τεθεί σε εφαρμογή ένας ασύμμετρος υβριδικός πόλεμος, ο οποίος δε σημαίνει απαραίτητα και το τέλος του συμβατικού πολέμου, αλλά αποτελεί έναν παράγοντα που οδηγεί σε αναπροσαρμογή του αμυντικού σχεδιασμού των κρατών και των οργανισμών ασφαλείας στον 21ο αιώνα, καθώς οι επιπτώσεις του πολέμου ενδέχεται να καταστούν εξαιρετικά επικίνδυνες. Η Ελλάδα λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης βρίσκεται σε δύσκολη κατάσταση και χρειάζεται να προετοιμαστεί για να αντιμετωπίσει με κάθε τρόπο την υβριδική απειλή. Η αδιάλειπτη ροή προσφύγων και λαθρομεταναστών σε συνδυασμό με τις εμφανείς δυσχέρειες στην οικονομία, την πληθυσμιακή ανισορροπία και την διαμορφωμένη πολιτική οδηγούν στην αναγκαία αναδιάρθρωση του αμυντικού προγραμματισμού. Καθίσταται αδήριτη ανάγκη η οριοθέτηση των υφισταμένων υβριδικών απειλών, καθώς και η

αντιμετώπιση αυτών χωρίς να παραβλέπεται από την Ελληνική κοινωνία το γεγονός ότι ο υβριδικός πόλεμος ενδέχεται να αποτελέσει πεδίο στο οποίο οφείλει να αναπτύξει κατάλληλες πρωτοβουλίες αποκατάστασης της ισορροπίας ισχύος στην περιοχή. Επιπλέον, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) έχουν επωμιστεί έναν πολυσύνθετο όγκο εργασιών για την ομαλή διεξαγωγή των μεταναστευτικών ροών. Όμως, κάποιες από αυτές τείνουν να μην εξυπηρετούν το λόγο ύπαρξής τους και έχοντας παράνομες χρηματοδοτήσεις να διαρρέουν ευαίσθητες πληροφορίες σε αναρμόδια πρόσωπα, τα οποία με τη σειρά τους δύνανται να συμβάλλουν στη σταδιακή αποσταθεροποίηση της χώρας.

Η ανάπτυξη της μεταπτυχιακής διατριβής έχει ως εξής:

Στο **Κεφάλαιο 1**, θα πραγματοποιηθεί μια ανάλυση σχετικά με το θεωρητικό υπόβαθρο του υβριδικού πολέμου, καθώς και την εννοιολογική προσέγγιση αυτού. Συντελείται μία προσπάθεια αναμόχλευσης της ερμηνείας του όρου «υβριδικός πόλεμος» αναζητώντας τις ρίζες εμφάνισής του, αλλά και τη γενικότερη εξελικτική του πορεία στη διάρκεια των ετών.

Στο **Κεφάλαιο 2**, θα παρουσιαστούν οι υβριδικές απειλές σε στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο, που αποτελούν τις συνιστώσες του υβριδικού πολέμου, ο οποίος διεξάγεται από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες σε περίοδο ειρήνης, έντασης, κρίσης και πολέμου. Θα ακολουθήσει αναφορά των κυριότερων μορφών των υβριδικών απειλών τόσο σε παγκόσμιο όσο και στο επίπεδο των ελληνικών περιοχών. Ακόμη, θα γίνει αναφορά στον τρόπο με τον οποίο η τεχνολογία τοποθετείται στην υπηρεσία των υβριδικών επιχειρήσεων. Βέβαια, πραγματοποιείται έρευνα σχετικά με τη διαχείριση και την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Στο **Κεφάλαιο 3**, θα ακολουθήσει μια ανάλυση σχετικά με την αξιολόγηση της απειλής του υβριδικού πολέμου για την Ελλάδα. Θα αναφερθεί, επίσης, η επικίνδυνη δράση των ασύμμετρων απειλών γενικότερα, αλλά και η χρήση αυτών μέσω του μεταναστευτικού ζητήματος στην Ελλάδα. Ακόμη, θα αναλυθεί το φαινόμενο του θαλάσσιου υβριδικού πολέμου, το οποίο απασχολεί πολύ τη χώρα μας. Θα πραγματοποιηθεί ανάλυση σχετικά με την απειλή υβριδικού πολέμου που προέρχεται από την Τουρκία, καθώς και επεξεργασία των υβριδικών εργαλείων της γειτονικής χώρας προς την Ελλάδα.

Στο **Κεφάλαιο 4**, πρόκειται να εξετασθεί ο θεσμός των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ). Συγκεκριμένα, θα γίνει μελέτη των ΜΚΟ μέσω μιας ιστορικής αναδρομής, καθώς και της Κοινωνίας των Πολιτών, θα γίνει μια προσέγγιση του ορισμού τους, θα παρουσιαστεί η διάρθρωση της οργανωτικής τους δομής και στη συνέχεια θα αναλυθούν τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες τους, καθώς και τα προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν.

Στο **Κεφάλαιο 5**, θα παρουσιαστεί πιο συγκεκριμένα πλέον ο θεσμός των ΜΚΟ στην Ελλάδα. Θα πραγματοποιηθεί μια ανάλυση της γενικότερης πορείας των ΜΚΟ. Θα αναφερθούν οι νομικές μορφές των ΜΚΟ, αλλά και πως αυτές οι οργανώσεις δύνανται να κατηγοριοποιηθούν στην Ελληνική επικράτεια. Βέβαια, στο τέλος του κεφαλαίου, θα παρουσιαστούν και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΚΟ κατά τη δραστηριοποίησή τους εν καιρώ κρίσης, τα οποία δυσχεραίνουν σε σημαντικό βαθμό το έργο τους.

Στο **Κεφάλαιο 6**, τίθεται το ζήτημα του ρόλου των ελληνικών και των ξένων ΜΚΟ στο μεταναστευτικό ζήτημα. Στο παρόν κεφάλαιο, θα γίνει μια αξιοσημείωτη αναφορά στη λειτουργία των ελληνικών και ξένων ΜΚΟ και πως αυτές υποχρεούνται να προσαρμοστούν πλέον στους νέους κανονισμούς της Ελληνικής κυβέρνησης. Ακόμη, θα υπογραμμιστούν οι αντιδράσεις που προκύπτουν από τη Διεθνή Αμνηστία και πως αυτές οι νέες διατάξεις μπορούν να επηρεάσουν δραστικά τις ενέργειες των ΜΚΟ. Φυσικά, στη συνέχεια θα αναλυθεί όλο το παρεχόμενο έργο των ΜΚΟ στους μετακινούμενους πληθυσμούς, το οποίο καλύπτει πολλούς τομείς. Βέβαια, θα διατυπωθούν και κάποιες κατηγορίες που εντοπίστηκαν βάσει δημοσιευμάτων για την γενικότερη κινητοποίηση των ΜΚΟ στο μεταναστευτικό ζήτημα. Στο τέλος του κεφαλαίου, θα παρουσιαστούν κάποια αριθμητικά δεδομένα, τα οποία αποκαλύπτουν τον αριθμό παράνομων μεταναστών την τελευταία εικοσαετία στην Ελλάδα.

Στο **Κεφάλαιο 7**, θα γίνει ομαδοποιημένη παρουσίαση διαπιστώσεων και συμπερασμάτων σχετικά με την απήχηση των υβριδικών απειλών σε Ελληνικό και παγκόσμιο επίπεδο και τις συνεχείς προσπάθειες απόκρουσης αυτών με κατάλληλη οργάνωση, σχεδιασμό και σωστό συντονισμό. Επίσης, θα ακολουθήσει η παρουσίαση των ενισχυμένων και δραστικών μέτρων μείωσης και αποτροπής των ασταμάτητων μεταναστευτικών ροών στο Ελληνικό έδαφος και συγκεκριμένα

στα σύνορα του Έβρου και στα νησιά που βρίσκονται πολύ κοντά στη γειτονική χώρα. Το έργο αυτό έχει επωμιστεί η Ελληνική κυβέρνηση και μεγάλο μερίδιο συμμετοχής καταλαμβάνουν τα στελέχη που εντάσσονται στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης.

Στο **Κεφάλαιο 8**, υπάρχει ο επίλογος όπου γίνεται μία σύνοψη της εκτενούς αναφοράς των προαναφερθέντων γεγονότων, καθώς και παρατίθενται μελλοντικές προεκτάσεις στο παρόν ζήτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Με το πέρασμα των χρόνων, μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως ο πόλεμος αποτελεί μια ιδιόμορφη και πολύπλοκη δραστηριότητα για την οποία δεν μπορεί κανείς να αποδώσει εύκολα κάποια συγκεκριμένη ερμηνεία. Από την εποχή του Θουκυδίδη έως και τη σημερινή εποχή, συντελέστηκαν προσπάθειες προκειμένου να αποκρυπτογραφηθούν πολλές πτυχές του πολέμου και να αναδυθούν ορισμένες εξηγήσεις, οι οποίες πιθανώς να βοηθήσουν με σκοπό να πραγματοποιηθεί μια καλύτερη απεικόνιση της πορείας του. Η εξέταση του φαινομένου του πολέμου αποτελεί ένα διαχρονικό μέλημα και μια αέναη διαδικασία, καθώς υπήρξε αντικείμενο μελέτης για την επιστήμη των διεθνών σχέσεων και τις στρατιωτικές σχολές και συνεχίζει να βρίσκεται στο προσκήνιο των διαπραγματεύσεων σε κάθε εποχή.

Μια κοινή κατάληξη όλων των θεωρητικών ήταν η διαπίστωση και περιγραφή των αρχών του πολέμου¹. Οι αρχές του πολέμου ήρθαν να περιορίσουν την έννοια του, καθώς και να χαράξουν τις βασικές αρχές για την επιτυχή έκβαση μιας πολεμικής επιχείρησης. Κατόπιν έρευνας πολλών ετών, είχε θεωρηθεί πως καταφέραμε να θέσουμε σε περιορισμό την έννοια του πολέμου και ειδικά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλοί θεώρησαν πως είχε φτάσει στην τελική εξελικτική του μορφή².

Σύμφωνα με τον Clausewitz³, *«πόλεμος είναι μία πράξη βίας προορισμένη στο να αναγκάσει τον αντίπαλο να πράξει κατά τη θέλησή μας»*. Επιδιώκεται, ουσιαστικά, ο εξαναγκασμός του αντιπάλου να ενεργήσει σύμφωνα με τη δική μας βούληση. Δεν είναι μια πράξη ενστικτώδης, ούτε μία πράξη πολιτική, αλλά *«ένα πραγματικό εργαλείο της πολιτικής, η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα»* (Κουσκουβέλης, 2010).

Ο όρος «πόλεμος», στη σύγχρονη εποχή, λαμβάνει ευρύτερες εννοιολογικές διαστάσεις, καθώς πραγματοποιούνται δραστηριότητες και πέραν των επιχειρησιακών πεδίων δράσης των ενόπλων δυνάμεων και νέα είδη

¹ Οι αρχές του πολέμου έχουν διαχρονική αξία για την ορθή και αποτελεσματική διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Η εφαρμογή τους δεν εξασφαλίζει τη νίκη, αλλά η παράβλεψη ή η παραβίασή τους οδηγεί εκ του ασφαλούς στην ήττα.

² Όπως γράφει ο Ούγκο Γκρότιους στο "De iure belli ac pacis" δεν υπήρχε κάτι τρίτο μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Ο πόλεμος ήταν χρονικά και με ακρίβεια οριοθετημένος. Στην αρχή υπήρξε η κήρυξη του πολέμου, ενδιάμεσα οι μάχες και στο τέλος η σύναψη ειρήνης ή η άνευ όρων παράδοση.

³ Carl von Clausewitz, στο «Περί του Πολέμου» Βάνιας Ε' Έκδοση Θεσσαλονίκη 1999 σελ. 31.

πολέμου, όπως ο κυβερνοπόλεμος, ο οικονομικός, ο πληροφοριακός και ο επικοινωνιακός υβριδικός πόλεμος βρίσκονται πλέον στο προσκήνιο εν όψει των διεθνών σχέσεων.

Η διείσδυση του φαινομένου του πολέμου σε όλα τα επίπεδα της δραστηριότητας των ανθρώπων και η συνεχής ανάμειξη των πολιτικών στη νέα μορφή του πολέμου και στις διεργασίες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος του, έρχονται να επιβεβαιώσουν τα λεγόμενα του Hedley Bull πως «ο πόλεμος είναι οργανωμένη βία που διεξάγεται ανάμεσα σε πολιτικές μονάδες» και για να το διαχωρίσει από την άσκηση οργανωμένης βίας προσθέτει ότι «η βία δεν είναι πόλεμος, παρά μόνο αν ασκείται εν' ονόματι μιας πολιτικής μονάδας και στρέφεται εναντίον μιας άλλης πολιτικής μονάδας» (Κουσκουβέλης, 2010).

Μέσα από μία έρευνα χιλιάδων ετών, θεωρήσαμε πως τέθηκε σε περιορισμό η έννοια του πολέμου και πως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είχε φτάσει πλέον στην τελική εξελικτική του μορφή. Στην μεταπολεμική περίοδο, όλοι θεώρησαν πως το διεθνές σύστημα είχε καταφέρει να δρομολογήσει και να χαλιναγωγήσει σε μεγάλο βαθμό τον πόλεμο. Μολονότι ο πόλεμος, ο οποίος αποτελεί μια έννοια άρρηκτα συνδεδεμένη με την φύση του ανθρώπου, προχώρησε σε μία άλλη καινούρια διάσταση και δημιούργησε τον μη γραμμικό πόλεμο ή όπως εμφανίζεται πλέον ευρέως στην καθημερινότητά μας τον λεγόμενο *υβριδικό πόλεμο*.

Αυτή η μορφή πολέμου παρουσιάζεται τελείως ασύμβατη με τις μέχρι σήμερα διαμορφωμένες εκφάνσεις του και ήρθε στην επιφάνεια προκειμένου να δημιουργήσει μια νέα διάσταση. Οι υβριδικές απειλές χαρακτηρίζονται από διαφορετικά στοιχεία, καθώς δεν προέρχονται από κρατικούς ή στρατιωτικούς φορείς με συγκεκριμένη ιδεολογία, αλλά αποτελούν συνέπεια του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης και της πολύπλευρης εξέλιξης σε τεχνολογικούς τομείς κατά βάση.

Επιπλέον, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, εμφανίζονταν όλο και περισσότερα οπτικά συστήματα υψηλής τεχνολογικής αξίας. Όμως, η εμφάνιση του υβριδικού πολέμου οδήγησε ουσιαστικά σε αδιέξοδα, καθώς κανείς έως τότε δεν είχε αντιληφθεί σε βάθος τη διεξαγωγή αυτού του είδους των πολεμικών επιχειρήσεων. Ο υβριδικός πόλεμος είναι ένας πόλεμος, ο οποίος πραγματοποιείται ταυτόχρονα στο συμβατικό, στο φυσικό και στο ηθικό πεδίο με την μορφή κλασικών, αλλά και ασύμμετρων μεθόδων. Ο συγκεκριμένος πόλεμος

δεν αντιμετωπίζεται μόνο με άρματα και σύγχρονα οπλικά συστήματα. Απαιτεί, απαραίτητως, την εύρεση υβριδικών λύσεων με σκοπό την αντιμετώπισή του.

Ο υβριδικός πόλεμος, ως μια μορφή πολέμου, δεν συνιστά κάτι το καινούριο, αλλά αποτελεί έναν παράγοντα που αυξάνει την πολυπλοκότητα των σύγχρονων πολεμικών συγκρούσεων, όπου οι αντιμαχόμενες πλευρές υιοθετούν πληθώρα μέσων και τακτικών για την επίτευξη των στόχων τους. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο υβριδικός πόλεμος χρησιμοποιείται ως όρος για να αποδώσει με ξεκάθαρο τρόπο τα χαρακτηριστικά της πολεμικής σύγκρουσης, έπειτα από τα τρομοκρατικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2009 και τις αλλαγές που αυτά προκάλεσαν στο περιβάλλον ασφαλείας.

Είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί πως μετά από τα καταστροφικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, παρουσιάστηκαν στο προσκήνιο νέες προκλήσεις και έμμεσες απειλές, οι οποίες θέτουν υπό αμφισβήτηση το αίσθημα ασφάλειας των πολιτών σε πολλές χώρες του πλανήτη. Μ' αυτόν τον τρόπο, διαβιούμε πλέον σε μία καινούρια πραγματικότητα όπου ο όρος υβριδικός πόλεμος κατέστη ιδιαίτερα δημοφιλής, όσον αφορά στον τομέα των αμυντικών αναλυτών, οι οποίοι προσπαθούν να τον αξιολογήσουν. Ο υβριδικός πόλεμος ως όρος δεν γίνεται αποδεκτός από όλους τους αναλυτές και επικρατεί η παραδοχή μάλιστα πως δεν υπάρχει ένας ορισμός καθολικά αποδεκτός σχετικά με τα χαρακτηριστικά του, με αποτέλεσμα να παρατηρείται η ύπαρξη πολλών και διαφορετικών τοποθετήσεων σχετικά μ' αυτόν.

Εμπνευστής του όρου υβριδικός πόλεμος είναι ο Αμερικάνος ερευνητής Frank Hoffman, που τον χρησιμοποίησε για πρώτη φορά στο έργο του *“Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars”*. Ωστόσο, υπάρχουν ποικίλοι ορισμοί, εκ των οποίων κάποιοι παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές, αλλά παράλληλα εμπεριέχουν και ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να κρίνεται απαραίτητη η ενδελεχής ανάλυσή τους προκειμένου να αποφευχθεί η σύγχυση σχετικά με το περιεχόμενο του όρου. Εκτός από τον Frank Hoffman, πολλοί ερευνητές έχουν ασχοληθεί με το θέμα *υβριδικός πόλεμος* και έχουν καταγράψει σημαντικό έργο.

Οι απόψεις των ερευνητών σχετικά με τον υβριδικό πόλεμο, διαφοροποιούνται σε πολλά σημεία, όπως για παράδειγμα στο γεγονός, αν αυτός αποτελεί το εφελκυστικό για μία άλλου τύπου κατηγορία πολεμικής σύγκρουσης. Ως εκ τούτου, υπάρχουν τόσο οι υποστηρικτές του όρου υβριδικός πόλεμος, όσο και οι επικριτές του, γεγονός που παρατηρείται σε όλους τους αμφιλεγόμενους

ορισμούς. Έτσι, η ανάλυση όλων των ορισμών των σχετικών με τον όρο υβριδικός πόλεμος, συντελεί στην πληρέστερη κατανόηση του πολύπλοκου θέματος του υβριδικού πολέμου στη σύγχρονη εποχή.

Ο υβριδικός πόλεμος συνδυάζει όλες τις μορφές της πολεμικής σύγκρουσης, με αποτέλεσμα να συνιστά μια ιδιαίτερος πολύπλοκη μορφή πολεμικής αναμέτρησης. Στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου, η πλευρά που υιοθετεί κάθε φορά τις τακτικές του, προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην αντίπαλη πλευρά, προκειμένου να καταφέρει να πετύχει τους στόχους της, εκμεταλλευόμενη τα αδύναμα στοιχεία της. Έτσι, το στοιχείο της προσαρμοστικότητας στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο θεμέλιος λίθος για την επιτυχή έκβασή του και εκδηλώνεται με την προσαρμογή των εμπλεκόμενων στις πολεμικές συγκρούσεις, στις νέες απαιτήσεις και προκλήσεις της σύγχρονης εποχής. Επιπρόσθετα, η πλευρά που αποφασίζει να υιοθετήσει τις τακτικές του υβριδικού πολέμου, συνδυάζει ταυτόχρονα συμβατικά και μη συμβατικά στοιχεία στη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης.

Υβριδικός πόλεμος μπορεί να είναι κάθε πόλεμος, στον οποίο χρησιμοποιούνται νέα οπτικά μέσα ή νέες τεχνολογικές εφαρμογές χωρίς ωστόσο να μεταβάλλεται ο πυρήνας του πολεμικού φαινομένου. Στις πολεμικές συγκρούσεις του παρελθόντος, κάθε φορά που χρησιμοποιούνταν ορισμένα νέα πολεμικά μέσα, συνέβαινε συνεχής διαφοροποίηση σχετικά με τον τρόπο έκβασης και του αποτελέσματος του πολεμικού φαινομένου.

Το γεγονός πως στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου περιλαμβάνονται καινούριοι όροι, που εμφανίζονται στο διεθνές περιβάλλον, όπως ο όρος υβριδικές απειλές, κρίνεται απαραίτητη η αποσαφήνιση του περιεχομένου των όρων αυτών. Επιπλέον, η προσπάθεια αναζήτησης του τρόπου εξέλιξης του υβριδικού πολέμου αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχή και εις βάθος μελέτη του πολύπλοκου φαινομένου. Έτσι, προκειμένου να γίνει κατανοητός ο χαρακτήρας των υβριδικών πολέμων, αλλά και ο τρόπος εξέλιξής τους, κρίνεται αναγκαία η ανάλυση ορισμένων μορφών πολεμικών συγκρούσεων, οι οποίες σχετίζονται με την εμφάνισή τους. Ανάμεσα στις μορφές αυτές συμπεριλαμβάνονται οι «Νέοι Πόλεμοι», ο «Πόλεμος Τέταρτης Γενιάς» (Fourth Generation Warfare), οι «Σύνθετοι - Συνδυαστικοί Πόλεμοι» (Compound Wars), ο «Απεριόριστος Πόλεμος – Πόλεμος πέρα από τα όρια» (Unrestricted Warfare).

Όλες αυτές οι κατηγορίες πολεμικών συγκρούσεων συμβάλλουν καθοριστικά στην επίπονη προσπάθεια ανάλυσης του όρου υβριδικός πόλεμος,

μιας και αποτελούν συστατικά στοιχεία του, τα οποία τον καθορίζουν. Για το λόγο αυτό, η μελέτη τους συμβάλλει καθοριστικά στην πλήρη κατανόηση του πολύπλοκου χαρακτήρα του υβριδικού πολέμου. Εξάλλου, στη διάρκεια της ιστορίας των πολεμικών συγκρούσεων έχουν χρησιμοποιηθεί μέθοδοι που προσιδιάζουν σε ανάλογες τακτικές του υβριδικού πολέμου, γεγονός που λειτούργησε προφητικά σχετικά με την εξέλιξη τους.

1.2 ΠΡΟΑΓΓΕΛΟΙ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μετά από τις κλασσικές πολεμικές αναμετρήσεις, έρχεται στο προσκήνιο ένα νέο είδος πολέμου, το οποίο προσδιορίζεται με την ονομασία «Νέοι Πόλεμοι» από τον συγγραφέα Munkler Herfried στο βιβλίο του με τίτλο «οι Νέοι Πόλεμοι». Είναι ουσιαστικά ένα νέο είδος πολέμου, το οποίο δε συνάδει με την κλασσική παραδοσιακή μορφή των πολεμικών αναμετρήσεων ανάμεσα στα κράτη, όπου οι διαδικασίες που ακολουθούνταν ήταν πιο ξεκάθαρες, υπήρχαν καθορισμένες στρατιωτικές δυνάμεις και οι αντιμαχόμενες πλευρές στόχευαν στο να αντικρούσουν τις επιθέσεις του αντιπάλου και δικαιωματικά να επικρατήσουν.

Βέβαια, οι Νέοι Πόλεμοι βασίζονται στις αρχές του ανταρτοπόλεμου. Οι Νέοι Πόλεμοι έχουν διαφορετικό τρόπο στρατηγικής και παρατηρείται απουσία της καθοριστικής μάχης σύμφωνα με την οποία οι αντιμαχόμενες πλευρές προσπαθούν με κάθε τρόπο και μέσο να υπερισχύσουν του αντιπάλου. Στους Νέους Πολέμους, οι παρατάξεις που εμπλέκονται ασπάζονται τις αρχές του «επί μακρόν ανθεκτικού πολέμου», όπως είχε διατυπώσει ο Μάο Τσε Τουνγκ, καθώς και τις αρχές του ανταρτοπόλεμου. Στις αρχές του «επί μακρόν ανθεκτικού πολέμου», οι αντάρτες τείνουν προς την οπισθοχώρηση και τον διασκορπισμό απέναντι σε έναν αντίπαλο που υπερέχει σε στρατιωτικό εξοπλισμό και αριθμητική υπεροχή. Γίνεται, λοιπόν, προσπάθεια από την πλευρά των αδυνάτων – ανταρτών να εξασθενήσουν τις δυνάμεις του ισχυρότερου αντίπαλου, να εξισορροπήσουν τις αδυναμίες τους και να επιτεθούν προκαλώντας καίρια πλήγματα.

Ακόμη, στους Νέους Πολέμους γίνονται εμφανείς οι αρχές της στρατηγικής άμυνας από τις εμπλεκόμενες πλευρές και κατ' επέκταση της στρατιωτικής βίας με σκοπό να πετύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Επιπρόσθετα, η οικονομία αυτών των πολέμων χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά εισαγωγών και από μία αποκεντρωμένη διοίκηση έτσι ώστε οι Νέοι Πόλεμοι να πραγματοποιούνται σε περιοχές με αισθητή την παρουσία της παγκοσμιοποίησης.

Μια άλλη μορφή πολέμου την οποία δεν μπορούμε σίγουρα να προσπεράσουμε έτσι απλά είναι εκείνη του «Πολέμου Τέταρτης Γενιάς» (Fourth Generation Warfare). Μολονότι πολλοί στρατιωτικοί αναλυτές επεσήμαναν πως η θεωρία των πολέμων αυτών δεν προσέδιδε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, οι Πόλεμοι Τέταρτης Γενιάς έχοντας σφοδρούς επικριτές, αλλά και υποστηρικτές παρουσιάζονται ως προάγγελοι του υβριδικού πολέμου, καθώς έχουν κοινά χαρακτηριστικά με αυτούς. Οι υποστηρικτές των πολέμων αυτών εντοπίζουν, κυρίως, τη δυσκολία αναγνώρισης της πολεμικής από την ειρηνική περίοδο και δίνουν έμφαση στο ρόλο της πολιτικής βούλησης, της έννοιας της νομιμότητας αλλά και της κουλτούρας⁴.

Βασικός πυλώνας της θεωρίας αυτής, ήταν η συντονισμένη προσπάθεια πρόκλησης προβλημάτων στο αντίπαλο κράτος, όσον αφορά στο επίπεδο της διοίκησης και διακυβέρνησής του, με επακόλουθο την εμφάνιση και ταχύτατη εξάπλωση μη κρατικών δρώντων. Οι μη κρατικοί δρώντες έχουν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα του κράτους, εφόσον επιδείξουν την ανάλογη πολιτική βούληση. Επομένως, ο ρόλος της έννοιας της πολιτικής βούλησης και της αδιάκοπης προσπάθειας για εσωτερική αποδυνάμωση του κράτους αποτελούν τον θεμέλιο λίθο όλης αυτής της δραστηριότητας από την πλευρά των μη κρατικών δρώντων. Χρησιμοποιούνται ποικίλες μέθοδοι και τακτικές, όπως είναι η τρομοκρατία ώστε να υποβαθμιστεί εντελώς η βούληση του αντίπαλου κράτους και να προκληθεί κρίση στο εσωτερικό της κοινωνίας.

Ο εμπνευστής της έννοιας των Πολέμων Τέταρτης Γενιάς, ο T.X Hammes, υποστήριζε ότι *«η υπέρτερη πολιτική βούληση, όταν χρησιμοποιείται με τον κατάλληλο και αποτελεσματικό τρόπο, μπορεί να υπερνικήσει ισχυρότερες δυνάμεις τόσο σε οικονομικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο»*. Έτσι, οι «αδύναμες» πλευρές θα έχουν τη δυνατότητα να πετύχουν καίρια πλήγματα σε ισχυρότερους αντιπάλους.

Οι υποστηρικτές του πολέμου αυτού δεν είναι τόσο αρνητικοί ως προς τη χρήση μη συμβατικών μεθόδων διεξαγωγής πολέμου και επιστροφή στο μεσαιωνικό μοντέλο σύγκρουσης. Γενικά, κυριαρχεί η αντίληψη που προωθεί την επίτευξη στόχων με έμμεσο τρόπο και όχι μόνο με την βοήθεια των στρατιωτικών δυνάμεων, με αποτέλεσμα να αμφισβητείται σημαντικά ο χαρακτήρας της σύγκρουσης.

⁴ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 18.

Μία ακόμη κατηγορία αποτελεί εκείνη των «Σύνθετων – Συνδυαστικών Πολέμων» (Compound Wars), όπου χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός στρατιωτικού συνδυασμού ανάμεσα σε διαφορετικές δυνάμεις, συμβατικές και μη συμβατικές⁵. Το μη συμβατικό τμήμα των εμπλεκομένων στην πολεμική σύγκρουση στρέφεται εναντίον των αδύναμων περιοχών του αντιπάλου, ενώ το συμβατικό τμήμα στρέφεται εναντίον των δυνάμεων ασφαλείας της αντίπαλης πλευράς. Οι συμβατικές δυνάμεις επιδιώκουν κυρίως τον εξαναγκασμό του αντιπάλου να οργανώσει εκ νέου τον τομέα της άμυνας ή να επιφέρει σοβαρές απώλειες χρησιμοποιώντας επιθετικές δραστηριότητες⁶.

Αξίζει να υπογραμμιστούν ορισμένα παραδείγματα που αντικατοπτρίζουν τη δραστηριότητα αυτής της κατηγορίας πολέμων. Παράδειγμα, λοιπόν, αποτελεί ο πόλεμος της Αμερικάνικης ανεξαρτησίας, κατά τον οποίο οι συμβατικές δυνάμεις του στρατηγού Ουάσινγκτον έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα των πολεμικών συγκρούσεων. Άλλο παράδειγμα είναι ο πόλεμος του Βιετνάμ, στη διάρκεια του οποίου συγκρούστηκαν οι μη συμβατικές δυνάμεις των Βιετκόνγκ με τις δυνάμεις του Βορείου Βιετναμέζικου Στρατού που χαρακτηρίζονταν από καθαρά συμβατικές δυνατότητες.

Οι Αμερικάνοι που πολέμησαν στο μέτωπο αυτό εξέφραζαν σοβαρές αμφιβολίες, σχετικά με το τι είδους πόλεμο διεξήγαγαν και ηττήθηκαν⁷. Ο συνδυαστικός πόλεμος διακρίνεται από πληθώρα χαρακτηριστικών, τα οποία δεν παρουσιάζουν ευκρινώς το περιεχόμενό του, καθώς αποτελούνται από χρήση συμβατικών, όσο και μη συμβατικών μέσων και τακτικών.

Μαζί με τις παραπάνω προαναφερθείσες κατηγορίες πολέμων, έρχεται να προστεθεί και ο Απεριόριστος Πόλεμος - Πόλεμος πέρα από τα όρια (Unrestricted Warfare). Με την τακτική του απεριόριστου πολέμου, καταρρίπτεται και τίθεται σε αμφισβήτηση η ιδέα πως ο πόλεμος αποτελεί μια δραστηριότητα, που διεξάγεται αποκλειστικά στον στρατιωτικό τομέα, με αποτέλεσμα να έρχεται σε αντίθεση με τις ιδέες των Δυτικών στρατιωτικών σχεδιαστών⁸. Οι εμπνευστές της θεωρίας του απεριόριστου πολέμου συνέταξαν έναν κατάλογο αξιωμάτων, τα οποία παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για την φύση και το χαρακτήρα της πολεμικής

⁵ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 20.

⁶ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 20.

⁷ Η καλύτερη πηγή για τον πόλεμο είναι από τον Andrew F. Krepinevich, The Army in Vietnam, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1986, όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 21.

⁸ Liang, Unrestricted Warfare, p 190 όπως παραπέμπεται στον Hoffman Frank G, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 23.

δραστηριότητας. Ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνεται το στοιχείο του πολέμου εναντίον όλων σε όλα τα διαθέσιμα περιβάλλοντα, της συγχρονίας και της ασυμμετρίας (omni-directionality, synchrony, asymmetry)⁹.

Το αξίωμα Omni-directionality υποστηρίζει ότι οι στρατηγοί κατά τη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης οφείλουν να εντοπίζουν όλα τα ενδεχόμενα πεδία μάχης χωρίς καμία διάκριση. Έτσι, ο σχεδιασμός των πολεμικών συγκρούσεων καθιστά αναγκαία τη χρήση όλων των διαθέσιμων πολεμικών μέσων, ώστε να επιτευχθούν οι επιδιωκόμενοι στόχοι. Επίσης, ο τομέας της πολιτικής, της οικονομίας, του πολιτισμού μπορούν να θεωρηθούν πεδία μάχης ανά πάσα στιγμή.

Το αξίωμα Synchrony προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες και στοιχεία για την μορφή της πολεμικής σύγκρουσης κατά τη διάρκεια του απεριόριστου πολέμου. Οι συνταγματάρχες - επικεφαλής της κάθε πλευράς οφείλουν να διεξάγουν επιχειρήσεις σε διαφορετικά πολεμικά θέατρα, την ίδια χρονική στιγμή, ώστε να πετύχουν τους επιδιωκόμενους στόχους. Υπάρχει, λοιπόν, έλλειψη φάσεων στην πολεμική διαδικασία, με επακόλουθο οι πολλαπλές μάχες να έχουν συνέπειες ταυτόχρονα και με γρήγορο τρόπο.

Το αξίωμα Asymmetry κατέχει βαρύνουσα σημασία, εφόσον παρουσιάζεται σε όλα τα πεδία των μαχών, ενώ αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των πολέμων της σύγχρονης εποχής που διεξάγονταν μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Το στοιχείο της ασυμμετρίας, στο πλαίσιο του απεριόριστου πολέμου, ξεπερνά το συμβατικό πλαίσιο και το διευρύνει συνεχώς.

Ο πόλεμος πέρα από τα όρια είναι εξαιρετικά απαιτητικός και δύσκολος, με επακόλουθο πολλές φορές οι στρατιώτες να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα κατά τη διεξαγωγή και προετοιμασία του. Συμπερασματικά, σε όλες τις περιπτώσεις απεριόριστου πολέμου η πολεμική αναμέτρηση πρέπει να διεξάγεται και να κερδίζεται σε όλα τα διαθέσιμα πεδία και πολλές φορές σε πεδία πέρα από αυτά¹⁰.

⁹ Liang, *Unrestricted Warfare*, p 204-216 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 23.

¹⁰ *Unrestricted Warfare*, p 153 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 24.

1.3 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο υβριδικός πόλεμος αποτελεί «ένα παλιό κρασί σε καινούριο μπουκάλι» (Ullman, 2015) σε απόλυτη αρμονία με τα λεγόμενα του Clausewitz, ο οποίος στο έργο του «*On War*», αναφέρει ότι «ο πόλεμος δεν είναι τίποτα περισσότερο από έναν πραγματικό χαμαιλέοντα που προσαρμόζει τα χαρακτηριστικά του στα μέσα της εποχής».

Τα κυρίαρχα στοιχεία του πολέμου συγκροτούν κατά τον Clausewitz μια παράδοση τριάδα (trinity) :

- Πρωτογενής βιαιότητα, το μίσος και η εχθρότητα που σχετίζεται με το λαό των εμπλεκόμενων κρατών.
- Παιχνίδι της πιθανότητας και της ευκαιρίας που αφορά στις ένοπλες δυνάμεις των αντιμαχόμενων.
- Στοιχείο της υπαγωγής, ως όργανο πολιτικής, το οποίο καθιστά τον πόλεμο υποκείμενο στη λογική και αφορά στις κυβερνήσεις των κρατών (Μαυρόπουλος, 2014).

Ο πόλεμος στον 21^ο αιώνα μετασχηματίζεται σε φαινομενικά άγνωστες μορφές, που συνδυάζουν συμβατικές και μη συμβατικές δυνάμεις στα ίδια πεδία μάχης και προσεγγίζεται από αναλυτές, κράτη και οργανισμούς μέσω ενός νέου τύπου πολέμου καλούμενος ως υβριδικός πόλεμος. Όπως δήλωσε ο Clausewitz σχεδόν πριν από δύο αιώνες, αν και ο πόλεμος αλλάζει χαρακτηριστικά σε διάφορες περιστάσεις και προσαρμόζεται στα δεδομένα της υπάρχουσας κατάστασης, παραμένει πόλεμος, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την εποχή στην οποία διαδραματίζεται. Ο τρόπος εφαρμογής του στον 21^ο αιώνα αποτελεί μια λογική συνέχεια με έντονα στοιχεία νεωτερισμού και διαφορετικών μεθόδων αντιμετώπισης και χειρισμού ως προς τον τρόπο που χρησιμοποιήθηκε τους προηγούμενους αιώνες.

Όπως φανερώνεται μέσα από την ιστορία των χρόνων που ακολούθησαν, οι υβριδικοί αντίπαλοι σχηματίζουν ένα δύσκολο και συχνά ισχυρό συνδυασμό. Η αντιμετώπιση συμβατικών δυνάμεων απαιτεί μια στρατιωτική δύναμη, η οποία καλείται οπωσδήποτε να ενεργήσει εναντίον τους, αλλά με τον τρόπο αυτό οι υλικοτεχνικές ζώνες και οι αμφισβητούμενες περιοχές αποδυναμώνονται και καθίστανται ευάλωτες στους αντάρτες και στις μη συμβατικές δυνάμεις. Παράδειγμα αποτελεί ο γερμανικός στρατός στο Ανατολικό Μέτωπο κατά τον Β΄

Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου αντιμετώπισε ασταμάτητες διακοπές στις ενέργειες ανεφοδιασμού και επικοινωνίας που ήταν αποτέλεσμα της δραστηριοποίησης αμέτρητων σοβιετικών κομμουνιστών και ανταρτών (Williamson & Mansoor, 2012).

Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί η εποχή κατά την οποία ο Βρετανός πρωθυπουργός Winston Churchill αναγνώρισε τη δυναμική υπεροχή κατά τη χρήση μη συμβατικών δυνάμεων και την καταπολέμηση του γερμανικού στρατού σε συνδυασμό με τις συμβατικές στρατιωτικές επιχειρήσεις. Ήταν σίγουρο πως η Βρετανία δε θα μπορούσε να καταλήξει νικήτρια παρά μόνο χρησιμοποιώντας στρατηγικούς βομβαρδισμούς, ναυτικό αποκλεισμό και εξεγέρσεις ανά την Ευρώπη.

1.4 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο όρος υβρίδιο σημαίνει «Ύβρις στον Δία» και αναφέρεται σε κάτι μη φυσιολογικό, όπως η «παρέμβαση στα Θεία». Ετυμολογικά, το υβρίδιο είναι αποτέλεσμα διασταύρωσης γενετικά ανόμοιων ατόμων, τα οποία, όμως, εκφράζουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό με διαφορετικό τρόπο¹¹. Τα υβρίδια παρουσιάζουν βελτιωμένα χαρακτηριστικά και μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στις συνθήκες περιβάλλοντος, σε σχέση με τους γονείς τους (Δομή, 2006).

Κατά τον ορισμό του υβριδίου και με ειδική αναφορά στον υβριδικό πόλεμο, αναμένεται η ύπαρξη τουλάχιστον δύο διαφορετικών μορφών πολέμου στις χαρακτηριζόμενες υβριδικές συγκρούσεις, μη συμβατών μεταξύ τους, όπως η συνύπαρξη συμβατικού και μη συμβατικού πολέμου. Δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός του υβριδικού πολέμου παγκοσμίως, αλλά ένας αριθμός επεξηγήσεων του όρου διεθνώς (Hoffman, 2009).

Κατά τον Παντελή (2015), υπάρχει ποικιλία όρων που χρησιμοποιούνται από τη διεθνή κοινότητα και τους διεθνείς οργανισμούς (NATO, ΕΕ) όπως: υβριδικός πόλεμος (hybrid warfare), υβριδική απειλή (hybrid threat) και υβριδικός αντίπαλος (hybrid adversary).

Το 2002, ο Αμερικανός πεζοναύτης Bill Nemeth μελετώντας την μορφή του πολέμου στην Τσετσενία προσδιόρισε τον υβριδικό πόλεμο ως μια «*σύγχρονη μορφή ανταρτοπολέμου που χρησιμοποιεί σύγχρονη τεχνολογία και μεθόδους μαζικής κινητοποίησης*».

Σημείωσε, ακόμη, ότι χαρακτηρίζεται από την ικανότητα εύκολης μετάβασης

¹¹ <https://el.wikipedia.org/wiki/Υβρίδιο>

από συμβατικές σε μη συμβατικές τακτικές, όταν αυτό ήταν απαραίτητο και ότι αποτελεί μια τακτική που συχνά ακροβατούσε μεταξύ του ανταρτοπολέμου και της τρομοκρατίας (Nemeth, 2002).

Σύμφωνα με τους Jacobs και Lasconjarias (2015), είναι πολύ δύσκολο να οριστεί επακριβώς ο υβριδικός πόλεμος, καθώς ετυμολογικά ο όρος παραπέμπει σε κάτι απροσδιόριστο. Εστιάζουν στην ύπαρξη τριών στοιχείων προσδιορισμού του υβριδικού πολέμου.

Το πρώτο στοιχείο είναι η ταυτόχρονη χρήση διαφορετικών «μηχανισμών» από όλο το φάσμα των επιχειρήσεων, όπως στρατιωτικές δυνάμεις, κατασκοπεία, τρομοκρατία, τεχνολογική υπεροχή, οικονομική εξάρτηση, ενέργεια, θρησκευτικές πεποιθήσεις, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ). Το δεύτερο στοιχείο αναφέρεται στους υβριδικούς δρώντες. Μη κρατικοί παράγοντες, ως πολιτοφυλακές, εγκληματικές οργανώσεις ή τρομοκρατικά δίκτυα, μη κυβερνητικές οργανώσεις και θρησκευτικοί οργανισμοί που υποστηρίζονται μυστικά από κάποια κράτη, αποτελούν την προσωποποίηση των υβριδικών δρώντων. Το τρίτο στοιχείο έγκειται στο πεδίο της αντιπαράθεσης.

Βασιζόμενοι στα παραπάνω δεδομένα, οι Jacobs και Lasconjarias προσδιορίζουν τον υβριδικό πόλεμο ως *«μία μορφή βίαιης σύγκρουσης, η οποία εμπλέκει ταυτόχρονα κρατικούς και μη δρώντες, με την χρήση συμβατικών και μη μέσων και δεν περιορίζεται στο φυσικό πεδίο της μάχης ή σε άλλη συγκεκριμένη φυσική περιοχή»* (Jacobs και Lasconjarias, 2015).

Οι μελλοντικές συγκρούσεις θα είναι ευρέος φάσματος και θα περιλαμβάνουν επιχειρήσεις στο φυσικό πεδίο και στο πεδίο του θεάματος. Το κέντρο βάρους μιας υβριδικής σύγκρουσης βρίσκεται στον ανθρώπινο παράγοντα. Ο υβριδικός πόλεμος είναι πόλεμος ισχύος, επιρροής και ιδεών. Διεξάγεται ταυτόχρονα στο φυσικό, πνευματικό και ηθικό πεδίο και οι επιχειρήσεις είναι συμβατικές, ασύμμετρες και επιχειρήσεις «επιρροής» με τη χρήση όλων των στοιχείων εθνικής ισχύος. Στόχος είναι η φυσική και πνευματική εξόντωση του αντιπάλου, ο προσεταιρισμός του τοπικού πληθυσμού και η εξασφάλιση της αποδοχής της διεθνούς κοινής γνώμης. Ο έλεγχος και η εξασφάλιση της υποστήριξης του τοπικού πληθυσμού, η εσωτερική και η εξωτερική νομιμοποίηση αποτελούν στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς για την τελική επικράτηση (McCuen, 2008).

Ο εμπνευστής της υβριδικής απειλής και του υβριδικού πολέμου με την

μορφή που λαμβάνει χώρα στον 21ο αιώνα είναι ο Frank Hoffman. Κατά τον Hoffman, υβριδική απειλή συνιστά *«κάθε αντίπαλος, ο οποίος εφαρμόζει ταυτόχρονα και σε προσαρμογή μείγμα συμβατικών όπλων, ακανόνιστων τακτικών, τρομοκρατίας και εγκληματικότητας στο ευρύτερο πεδίο της μάχης προκειμένου να πετύχει τους πολιτικούς του σκοπούς»* (Hoffman, 2009).

Στην κοινή ανακοίνωση της ύπατης εκπροσώπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για τα θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) αναφέρεται ότι οι ορισμοί των υβριδικών απειλών ποικίλουν και πρέπει να παραμείνουν ευέλικτοι ώστε να ανταποκρίνονται στην εξελισσόμενη φύση τους. Η έννοια έχει στόχο να καλύψει τον συνδυασμό καταναγκαστικής και ανατρεπτικής δραστηριότητας, συμβατικών και μη συμβατικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται με συντονισμένο τρόπο από κρατικούς ή μη κρατικούς παράγοντες για την επίτευξη ειδικών στόχων, παραμένοντας ωστόσο κάτω από το όριο της επίσημης κήρυξης πολέμου. Η έμφαση δίνεται στην εκμετάλλευση τρωτών σημείων του στόχου και στη δημιουργία αμφιβολιών προκειμένου να παρεμποδίζονται οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων (ΥΕ ΚΕΠΠΑ, 2016)¹².

¹² Κοινή Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της ΕΕ για τα θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ, Βρυξέλες, 6 Απρ 2016.

1.5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο υβριδικός πόλεμος περιλαμβάνει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία τον καθιστούν «ξεχωριστό» από οποιαδήποτε άλλη μορφή πολέμου. Συγκεκριμένα, είναι ο συνδυασμός λειτουργιών, η ταυτόχρονη δράση, η συγχώνευση και η εγκληματικότητα.

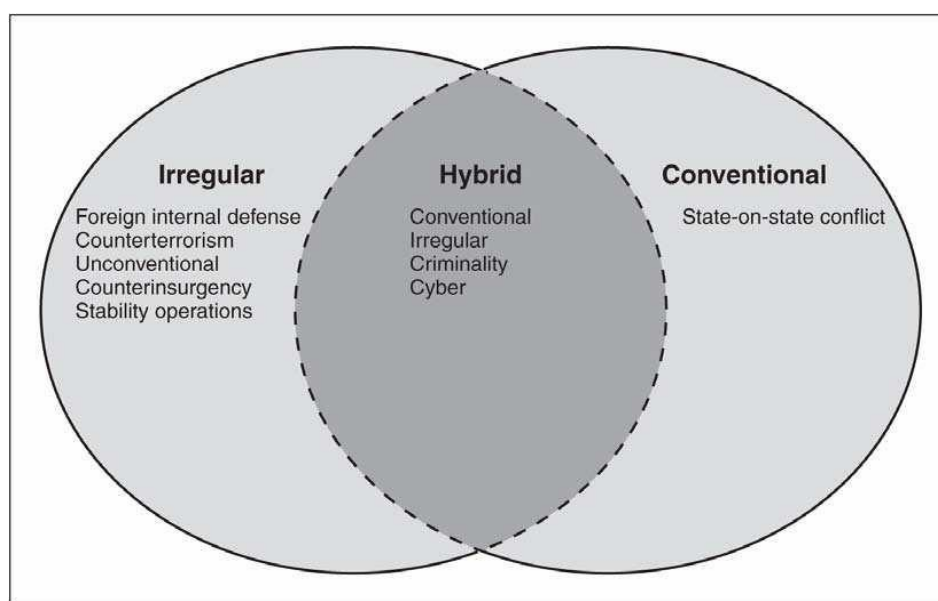
Πρωτίστως, ο συνδυασμός λειτουργιών αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του πολέμου αυτού, διότι σκοπός των υβριδικών απειλών είναι η χρήση ενός συνδυασμού συμβατικών και μη συμβατικών τακτικών παράλληλα με τρομοκρατία, εγκληματικές δραστηριότητες, επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, καθώς και διατάραξη της οικονομίας, της κοινωνίας και της πολιτικής στο εσωτερικό του εκάστοτε κράτους. Αξίζει να σημειωθεί πως ο υβριδικός πόλεμος λειτουργεί επεκτατικά ως προς τη χρήση βίας και μ' αυτόν τον τρόπο επιμηκύνεται και ο πόλεμος σε όλο το μήκος και το πλάτος του.

Επιπροσθέτως, η ταυτόχρονη δράση θεωρείται εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό του πολέμου αυτού, όπου οι υβριδικές απειλές δύνανται να χρησιμοποιούν διαφορετικούς τρόπους διένεξης ταυτόχρονα έτσι ώστε να δίνεται η εντύπωση της γενικότερης συνοχής. Σημαντικό στοιχείο, το οποίο χρειάζεται να αναφερθεί είναι ότι εκτός της κάθετης κλιμάκωσης που αφορά στην περαιτέρω ένταση των στρατιωτικών επιθέσεων στο πεδίο μάχης, η υβριδική απειλή διαθέτει και την οριζόντια κλιμάκωση, δηλαδή την μεταφορά της επίθεσης από το ένα πεδίο στο άλλο ταυτόχρονα. Για παράδειγμα, λοιπόν, υπάρχει η δυνατότητα μεταφοράς της επίθεσης από την πολιτική στην οικονομία και από εκεί στην κοινωνία και στον κυβερνοχώρο. Διενεργούνται πολλαπλές επιθέσεις σε πολλαπλά επίπεδα, άρα πόλεμος σε πολλαπλές διαστάσεις.

Εν συνεχεία, η συγχώνευση αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό του υβριδικού πολέμου. Στην περίπτωση αυτή, μια υβριδική απειλή μπορεί να αποτελείται από ένα συνδυασμό επαγγελματιών στρατιωτών, ανταρτών (μελών παραστρατιωτικών οργανώσεων), τρομοκρατών και εγκληματιών. Το στοιχείο που συνδέει όλους αυτούς και καθιστά την υβριδική απειλή ως ενιαία είναι το γεγονός ότι διαθέτουν κοινό αντικειμενικό στόχο, στοχεύουν σε κοινό πολιτικό αποτέλεσμα.

Ένα ακόμη βασικό στοιχείο που συνοδεύει τον υβριδικό πόλεμο είναι η εγκληματικότητα. Μια υβριδική απειλή και κατ' επέκταση ένας υβριδικός πόλεμος δεν νοείται χωρίς εγκληματική δραστηριότητα.

Συμπληρωματικά, οι υβριδικές απειλές παρουσιάζουν ευέλικτη και ευπροσάρμοστη δομή κάτι το οποίο αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα υπεροχής συγκριτικά με τους πιο δυσκίνητους συμβατικούς στρατούς. Επίσης, οι υβριδικές απειλές δημιουργούν μια συνιστώσα διακυβέρνησης, για να εγκαθιδρύνουν σταθερότητα και βιώσιμες επιχειρήσεις. Μια μέθοδος, η οποία χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον από υβριδικές απειλές είναι η προπαγάνδα και η παροχή πληροφοριών σε περίπτωση πολέμου. Εκμεταλλεύονται τα παγκόσμια δίκτυα επικοινωνίας με σκοπό τη διάδοση του σχεδιασμού τους, αλλά και ως μέθοδο εύρεσης χρηματοδότησης ακόμα και στρατολόγησης (χαρακτηριστικό παράδειγμα η περίπτωση al Qaida και ISIS). Αψηφούν σε μεγάλο βαθμό το Διεθνές Δίκαιο, το οποίο δρα περιοριστικά και είναι ένα στοιχείο, το οποίο εκμεταλλεύονται όλες οι υβριδικές απειλές. Το Διεθνές Δίκαιο θέτει πλαίσια στον πόλεμο, ένας υβριδικός πόλεμος, όμως, δεν έχει πλαίσια και οι κανόνες είναι διαφορετικοί για τους δύο αντίπαλους παίκτες.

Source: GAO analysis of DOD military concept and briefing documents and academic writings.

Σχήμα 1: Αντίληψη έννοιας «υβριδικών πολέμων»
Πηγή: US Government Accountability Office (2010)

Ο υβριδικός πόλεμος προϋποθέτει την ύπαρξη μιας μη τυποποιημένης, πολύπλοκης και ρευστής απειλής. Ένας υβριδικός αντίπαλος μπορεί να είναι κρατικός ή μη κρατικός δρών. Παράδειγμα αποτελεί ο πόλεμος μεταξύ Ισραήλ – Χεζμπολάχ, αλλά και ο εμφύλιος πόλεμος της Συρίας όπου οι κύριοι αντίπαλοι είναι μη κρατικοί φορείς στο πλαίσιο του δομημένου πολιτικού συστήματος. Αυτοί οι μη κρατικοί δρώντες μπορούν να λειτουργήσουν ως υποκατάστατα των χωρών.

Ακόμη, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και η προσάρτηση της Κριμαίας είναι ένα παράδειγμα υβριδικού πολέμου διεξαγόμενος από κρατικό δρώντα παρά το γεγονός ότι η Ρωσία αρνείται οποιαδήποτε ανάμειξη στην Ουκρανία (Παντελής, 2015).

Στον υβριδικό πόλεμο, η υπεροχή σε συμβατική ισχύ δεν εξασφαλίζει απαραίτητα και τη νίκη. Το μυστικό της επιτυχίας στον υβριδικό πόλεμο εντοπίζεται στη δυνατότητα του αδυνάτου να κινητοποιεί αποτελεσματικά τους διαθέσιμους πόρους (έμψυχους ή άψυχους) προκειμένου να ξεπεραστεί η υπεροχή του αντιπάλου σε συντελεστές σκληρής ισχύος (Schroefl & Kaufman, 2015).

Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του υβριδικού πολέμου είναι η εκμετάλλευση του πληροφοριακού πολέμου (Information Warfare). Σε οποιαδήποτε υβριδική εκστρατεία, ο πληροφοριακός πόλεμος αξιοποιείται εντατικά από το κράτος σε όλα τα επίπεδα του πολέμου, δηλαδή σε στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο. Οι πληροφορίες είναι το κύριο υβριδικό εργαλείο πολέμου στην προσπάθεια επίτευξης του στρατηγικού στόχου μέσω της πειθούς και χωρίς προσφυγή στη χρήση βίας (Thornton & Karagiannis, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 ΥΒΡΙΔΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Οι υβριδικές απειλές ορίζονται ως αυτές που προέρχονται από αντιπάλους, οι οποίοι έχουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν και να υιοθετούν συμβατικές και μη συμβατικές τακτικές και μέσα στα πεδία των συγκρούσεων, ώστε να εξυπηρετήσουν τους στόχους τους.

Οι υβριδικές απειλές μέσα στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας θεωρούνται αρκετά πολύπλοκες και έχουν την τάση να διαμορφώνουν μια διαφορετική μορφή πολέμου και συγκεκριμένα του υβριδικού. Έτσι, ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό τόσο στις εξελίξεις όσο και στις πολυποίκιλες απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας στον τομέα των πολεμικών συγκρούσεων. Προκειμένου να συντελεστεί μια πλήρης κατανόηση του όρου των υβριδικών απειλών, καθίσταται εξαιρετικά σημαντική, αλλά και απαραίτητη η διασαφήνιση του περιεχομένου και των συνιστωσών αυτών.

Έχοντας ως δεδομένο τον πολυδιάστατο χαρακτήρα των υβριδικών πολέμων, οι υβριδικές απειλές, οι οποίες κάνουν την εμφάνισή τους στη διάρκεια των πολέμων αυτών, ενδέχεται να προέρχονται από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες. Σύμφωνα με τον Frank Hoffman, υβριδική απειλή συνιστά κάθε αντίπαλος που εφαρμόζει όλες τις τακτικές και είδη του πολέμου την ίδια στιγμή, προκειμένου να πετύχει τις επιδιώξεις του, δηλαδή χρησιμοποιεί συμβατικές και μη συμβατικές μεθόδους και ενδεχομένως μπορεί να προβεί σε τρομοκρατικά χτυπήματα. Στις υβριδικές απειλές, η χρήση και ο συνδυασμός των διαφορετικών μεθόδων και τακτικών της πολεμικής σύγκρουσης πραγματοποιούνται στην ίδια μονάδα και στο ίδιο πεδίο μάχης, με αποτέλεσμα να επηρεάζονται καθοριστικά όλα τα επίπεδα της σύγκρουσης, τόσο στον ψυχολογικό όσο και στον φυσικό τομέα.

Στις υβριδικές απειλές, οι συμβατικές και μη συμβατικές δυνατότητες, οι οποίες εντοπίζονται στην ίδια μονάδα και στο ίδιο πεδίο μάχης διασπείρονται στο εσωτερικό της εκάστοτε πολεμικής σύγκρουσης και προκαλούν μεγάλη σύγχυση στους αντιπάλους όσον αφορά στον εντοπισμό και στην αντιμετώπισή τους. Έτσι, λοιπόν, οι μελλοντικές πολεμικές συγκρούσεις θα προετοιμάζονται επαρκώς προκειμένου να διαθέτουν σύνθετη οργάνωση στην τακτική τους, αλλά και μεγάλη ποικιλία στα μέσα τους, καθώς μ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούν να

εκμεταλλεύονται αποτελεσματικά τις ενδεχόμενες αδυναμίες της αντίπερα όχθης. Είναι σίγουρα εμφανής ο συνδυαστικός χαρακτήρας των υβριδικών απειλών με τη χρήση συμβατικών και μη συμβατικών δυνατοτήτων.

Όσο περνούν τα χρόνια, οι υβριδικές απειλές επιδιώκουν την αδιάκοπη εκμετάλλευση και πρόσβαση στις σύγχρονες στρατιωτικές εφευρέσεις, όπως για παράδειγμα η χρήση συστημάτων κρυπτογράφησης έχοντας ή και όχι τη στήριξη από τους κρατικούς δρώντες¹³.

Σχήμα 2: Σύγχρονες υβριδικές απειλές
Πηγή: <http://www.offiziere.ch>

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «οι υβριδικές απειλές αφορούν ένα μείγμα δραστηριοτήτων, οι οποίες συχνά συνδυάζουν συμβατικές και μη συμβατικές μεθόδους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με συντονισμένο τρόπο από κρατικούς και μη κρατικούς φορείς, χωρίς όμως την επίσημη κήρυξη πολέμου. Στόχος τους είναι όχι μόνο η πρόκληση άμεσης ζημίας και η εκμετάλλευση τρωτών σημείων, αλλά και η αποσταθεροποίηση της κοινωνίας και η δημιουργία σύγχυσης ώστε να εμποδιστεί η λήψη αποφάσεων» (European Commission, 2016). Επιπρόσθετα, το 2016 η Ύπατη Αρμοστής της ΚΕΠΠΑ, ενισχύοντας την άποψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ανέφερε ότι «οι υβριδικές απειλές επιδιώκουν να υπονομεύσουν τις θεμελιώδεις δημοκρατικές αξίες και ελευθερίες» (ΥΕ ΚΕΠΠΑ, 2016).

Οι υβριδικές απειλές δεν είναι μονοδιάστατες. Ως συνιστώσες του υβριδικού πολέμου μπορούμε να αναγνωρίσουμε τις ασύμμετρες απειλές και την τρομοκρατία, τη λαθρομετανάστευση, το οργανωμένο έγκλημα, την ενεργειακή και

¹³ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 28-30.

οικονομική εξάρτηση, την πολιτική επιρροή, τις μειονότητες και παραστρατιωτικές οργανώσεις στο εσωτερικό των κρατών, το θρησκευτικό φονταμενταλισμό, τον πόλεμο του νόμου (Lawfare) με την επίκληση του διεθνούς δικαίου και τον πληροφοριακό πόλεμο (Chivvis, 2017).

2.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σχήμα 3: Υβριδικές Απειλές

Πηγή: Υβριδικές απειλές, το φαινόμενο, <https://dimosiografia.com/yvridikes-apiles-to-fenomeno/>

2.2.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ HEZBOLLAH – ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ

Η σύγκρουση μεταξύ του Ισραήλ και της Hezbollah του Λιβάνου, το 2006, είναι ένα από τα πιο γνωστά παραδείγματα του υβριδικού πολέμου. Η σύγκρουση της Hezbollah με τις στρατιωτικές δυνάμεις του Ισραήλ μελετάται σε πολλές στρατιωτικές ακαδημίες σε όλο τον κόσμο, ως παράδειγμα σημαντικής υβριδικής απειλής στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου.

Με ηγέτη τον Hassan Nassrallah, η Hezbollah χρησιμοποιούσε πολλές στρατιωτικές τακτικές που συνδέονταν με την έννοια του οργανωμένου κράτους, όπως για παράδειγμα την κατοχή και εκτόξευση σημαντικού αριθμού πυραύλων. Η δράση της εκπροσωπεί τον τρόπο, με τον οποίο οι μη κρατικοί δρώντες

μπορούν να εκμεταλλευτούν τις αδυναμίες του Δυτικού στρατιωτικού τρόπου σκέψης, προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους¹⁴.

Η Hezbollah με τον τρόπο οργάνωσής της, αποτελεί τον χαρακτηριστικότερο εκπρόσωπο της κατηγορίας των σύγχρονων υβριδικών απειλών, οι οποίες αυξάνονται συνεχώς και εμφανίζονται σε πολλές περιπτώσεις πολεμικών συγκρούσεων. Η σύγκρουση της Hezbollah με τις στρατιωτικές δυνάμεις του Ισραήλ στον Βόρειο Λίβανο αποδεικνύει περίτρανα τις σημαντικές αδυναμίες του Ισραήλ, ενώ την ίδια στιγμή επηρεάζει τους Αμερικανούς σχεδιαστές άμυνας.

Στην ουσία, η μάχη μεταξύ τους έχει καταδείξει την ικανότητα μη κρατικών φορέων να μπορούν να μελετήσουν και να αποικοδομήσουν τις ευπάθειες των στρατευμάτων του δυτικού τύπου και να βρουν τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης. Στην προκειμένη περίπτωση, η Hezbollah έκανε χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων που παρουσιάζονται στον υβριδικό πόλεμο και συγκεκριμένα περιλάμβανε συμβατικό οπλοστάσιο, ασύμμετρες δυνάμεις, εγκληματικές δραστηριότητες, τακτικές ανταρτοπόλεμου, τρομοκρατία, έλεγχος των μέσων ενημέρωσης και προπαγάνδα. Το 2006, η Hezbollah ήταν οπλισμένη με όπλα υψηλής τεχνολογίας, όπως κατευθυνόμενα βλήματα μεγάλης ακρίβειας.

Η οργάνωση χρησιμοποίησε, επίσης, μη επανδρωμένα αεροσκάφη για τη συλλογή πληροφοριών. Η προπαγάνδα και η διαχείριση πληροφοριών στο Διαδίκτυο συνέβαλε σημαντικά στον επηρεασμό της παγκόσμιας γνώμης από την αρχή της σύγκρουσης. Παρόλα αυτά, το πραγματικά ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της τρομοκρατικής αυτής οργάνωσης δεν ήταν η τεχνολογία, αλλά η προετοιμασία που έκανε μέσα από εκτενή μελέτη των αδυναμιών του εχθρού του Ισραήλ και το γεγονός πως το Ισραήλ υποτίμησε τον αντίπαλό του και έτσι δεν είχε κάνει την κατάλληλη προετοιμασία.

Η οργάνωση της Hezbollah έδωσε μεγάλη βαρύτητα στην ανάπτυξη συστημάτων σχετικών με τον τομέα της πληροφόρησης, γεγονός που διαδραματίζει στο μέλλον σημαντικό ρόλο ως «θέατρο των επιχειρήσεων». Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις, ανέπτυξε συστήματα παρακολούθησης κινητών συσκευών μεγάλου αριθμού Ισραηλινών στρατιωτών, ενώ παράλληλα

¹⁴ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 35.

επιχειρούσε να αποκωδικοποιήσει τη ραδιοφωνική συχνότητα των Ισραηλινών δυνάμεων ώστε να τους προκαλέσει περαιτέρω δυσκολίες.

Οι επιτυχίες της Hezbollah, κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Λίβανο, είχαν ως επακόλουθο πολλές οργανώσεις να προσπαθούν να μιμηθούν και να υιοθετήσουν αναλόγως τον τρόπο δράσης της. Για την ενίσχυση της παγκόσμιας ασφάλειας και αποτελεσματικής αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών, η στρατιωτική ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής οφείλει να μελετήσει αυτήν την περίπτωση, καθώς *«η δράση της Hezbollah αποτελεί το βασικό πρωτότυπο των υβριδικών αντιπάλων»*, σύμφωνα με τον απόστρατο Αμερικάνο στρατηγό Ralph Peters και άλλους αναλυτές.

Ο αντικειμενικός σκοπός της Hezbollah δεν ήταν μόνο η νίκη, αλλά κατά βάση να αποδείξει πως μπορεί να είναι αντάξιος αντίπαλος απέναντι στο Ισραήλ και να επιτύχει μια πιο δυνατή διαπραγματευτική θέση (Χουτέα, 2018).

2.2.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Το πιο πρόσφατο παράδειγμα υβριδικού πολέμου αποτελεί ο πόλεμος στην Κριμαία, το 2014, μεταξύ συμβατικών ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων και ρωσόφωνων αντιστασιακών ομάδων. Το Νοέμβριο του 2013, ουκρανοί διαδηλωτές ζητούσαν από την τότε κυβέρνηση την προσχώρηση στην ΕΕ και την απαγκίστρωση από την Ρωσία, κάτι που έπληξε την Ρωσία, καθώς φαινόταν να χάνει μια χώρα από την σφαίρα επιρροής της. Οπότε η Ρωσία, από την πλευρά της, χρησιμοποίησε μέσα υβριδικού πολέμου, όπως η προπαγάνδα, ο χειρισμός των ΜΜΕ με σκοπό τον επηρεασμό της εγχώριας κοινής γνώμης, αλλά και προέβη σε συνεχή αναζήτηση των αδυναμιών του αντιπάλου προσπαθώντας να ανακαλύψει τις κατάλληλες ευκαιρίες για να τις εκμεταλλευτεί.

Ο στόχος της Ρωσίας ήταν η επέμβαση στην περιοχή της Κριμαίας, με βάση ένα σχέδιο που προωθούσε τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού στρατιωτικών δυνάμεων, 30 με 40 χιλιάδων στα σύνορά της με την Ουκρανία, προκειμένου να ασκήσει ψυχολογική πίεση στην αντίπαλη πλευρά. Έτσι, η κατάσταση αυτή αποτελούσε ένα μέσο ψυχολογικού πολέμου, που τροφοδοτούνταν με την επίδειξη της στρατιωτικής δύναμης από την πλευρά της Ρωσίας. Παράλληλα, δημιουργούσε υψηλού βαθμού πολεμική ετοιμότητα, που θα συνεπικουρούνταν από την ταυτόχρονη διείσδυση των ειδικών δυνάμεων στην περιοχή της Κριμαίας.

Το επόμενο στάδιο του σχεδίου της προσάρτησης της Κριμαίας από την πλευρά της Ρωσίας, περιλάμβανε την αποστολή στρατιωτικού οπλισμού προς τους αυτονομιστές, δηλαδή προς τη λεγόμενη Ρωσική «μειονότητα» της περιοχής, καθώς και την ταυτόχρονη αποστολή πρακτόρων που θα προσπαθούσαν να οργανώσουν τη δράση των αυτονομιστών. Το τελικό στάδιο όλης της διαδικασίας προέβλεπε την καλυπτόμενη εισβολή, προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης προσάρτηση της Κριμαίας¹⁵.

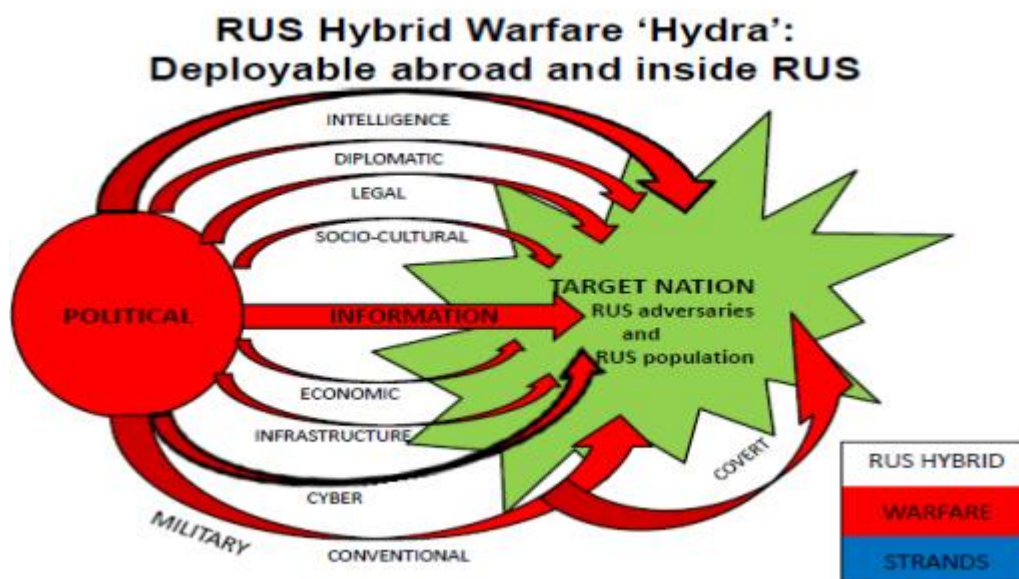
Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσία χρησιμοποίησε μεθόδους του πληροφοριακού πολέμου, του κυβερνοπολέμου, ενέργειες για την πρόκληση αναταραχών, συνήθως, με την βοήθεια της μεθόδου της προπαγάνδας, τρομοκρατικές ενέργειες, αλλά και τη δράση στρατιωτικών μονάδων, που διέθεταν σύγχρονο στρατιωτικό εξοπλισμό. Όλες αυτές οι ενέργειες είχαν ως βασική στόχευση την κλιμάκωση και διατήρηση της πολεμικής σύγκρουσης στην περιοχή της Ουκρανίας. Οι μέθοδοι και οι τακτικές που εφάρμοσε η Ρωσία, στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου στην Κριμαία, της προσέδιδαν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και ευελιξία, καθώς και τη δυνατότητα αποποίησης της ευθύνης κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων¹⁶.

Η προσάρτηση της Κριμαίας απέδειξε πως η Ρωσική πλευρά χρησιμοποίησε με αποτελεσματικό τρόπο ένα «μείγμα» μεθόδων και τακτικών σκληρής και ήπιας ισχύος, προκειμένου να αυξήσει την αποτελεσματικότητά της. Επίσης, στη διαδικασία προσάρτησης της Κριμαίας, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η δύναμη της διπλωματίας, η ύπαρξη σύγχρονου στρατιωτικού εξοπλισμού, καθώς και η παρουσία αξιόλογου στρατιωτικού μηχανισμού, ο οποίος θα ήταν έτοιμος να επέμβει άμεσα, όπως συνέβη στην περίπτωση της Ρωσίας με την ταχεία συγκέντρωση τεράστιου αριθμού στρατιωτών στα σύνορα με την Ουκρανία.

Τέλος, όσον αφορά στις Κυβερνοεπιθέσεις, δημιουργήθηκε ο ιός Snake, όπου χιλιάδες υπολογιστές των υπηρεσιών της Ουκρανικής κυβέρνησης προσβλήθηκαν, χωρίς να είναι δυνατή η ανίχνευσή του από οποιοδήποτε λογισμικό προστασίας έναντι ιών για 8 χρόνια.

¹⁵ H. Reisinger, & A. Golts, "A Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense." Research Paper 105, November 2014, σ 3-4.

¹⁶ Woo Pyung-Kyun, The Russian Hybrid Warfare in the Ukraine Crisis: Some Characteristics and Implications, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 27, No 3, September 2015, σ. 383-400.

Σχήμα 4: Ρωσικός Υβριδικός Πόλεμος
Πηγή: NATO Allied Land Command

2.2.3 Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ISIS ΩΣ ΥΒΡΙΔΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗ

Ένας υβριδικός αντίπαλος χρησιμοποιεί έναν συνδυασμό συμβατικών και μη συμβατικών μεθόδων. Οι μέθοδοι και οι τακτικές περιλαμβάνουν συμβατικές δυνατότητες, ακανόνιστη τακτική, ακανόνιστους σχηματισμούς, τρομοκρατικές ενέργειες, τυφλή βία και εγκληματική δραστηριότητα. Ένας υβριδικός αντίπαλος χρησιμοποιεί, επίσης, παράνομες ενέργειες και διάφορες – περίπλοκες τακτικές για την αποφυγή καταλογισμού ευθυνών. Αυτές οι μέθοδοι χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα σε όλο το φάσμα της σύγκρουσης στο πλαίσιο μιας ενιαίας στρατηγικής. Από παράδειγμα σίγουρα αποτελεί η δράση του ISIS στη Συρία και το Ιράκ.

Άλλο κοινώς διαδεδομένο στοιχείο υβριδικού πολέμου είναι η χρήση των ΜΜΕ, καθώς και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για προπαγανδιστικούς σκοπούς, αλλά και για προσπάθειες στρατολόγησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στον τομέα αυτό αποτελούν οι συντονισμένες και εμπεριστατωμένες προσπάθειες στρατολόγησης νέων μελών με τη χρήση των κοινωνικών μέσων δικτύωσης εκ μέρους του ISIS.

Μια από τις πιο γνωστές και σύγχρονες περιπτώσεις ασύμμετρης υβριδικής απειλής και κατ' επέκταση Υβριδικού Πολέμου, λοιπόν, θεωρείται το λεγόμενο Ισλαμικό Κράτος (ΙΚ) ή ISIS¹⁷. Το Ι.Κ. έχει σχεδόν εξαφανισθεί από τις περιοχές

¹⁷ <http://teleytaiaexodos.blogspot.com/2019/08/isis.html>

της Συρίας και του Ιράκ με εξαίρεση την παραμονή λίγων ομάδων στην έρημο της Συρίας. Βέβαια, υπάρχουν πολλοί υπερασπιστές του ISIS μαζί με άλλες ακραίες Ισλαμιστικές Οργανώσεις στο Ιντλίμπ, μια επαρχία βορειοδυτικά της Συρίας, όπου και έχουν μεταφερθεί πολλοί τζιχαντιστές με τις οικογένειές τους.

Το ISIS έχει χαρακτηριστεί ως υβριδική απειλή, καθώς έχει τη δυνατότητα να συνδυάζει συμβατικές και τρομοκρατικές μεθόδους παράλληλα. Ακόμη, καταφέρνει να έχει υπό την εποπτεία του παγκόσμια δίκτυα προσηλυτισμού και στρατολόγησης επιδιώκοντας να συγκεντρώσει και άλλους υποστηρικτές στη στρατιωτική του ιδεολογία. Ο Barack Obama ως πρώην Πρόεδρος των ΗΠΑ, ανέφερε χαρακτηριστικά πως το ISIS αντιπροσώπευε *«ένα είδος ενός υβριδικού δικτύου και όχι μόνο ένα τρομοκρατικό τοιούτο, αλλά ένα δίκτυο με εδαφικές φιλοδοξίες, αλλά και με ένα πρόσωπο στρατηγικής και τακτικής ενός συμβατικού στρατού»*.

Το ISIS μπορούσε πολύ γρήγορα να σχηματίζεται, να διατηρεί συμβατικές κυριαρχίες και να χρησιμοποιεί παράνομες τακτικές εκμεταλλευόμενο τις αδυναμίες του αντιπάλου του. Επιπλέον, κατάφερνε να προσαρμόζει έτσι τα μέσα του ώστε να ασκεί αποτελεσματικό ψυχολογικό πόλεμο. Είχε πολλή εμπειρία στη χρήση και παρακολούθηση των social media, όπως το «YouTube», «το Twitter» και το «blog posts» δημιουργώντας ένα δικό του τμήμα δημοσίων σχέσεων και επιδιώκοντας την πρόσληψη χρημάτων και το marketing για να θέσει ισχυρά και υποστηρικτικά θεμέλια στην οργάνωση. Ο αριθμός των ξένων μαχητών από τους οποίους απαρτιζόταν το ISIS ήταν ένα πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό για την επιτυχία της οργάνωσης και της λειτουργίας του.

Εικόνα 1: 30 Σεπτεμβρίου 2014 - Κομπανί, σύνορα με Συρία- πρόσφυγες από το Κομπανί προσπαθούν να σωθούν από τις επιθέσεις του ISIS ©BELGA_Zumapress_Sebastian Backhaus

Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/world/20141013STO73809/suria-irak-auxanontai-oi-prosphuges-kai-e-piese-stis-geitones-khores>

Εικόνα 2: Μικρά παιδιά εκτοπισμένα από τις εστίες των οικογενειών τους, σε σκηνή στο χωριό Qatmah της Συρίας.

Πηγή: <https://www.naftemporiki.gr/stream/1123/islamistiki-eksegersi-se-irak--suria>

Εικόνα 3: Η δράση του ISIS

Πηγή: Υβριδικός Πόλεμος: Η σημασία της πληροφορίας και της τεχνολογίας, https://www.huffingtonpost.gr/entry/evridikos-polemos-h-semasia-tes-pleroforias-kai-tes-technoyias_gr_5ef45fe2c5b66c31268251dc

2.2.4 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΦΙΝΛΑΝΔΙΑΣ

Η Φινλανδία μοιράζεται 1.300 χιλιόμετρα σύνορα με τη Ρωσία, η οποία κατηγορείται ότι πραγματοποιεί υβριδικές εκστρατείες στην ουκρανική σύγκρουση, καθώς και για παρέμβαση στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ. Οι αρχές της Φινλανδίας εξέφρασαν την ανησυχία τους για τις ολοένα και περισσότερες προπαγανδιστικές επιθέσεις εναντίον της χώρας από το Κρεμλίνο, ενώ η Γερμανία, επίσης, έχει αναφέρει μια αύξηση της εκστρατείας παραπληροφόρησης από την Μόσχα, καθώς και στοχευμένες κυβερνοεπιθέσεις.

Ο Φινλανδός Υπουργός Εξωτερικών, Τίμο Σόινι τόνισε χαρακτηριστικά ότι «το κέντρο (Κέντρο Αντιμετώπισης Υβριδικών Απειλών¹⁸) αποτελεί μια πραγματική τόνωση για τη συνεργασία μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και NATO. Οι υβριδικές δραστηριότητες έχουν γίνει μόνιμο μέρος του τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας». Ανέφερε, επίσης, ότι «το νέο κέντρο στοχεύει στην αύξηση της επαγρύπνησης έναντι των υβριδικών απειλών και των επιχειρήσεων που στοχεύουν να εκμεταλλευτούν τα τρωτά σημεία των κοινωνιών». Αναφέρεται πως πρόσθεσε

¹⁸ ΚΟΣΜΟΣ 11.04.2017 «Σύσταση κέντρου αντιμετώπισης «υβριδικών» απειλών υπέγραψαν κράτη-μέλη της ΕΕ και του NATO», Η Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/904887/article/epikairothta/kosmos/systash-kentroy-antimetwpishs-yvridikwn-apeilwn-ypegrayan-krath-melh-ths-ee-kai-toy-nato>

χαρακτηριστικά ότι «η χρήση των υβριδικών στρατηγικών θέτει σε δοκιμασία την εσωτερική συνοχή και την αντοχή των κοινωνιών μας. Αυτό που χρειάζεται είναι μια απάντηση όχι μόνο από τους κρατικούς θεσμούς, αλλά η κοινωνική αντοχή και μια συλλογική προσέγγιση στην ασφάλεια».

2.3 ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

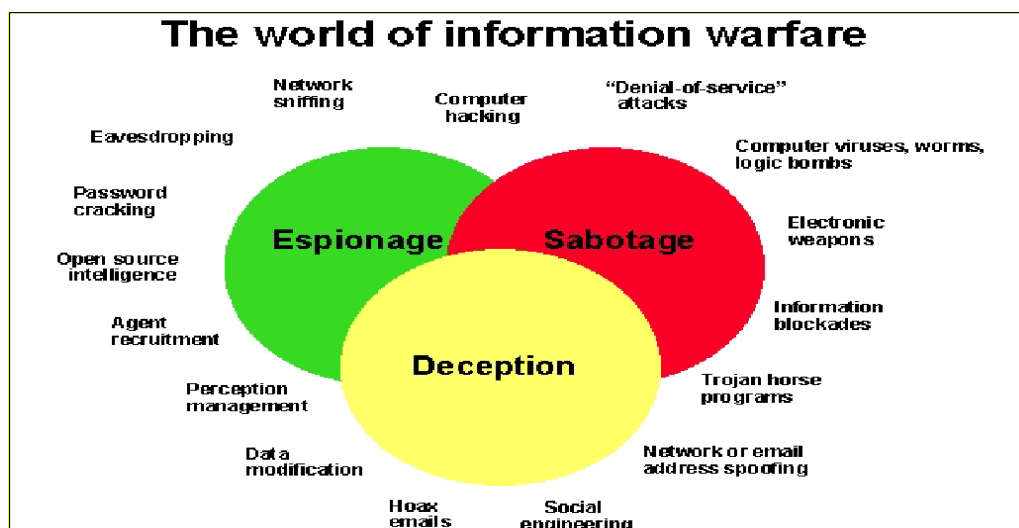
Είναι γενικά αποδεκτό πως η Ελλάδα κατέχει μια πολύ σημαντική θέση μελετώντας τον διεθνή γεωπολιτικό χάρτη. Τοποθετείται στο σημείο εκείνο όπου συνδέει την Ευρώπη και το Δυτικό Κόσμο με το ενεργειακό κέντρο της Μέσης Ανατολής. Βρίσκεται κοντά με περιοχές στις οποίες επικρατούν αρκετές θρησκευτικές και εθνοτικές διαφορές, όπως είναι τα Βαλκάνια και η Μέση Ανατολή με αποτέλεσμα να απειλείται αρκετά. Το γεγονός ότι στην Ανατολική Μεσόγειο δεσπόζει ο ενεργειακός πλούτος επικρατεί μία δύσκολη κατάσταση διεκδικήσεων και συνεχούς έντασης.

Όπως διαφαίνεται, οι υβριδικές επιχειρήσεις που ασκούνται απέναντι στην Ελλάδα είναι αρκετά πολύπλοκες και συνεχώς ενισχύονται από νέες δράσεις εναντίον της. Οι απειλές με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η χώρα μας αποτελούν αναμφίβολα σοβαρή απειλή για την εθνική μας ασφάλεια. Οι υβριδικές απειλές, οι οποίες βρίσκονται ενεργά στο προσκήνιο είναι οι τεράστιες και συνεχόμενες μεταναστευτικές ροές, οι οποίες έχουν πιέσει πολυεπίπεδα την Ελλάδα. Επίσης, είναι η αύξηση του αριθμού των μειονοτικών ομάδων στα διάφορα αστικά κέντρα γεγονός το οποίο προκαλεί πληθυσμιακή αλλοίωση των περιοχών. Ακόμη, ως υβριδικές απειλές χαρακτηρίζονται η οικονομική κρίση, οι πληροφοριακές επιχειρήσεις, οι οποίες παρέχουν πολλές επιρροές χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την εξάρτηση από τον κυβερνοχώρο, αλλά και το οργανωμένο έγκλημα μαζί με την τρομοκρατία. Βέβαια, σε όλες αυτές τις υβριδικές απειλές έρχονται να προστεθούν και παραδοσιακές απειλές, οι οποίες επιβιώνουν διαχρονικά και αυτές είναι η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης, ο αλβανικός μεγαλοϊδεατισμός και ο σκοπιανός αλυτρωτισμός.

2.3.1 ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η σημερινή κοινωνία κατακλύζεται από έναν μεγάλο όγκο πληροφοριών και όπως ήταν αναμενόμενο δε θα μπορούσε να απουσιάζει από την συνισταμένη των υβριδικών απειλών ενάντια στην Ελλάδα ο λεγόμενος πληροφοριακός πόλεμος. Εκείνοι που υποδαυλίζουν τα εθνικά συμφέροντα και την υπεροχή της χώρας μας επιδιώκουν συνεχώς την πρόκληση δύσκολων ψυχολογικών καταστάσεων προκειμένου να κάμψουν το ηθικό των πολιτών και να τους δημιουργούν συστηματικά έντονους προβληματισμούς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την άσκηση ψυχολογικής πίεσης τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο. Η χρήση του διαδικτύου και τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα τείνουν συχνά να επηρεάσουν την κοινή γνώμη, καθώς λειτουργούν ως μοχλοί πίεσης και άσκησης επιρροής προς την κοινή γνώμη. Μέσα από όλα αυτά, είναι βέβαιο πως μεταφέρεται και προπαγανδιστικό υλικό από το οποίο μπορεί κανείς να εισπράξει μόνο ανακριβή συμπεράσματα.

Επιπλέον, στην «ατζέντα» του πληροφοριακού πολέμου εντάσσονται η παραχάραξη της Ιστορίας, η απρόσκοπτη οικειοποίηση της εθνικής, ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας και η στοχευμένη αποσιώπηση των ασταμάτητων γενοκτονιών που διαδραματίστηκαν πριν αρκετά χρόνια και στιγμάτισαν σε βάθος τον ψυχικό κόσμο των ανθρώπων της εποχής εκείνης, καθώς αντίκρυζαν αποτρόπαια εγκλήματα εις βάρος των οικογενειών τους. Σε όλα αυτά έρχονται να προστεθούν και η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Ελληνικού λαού που τυχαίνει να διαβιεί σε γειτονικά κράτη, καθώς και η διάβρωση της γλωσσικής, εθνολογικής, θρησκευτικής και κοινωνικής συνοχής της Ελλάδας (Schmidt – Eenboom, 2017).

Σχήμα 5 : Ο κόσμος του Πληροφοριακού Πολέμου
 Πηγή: <http://www.iwar.org.uk/cip/resources/uk/sld014.htm>

2.3.2 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ

Ένα ζήτημα, το οποίο απασχόλησε σε μεγάλο βαθμό την Ελλάδα, ειδικά μετά την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη, ήταν το μεταναστευτικό. Παρατηρήθηκε η είσοδος πολλών οικονομικών μεταναστών. Πέρασαν, λοιπόν, τα σύνορα μετανάστες προερχόμενοι από διάφορα μέρη, όπως για παράδειγμα από την Αλβανία, την Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Γενικότερα, η Ελλάδα αποτέλεσε ένα σημείο, το οποίο προσέλκυε πολλούς μετανάστες ακόμη και από χώρες της Αφρικής, αλλά και της Ασίας. Πολεμικές αναμετρήσεις και εξεγέρσεις σε περιοχές, όπως το Αφγανιστάν και το Ιράκ, ανάγκασαν ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων να εγκαταλείψουν την πατρίδα και τα υπάρχοντά τους και να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον για εκείνους και τις οικογένειές τους. Αυτή, όμως, η απίστευτη συσσώρευση τόσων πολλών μεταναστών δημιούργησε φυσικά έντονο προβληματισμό και δυσαρέσκεια στον Ελληνικό λαό, καθώς δημιουργήθηκε ο φόβος τόσο για την ασφάλεια των πολιτών όσο και για τη γενικότερη εθνική ασφάλεια (Φράγκος, 2016).

Οι πολεμικές συγκρούσεις, οι οποίες διαδραματίστηκαν σε χώρες, όπως το Ιράκ και το Αφγανιστάν που προαναφέρθηκαν, αλλά και σε Λιβύη και Συρία προκάλεσαν μεγάλα και πολλές φορές ανεπανόρθωτα προβλήματα στους πληθυσμούς που κατοικούσαν σε εκείνες τις περιοχές. Γι' αυτό, λοιπόν, και τα μεταναστευτικά ρεύματα, όσο περνούσε ο καιρός, μεγάλωναν όλο και περισσότερο και είχαν ως προορισμό κυρίως τις Ευρωπαϊκές Χώρες. Αυτό μπορεί να γίνει φανερό μελετώντας τον παρακάτω χάρτη στον οποίο απεικονίζεται η πορεία των μεταναστευτικών ροών.

Σχήμα 6 : Χάρτης Μεταναστευτικών Ροών

Πηγή: <http://www.analyst.gr/2016/03/06/o-ivridikos-metanastefitikos-polemos/2/>

Από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές Χώρες, η Ελλάδα έχει δεχτεί την προσέλευση μεγάλου αριθμού προσφύγων κάτι το οποίο σίγουρα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία υβριδική απειλή. Το μεταναστευτικό – προσφυγικό ζήτημα ή καλύτερα δύναται να αποκαλεστεί ως πρόβλημα ενέχει τον κίνδυνο να εγκλωβιστεί και να μετατραπεί πολύ γρήγορα «σε μία περιοχή συγκέντρωσης «πυρηνικών αποβλήτων» του προσφυγικού όπλου» μετά και από απόφαση της ΕΕ να απαγορεύσει την πρόσβαση από τα Βαλκάνια (Ζακυνθινός, 2016).

Στο σημείο αυτό, είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθεί ο διαχωρισμός εννοιών, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με την αναφορά στις μεταναστευτικές ροές. Συγκεκριμένα, οι έννοιες που χρειάζεται ουσιαστικά να αποσαφηνισθούν είναι ο μετανάστης, ο πρόσφυγας και ο λαθρομετανάστης.

Μετανάστης, λοιπόν, θεωρείται ένα άτομο, το οποίο αναζητά την τύχη του σε άλλο τόπο, ταξιδεύοντας με νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα. Ο μετανάστης, συνήθως, συμπεριφέρεται ως έποικος, αφού στη χώρα που μεταβαίνει ασπάζεται τις τοπικές συνήθειες του λαού που τον φιλοξενεί. Στην Ελλάδα, ένα μεγάλο ποσοστό των αλλοδαπών δεν ταξιδεύει με νόμιμα έγγραφα, άρα δεν μπορεί να θεωρηθεί και επίσημα μετανάστης.

Στη συνέχεια, ως *πρόσφυγας* αποκαλείται κάποιο άτομο που αναγκάζεται να φύγει από τη χώρα του, επειδή κινδυνεύει η σωματική του ακεραιότητα λόγω πολέμου ή γενοκτονίας. Πρόσφυγας θεωρείται μόνο στην πρώτη ασφαλή χώρα που μεταβαίνει στην οποία έχει τη δυνατότητα να ζητήσει και πολιτικό άσυλο.

Λαθρομετανάστης θεωρείται κάποιο άτομο που για οποιοδήποτε προσωπικό του λόγο, όπως για παράδειγμα αν έχει εμπλακεί σε ανθρωποκτονία ή έχει τελέσει γενικότερα κάποιο κακούργημα, επιδιώκει να αλλάξει χώρα. Στη χώρα όπου φτάνει τελικά συμπεριφέρεται κυρίως ως άποικος προσπαθώντας δηλαδή να μεταβιβάσει από την πατρίδα του τις συνήθειες και τα ήθη της απαιτώντας πολλές φορές από τους ημεδαπούς να τα σεβαστούν, αν όχι και να τα ασπαστούν.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Ελλάδα αντιμετωπίζει πολλά και βαρυσήμαντα προβλήματα εν όψει του μεταναστευτικού ζητήματος. Αρχικά, υπάρχει μια σοβαρή πληθυσμιακή αλλοίωση και παρουσιάζεται έντονα το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας. Το μεγάλο ποσοστό μεταναστών στην Ελλάδα έχει σίγουρα επιδεινώσει εμφανώς την οικονομική της κρίση κάτι το οποίο την εγκλωβίζει όλο και περισσότερο μην μπορώντας να προσπελάσει όλη αυτήν την κατάσταση.

Επιπλέον, ελλοχεύει ο κίνδυνος για πιθανή αποσταθεροποίηση στο εσωτερικό της χώρας, καθώς κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει πότε οι μετανάστες ενδέχεται να λειτουργήσουν ως ομάδα, να οργανωθούν και να δημιουργήσουν εξεγέρσεις είτε σε περίοδο ειρήνης είτε κρίσης προκαλώντας απρόσμενα γεγονότα και ανεπανόρθωτες πληγές. Αυτός ο φόβος από την πλευρά των Ελλήνων σίγουρα επικρατεί, καθώς παρατηρείται ιδίως στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου ότι οι μετανάστες τείνουν να αποτελούν την πλειονότητα και οι ντόπιοι να συγκεντρώνουν μικρότερο ποσοστό. Επίσης, οι μετανάστες είναι κατά κύριο λόγο μουσουλμάνοι γεγονός το οποίο θεωρείται αρκετά ανησυχητικό για την ασφάλεια των ελληνικών νησιών ειδικά σε περίπτωση σύγκρουσης με την ανατολική γειτονική χώρα. Όσο η Τουρκία πρωτοστατεί και ελέγχει διεξοδικά τις μεταναστευτικές ροές, χρησιμοποιεί χωρίς κανένα φυσικά ενδοιασμό την υβριδική απειλή της μεταναστευτικής τάσης με σκοπό να επιτύχει τους γεωπολιτικούς της στόχους χωρίς να υπολογίζει τίποτα και κανέναν.

Η ολοένα και μεγαλύτερη συσσώρευση μεταναστών στη χώρα έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συνεχούς έντασης, αλλά και φόβου ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών οποιαδήποτε ώρα της ημέρας. Πολλοί μετανάστες έχουν διοχετευτεί στα μεγάλα αστικά κέντρα στα οποία προσπαθούν

με κάθε τρόπο να εδραιωθούν μόνιμα. Καταλαμβάνουν τις περισσότερες φορές περιοχές πιο υποβαθμισμένες και ίσως εγκαταλελειμμένες σε σχέση με άλλες προκειμένου να βρουν το δικό τους οικονομικό καταφύγιο και να δημιουργήσουν τις κοινότητές τους. Η παραμονή τους, όμως, εκεί αυξάνει κατά πολύ την εγκληματικότητα στην προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν τις απαραίτητες συνθήκες διαβίωσης. Η όλη κατάσταση οδηγεί αναπόφευκτα σε αδιέξοδο τον ντόπιο πληθυσμό, ο οποίος προσπαθώντας να εξασφαλίσει την ασφάλεια και την ευημερία των οικογενειών του εγκαταλείπει τις περιοχές αυτές και τις αφήνει στους μετανάστες, οι οποίοι μπορούν να δρουν ανεξέλεγκτα και να τις οικειοποιούνται.

2.3.3 ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Στην περιοχή της Θράκης, εντοπίζεται μια μειονότητα ανθρώπων μουσουλμανικής καταγωγής, η οποία διαμορφώθηκε κατόπιν της ανταλλαγής πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας με τη Συνθήκη της Λωζάνης. Η μειονότητα αυτή αποτελείται από τρεις εθνικές ομάδες και συγκεκριμένα το 50% είναι τουρκικής καταγωγής, το 35% είναι Πομάκοι και το 15% είναι Ρομά. Καθεμία ομάδα διατηρεί αμέριστη τη γλώσσα και τις παραδόσεις της (Δεμέτης, 2014).

Η συμπεριφορά της μουσουλμανικής αυτής μειονότητας δεν πραγματοποιείται αυτοβούλως, αλλά εξαρτάται κυρίως από την πολιτική που έχει αποφασίσει η Τουρκία να ασκήσει. Το Προξενείο της Κομοτηνής, ουσιαστικά, καθοδηγεί τις ενέργειες και τις επιδιώξεις τους. Είναι εμφανές το γεγονός ότι η μειονότητα αυτή λειτουργεί σαν να μη νιώθει κάποια ίσως απειλή από τον ντόπιο πληθυσμό και θεωρεί πιθανώς ότι με την υποστήριξη της Τουρκίας θα μπορεί να παραμείνει σ' αυτές τις περιοχές προσπαθώντας εμμέσως να επιβάλλει το δικό της τρόπο ζωής, αλλά και τις παραδόσεις της.

Μέσω της παραμονής της μουσουλμανικής μειονότητας στην Θράκη, το τουρκικό κράτος αδράττει την ευκαιρία προκειμένου να εγκαθιδρύσει με ύπουλο τρόπο πολλές από τις προπαγανδιστικές του επιδιώξεις. Προσπαθεί να ονομάσει Τούρκους τους μουσουλμάνους που κατοικούν στην Θράκη, αλλά και στη Ρόδο. Επιδιώκει την ενίσχυση και την αναβάθμιση της εκπαίδευσης της μειονότητας με τη δημιουργία δίγλωσσων νηπιαγωγείων και των αντίστοιχων γυμνασίων. Ακόμη, επιθυμεί να αναθεωρήσει ορισμένες διαδικασίες, όπως την εκλογή των μουφτήδων

και όχι το διορισμό τους από την Ελληνική πολιτεία. Ο μουφτής¹⁹ είναι ιερατικός βαθμός της μουσουλμανικής θρησκείας και αποτελεί τον ερμηνευτή του Κορανίου για την απόδοση της δικαιοσύνης.

Επιπλέον, επιδιώκεται η εκλογή των επιτροπών που διαχειρίζονται τα βακούφια από την ίδια την μειονοτική ομάδα, καθώς και την επίσημη αναγνώριση των συλλόγων της μειονότητας που φέρουν το επίθετο «τούρκικος», όπως για παράδειγμα «η Τούρκικη Ένωση Ξάνθης». Τα βακούφια που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι κοινωφελή ιδρύματα, τα οποία συστάθηκαν πριν από το 1923, σύμφωνα με το οθωμανικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, "βακούφιο" κατά τον ιερό μουσουλμανικό νόμο είναι περιουσιακό στοιχείο αφιερωμένο προς εκπλήρωση διηνεκούς ευαγούς σκοπού, έτσι ώστε αυτό να θεωρείται θείο πράγμα, του οποίου η ωφέλεια ανήκει στους ανθρώπους. Ως βακούφια μπορούν να θεωρηθούν όχι μόνο οι τόποι θρησκευτικής λατρείας, π.χ. τεμένη, αλλά και αστικά ακίνητα. Μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει πλήρης και συστηματική καταγραφή των βακουφίων της Δυτικής Θράκης, με αποτέλεσμα να μην είναι γνωστό ούτε το ακριβές μέγεθος της περιουσίας ούτε και ο ακριβής αριθμός τους²⁰. Τα προηγούμενα χρόνια συστάθηκαν παράνομα ιδρύματα προσχολικής εκπαίδευσης, τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από το Προξενείο της Κομοτηνής (Schmidt-Eenboom, 2017).

Το Τουρκικό Προξενείο Κομοτηνής λειτουργεί με τη δική του διπλωματική πολιτική και προσπαθεί με κάθε τρόπο, όχι και ιδιαίτερα νόμιμο, να προασπίσει τα συμφέροντα, τις ιδέες και τις επιδιώξεις του. Κινούνται στην κοινωνία της Ελληνικής Θράκης με καταπιεστικό τρόπο, καθώς προσπαθούν να πείσουν ή καλύτερα να εξαναγκάσουν τους Έλληνες μουσουλμάνους, οι οποίοι ζουν φιλήσυχα, ότι ανήκουν στη γενιά των Τούρκων και ότι κατάγονται από εκείνα τα μέρη ουσιαστικά. Βασικός τους στόχος είναι, κυρίως, οι Πομάκοι και οι Ρομά. Επίσης, φροντίζουν να χρηματοδοτήσουν κρυφά νέα κορίτσια προκειμένου να φορούν συνεχώς την μαντίλα και να την καθιερώσουν στην καθημερινότητά τους. Παροτρύνουν τις κοπέλες αυτές να παρακολουθούν την εκπαίδευση που λαμβάνει χώρα στα μειονοτικά σχολεία.

Επιπλέον, ένα πολύ σημαντικό ζήτημα αποτελεί και η τουρκική τράπεζα Ziraat, η οποία επιδιώκει την αλλαγή του σκηνικού των ιδιοκτητών γης στους

¹⁹ <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%86%CF%84%CE%AE%CF%82>

²⁰ <https://www.sigmalive.com/news/local/575566/ti-einai-akrivos-ta-vakoufia-pou-thymithikan-oi-tourkoi>

νομούς Ροδόπης και Ξάνθης, γι αυτό και προβαίνει στη χρηματοδότηση φανατικών τουρκόφωνων μουσουλμάνων. Σ' αυτές τις περιοχές, είναι προφανές πως συντελούνται προσπάθειες ώστε αυτή η μειονότητα να φτάσει να υπερέχει σε πληθυσμό και γη και στη συνέχεια να αυτονομηθεί (Φράγκος, 2014).

2.3.4 ΑΛΒΑΝΙΚΟΣ ΜΕΓΑΛΟΪΔΕΑΤΙΣΜΟΣ

Η Αλβανία αποτελεί μία χώρα την οποία χρησιμοποιούσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις προκειμένου να επιτύχουν τις επεκτατικές τους βλέψεις και την επέκταση της επιρροής τους στη Βαλκανική Χερσόνησο. Μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας υπάρχουν θέματα που χρήζουν επίλυσης, όπως είναι ο διαχωρισμός των ορίων της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), καθώς και τα ανθρώπινα δικαιώματα της Ελληνικής μειονότητας της Βορείου Ηπείρου. Ένα άλλο ζήτημα αποτελούν οι Τσάμηδες και οι περιουσίες τους στις περιοχές που ξεκινούν από τη Φλώρινα και φτάνουν έως την Άρτα (Χατζηδημητρίου, 2017).

Η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας δεν είχε καλό τέλος και πίσω απ' αυτή την αποτυχία δείχνει να βρίσκεται για άλλη μια φορά η Τουρκία. Πέρα, λοιπόν, από τις δυσχερείς σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας καλείται να αντιμετωπίσει για άλλη μια φορά την τουρκική παρέμβαση – απειλή. Παρατηρήθηκε και προσπάθεια της Τουρκίας να συνάψει σχέσεις με την Αλβανία και συγκεκριμένα να δημιουργήσει τα θεμέλια για μια στρατιωτική συνεργασία Άγκυρας - Τιράνων και την ένταξη τουρκικών πλοίων σε Αλβανικά λιμάνια. Οι ενέργειες αυτές φανερώνουν προσπάθεια της Τουρκίας να ελέγχει τις κινήσεις της γειτονικής χώρας και να επωφελείται από εκείνη με κάθε τρόπο.

2.3.5 ΣΚΟΠΙΑΝΟΣ ΑΛΥΤΡΩΤΙΣΜΟΣ

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας έφερε στο προσκήνιο ένα νέο κράτος στα βόρεια σύνορα της χώρας μας, την Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Η Ελλάδα έχοντας πιο ισχυρά θεμέλια και βάσεις σαν χώρα προσπάθησε παλιότερα να στηρίξει το κράτος αυτό. Αργότερα, όμως, μετά από αρκετά χρόνια, έγιναν προσπάθειες από το Σκοπιανό Κράτος να επιβάλει στη διεθνή κοινότητα και ειδικότερα στην Ελλάδα, τα Ελληνικά ιστορικά ονόματα «Μακεδονία» και «Μακεδόνας» για τον κρατικό και εθνικό τους προσδιορισμό. Επιδιώχθηκε,

λοιπόν, ο σφετερισμός της ταυτότητας των Μακεδόνων που είναι και ταυτότητα των Ελλήνων, καθώς και της Ελληνικής προέλευσης του ονόματος, της γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού της Μακεδονίας που σε καμία περίπτωση δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτός²¹.

Βέβαια, το κλίμα που επικρατεί στα Σκόπια δεν διακατέχεται από ιδιαίτερη σταθερότητα, αλλά ούτε διαθέτει τόσο ισχυρά μέσα προκειμένου να μπορεί να απειλήσει ενεργά τον ελλαδικό χώρο. Οι τακτικές, όμως, που προβάλλει μπορούν να χαρακτηριστούν ως υβριδικές με την προσπάθεια χρησιμοποίησης ελληνικών συμβόλων, την παραχάραξη της ιστορίας, αλλά και την πιθανή διεκδίκηση εδαφικών εκτάσεων. Όλες αυτές οι ενέργειες μπορούν πολύ εύκολα να ταραξουν, αλλά και να απειλήσουν την ασφάλεια της Ελλάδας.

Στο σημείο αυτό, πρέπει απαραίτητως να γίνει μια αναφορά στη Συνθήκη των Πρεσπών²², η οποία υπογράφηκε αρκετά πρόσφατα και περιλαμβάνει ορισμένα σοβαρά για τη χώρα μας στοιχεία.

Συγκεκριμένα, η Συμφωνία των Πρεσπών είναι διακρατική συμφωνία που συνομολογήθηκε στις 12 Ιουνίου 2018 ανάμεσα στην Ελληνική Δημοκρατία και τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, η οποία μετονομάστηκε κατ' αυτόν τον τρόπο με τη θέση σε ισχύ της συμφωνίας στις 12 Φεβρουαρίου 2019 και έγινε υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών με σκοπό την επίλυση του ζητήματος της ονομασίας της τελευταίας. Η Συμφωνία αντικατέστησε την Ενδιάμεση Συμφωνία του 1995 και κατήργησε τη συνταγματική ονομασία Δημοκρατία της Μακεδονίας και την προσωρινή ονομασία πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, μετονομάζοντας και αναγνωρίζοντας καθολικά τη χώρα ως Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας. Η ψήφιση της συμφωνίας προκάλεσε αντιδράσεις και στις δύο χώρες.

2.3.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ

Ένας βασικός παράγοντας, ο οποίος συντελεί καθοριστικά στην εξασφάλιση, αλλά και την ενίσχυση της άμυνας και της ασφάλειας της χώρας αποτελεί η οικονομική ανεξαρτησία της. Η οικονομική ευρωστία θεωρείται βασικός πυλώνας προκειμένου κάθε χώρα να καταφέρει να αναπτυχθεί πολύπλευρα και να αξιοποιήσει καταλλήλως τους πόρους της.

²¹ http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t25/t25_01.htm

²² https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%A0%CF%81%CE%B5%CF%83%CF%80%CF%8E%CE%BD

Δυστυχώς, η Ελλάδα δεν ανήκει πλέον στις οικονομικά αυτοτελείς χώρες και ιδιαίτερα από τις αρχές του 2008, όπου και ξεκίνησε η οικονομική κρίση στο εσωτερικό της χώρας. Αυτή η επικρατούσα κατάσταση αποτέλεσε και συνεχίζει ουσιαστικά να αποτελεί απειλή για τη χώρα και την εθνική της επιβίωση. Η Ελλάδα βρίσκεται σε οικονομική επιτήρηση κάτι το οποίο δεν της επιτρέπει την αναβάθμιση των μέσων της άμυνάς της ή την περιορίζει σε ελάχιστες κινήσεις. Βασίζεται, κυρίως στη συντήρηση και τη διατήρηση των υλικών, όσο το δυνατόν γίνεται, σε μια ικανοποιητική κατάσταση.

Αυτές οι επιχειρήσεις, οι οποίες δεν έχουν πολεμικό χαρακτήρα, αλλά προσιδιάζουν στην μορφή οικονομικού πολέμου απέναντι στην Ελλάδα μπορούν σίγουρα να χαρακτηριστούν ως υβριδικές. Όλα αυτά τα γεγονότα καθίστανται ιδιαίτερα αποτρεπτικά και άκρως ανησυχητικά όσον αφορά στην πορεία και την ανάπτυξη της κοινωνικής συγκρότησης της χώρας μας οδηγώντας την σε αδιέξοδα και συνθήκες αποσταθεροποίησης. Τα ανακύπτοντα προβλήματα αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα σχετικά με τις μελλοντικές επιδιώξεις των νέων πολιτών της χώρας, οι οποίοι βλέπουν το μέλλον τους να φαντάζει αβέβαιο.

Γι αυτό, λοιπόν και ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων και κυρίως νέων επιστημόνων αποφασίζουν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και να μεταναστεύσουν σε κάποια χώρα στην οποία θα μπορέσουν πιο εύκολα και με καλύτερα μέσα να πετύχουν τις επιδιώξεις τους και να οικοδομήσουν μια πιο βέβαιη επαγγελματική πορεία. Όμως, οι κινήσεις αυτές δεν αποτελούν πρόβλημα μόνο για τις οικογένειες των ατόμων αυτών, αλλά και για την ίδια την κοινωνία, καθώς στερείται το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των εκάστοτε πληθυσμιακών ομάδων.

2.3.7 ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ – ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης παρατηρήθηκε ραγδαία ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος. Υπάρχουν οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν σε διεθνές επίπεδο τις εξελίξεις που ενδιαφέρουν περισσότερο και προσπαθούν να ανακαλύψουν την κατάλληλη ευκαιρία προκειμένου να προγραμματίσουν τις παράνομες δραστηριότητές τους αποκομίζοντας υπέρογκα ποσά. Η περίοδος της πανδημίας ευνόησε σε μεγάλο βαθμό το οργανωμένο έγκλημα, καθώς αποτέλεσε και συνεχίζει να διατηρεί τον τίτλο μιας οδυνηρούς ή καλύτερα καταστροφικής οικονομικής περιόδου.

Μια μορφή οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί το «ξέπλυμα βρόμικου χρήματος». Οι ομάδες ανθρώπων που εμπλέκονται στις εγκληματικές οργανώσεις, εκμεταλλευόμενες τη δυσχερή και ευμετάβλητη οικονομική κατάσταση τόσο σε παγκόσμιο όσο και στο επίπεδο της Ελλάδας επιδιώκουν τη νομιμοποίηση εσόδων που αποκτήθηκαν από παράνομες δραστηριότητες σε διάφορα τραπεζικά συστήματα της κρατικής οικονομίας.

Μια άλλη μορφή εγκλήματος αποτελεί η κινητοποίηση ορισμένων εταιρειών, οι οποίες καλύπτουν παράνομες συναλλαγές. Οι εταιρείες αυτές, συνήθως, αλληλοκαλύπτονται και εδράζονται σε περιοχές, όπου δε διενεργούνται εντατικοί έλεγχοι για τη νομιμότητα των συναλλαγών. Αυτές, λοιπόν, δύνανται να ενεργήσουν καταλλήλως και να μεταφέρουν μεγάλα χρηματικά ποσά σε αδύναμες οικονομίες υπό το πρόσχημα ότι πρόκειται για επενδύσεις ή και αγορές ακινήτων.

Έχει παρατηρηθεί ότι τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μεγάλη αύξηση του οργανωμένου εγκλήματος στο εσωτερικό της χώρας μας, το οποίο εκφράζεται επίσης με τη διακίνηση ατόμων διαμέσου των μεταναστευτικών ροών, τα ναρκωτικά ή της εκμετάλλευσης περιουσιών ανυποψίαστων ανθρώπων. Ειδικότερα στα μεγάλα αστικά κέντρα μπορεί κανείς να συναντήσει έναν μεγάλο αριθμό αλλοδαπών, οι οποίοι έχουν στραφεί προς το οργανωμένο έγκλημα και ανήκουν σε περιθωριακές ομάδες. Όλοι αυτοί, αποτελούν κάτι παραπάνω από απειλή για την κοινωνία και γενικότερα για το κράτος.

Επίσης, το οργανωμένο έγκλημα συνδέεται με όπλα, ληστείες και δολοφονικές ενέργειες μέσα στο χώρο της τρομοκρατίας. Τα μέλη των οργανώσεων αυτών προσπαθούν να δημιουργήσουν έναν γενικότερο πανικό στο σύστημα της χώρας και να προκαλέσουν καταστροφές σε δημόσιες και ιδιωτικές περιουσίες χωρίς να έχουν κάποια συγκεκριμένα αιτήματα ή κάποιου είδους διαμορφωμένη ιδεολογία στην οποία στηρίζονται οι πράξεις τους. Πρόκειται για ένα ακόμα είδος υβριδικών απειλών, οι οποίες ενισχύονται ολοένα και περισσότερο εξαιτίας της καταρρεέουσας κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης.

Τη γενικότερη επιβαρυμένη κατάσταση στο οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία έρχεται να ενισχύσει η παράνομη είσοδος εγκληματιών και τρομοκρατών, οι οποίοι προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τη γεωγραφική θέση της Ελλάδος και να κινηθούν προς Ευρώπη και Μέση Ανατολή. Επιπροσθέτως, επικρατεί έξαρση στην εμφάνιση ισλαμιστικών οργανώσεων, καθώς και στον αριθμό των μουσουλμάνων λαθρομεταναστών, οι οποίοι έχουν κατακλύσει πολλά

σημεία της χώρας. Το γεγονός ότι οι περισσότεροι από αυτούς τους ανθρώπους προέρχονται από δύσκολες και πιο σκληροπυρηνικές κοινωνίες, τους κάνει να βλέπουν την Ελλάδα σαν έναν σταθμό ανάπαυσης, ηρεμίας και ειρήνης με καλύτερες και ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης. Οι ομάδες αυτές, όμως, διαφέρουν κατά πολύ στις συνήθειες, τις παραδόσεις, τη γλώσσα και σίγουρα τη θρησκεία, τα οποία ασκούν πίεση και δυσχεραίνουν τους ρυθμούς ζωής της Ελληνικής κοινωνίας.

Η οικονομική κρίση που έχει πλήξει τον Ελληνικό λαό έχει ως αποτέλεσμα να επιφέρει δυσκολίες στον τρόπο διαβίωσης και στους μουσουλμάνους που κατοικούν στη χώρα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, υπάρχει η πιθανότητα να πλησιάσουν τους μουσουλμάνους άτομα της δικής τους θρησκείας και να τους βοηθήσουν σε μία δύσκολη περίσταση υπενθυμίζοντάς τους πόσο υπερέχει η θρησκευτική αυτή ομάδα και πόσο πολύ διαφέρει από τους αντίστοιχους της Ελλάδος.

Η στάση των χριστιανών στην Ελλάδα απέναντι στους μουσουλμάνους είναι κατά βάση εχθρική γεγονός όμως το οποίο ενδέχεται να πυροδοτήσει οδυνηρές εξελίξεις στην κοινωνική και πολιτική κατάσταση της χώρας. Η αντιπάθεια και το αίσθημα απομόνωσης των ισλαμιστών από την πλευρά των Ελλήνων πηγάζει και από τα προηγούμενα χρόνια με την υποδούλωση της Ελλάδος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι ισλαμιστές μπορούν εύκολα να διαπιστώσουν την οικονομική δυσπραγία και τα γενικότερα προβλήματα που προκάλεσε η κρίση στη χώρα ώστε να μπορέσουν να οργανωθούν και να υπάρξει σύγκρουση γηγενών και λαθρομεταναστών. Αυτή η πιθανή περίπτωση είναι άκρως επικίνδυνη προς την ασφάλεια της Ελλάδος και σίγουρα αποτελεί μια ασύμμετρη υβριδική απειλή (Καραγιάννης, 2017)²³.

2.4 Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Είναι δεδομένο ότι στη σημερινή εποχή, η τεχνολογία έχει προχωρήσει και εξελιχθεί με αλματώδεις ρυθμούς καθιστώντας εξαιρετικά άμεση την μεταφορά κάθε είδους πληροφορίας και δεδομένων σε κάθε μέρος της γης. Η μεταβολή είναι

²³ Σημειώσεις παραδόσεων στην ΑΔΙΣΠΟ /14^η ΕΣ στο πλαίσιο του μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Μαρ 2017.

ριζική με αποτέλεσμα τη δημιουργία της «Κοινωνίας της Πληροφορίας», όπου ο άνθρωπος της σύγχρονης κοινωνίας *«αισθάνεται την ανάγκη να δικτυωθεί, να επικοινωνήσει δικτυακά, να συλλέξει πληροφορίες και να εκμεταλλευτεί τις πληροφορίες των δικτύων»* (Γιαννακόπουλος, 2010).

Η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας αποτελεί χωρίς αμφιβολία αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας και αφορά στη σύνδεση των υπηρεσιών και των μέσων μεταξύ τους, στα συστήματα λήψης αποφάσεων και στη διοίκηση ελέγχου και είναι αυτές που σήμερα ονομάζονται ως Επιχειρήσεις Κυβερνοχώρου (ΓΕΕΘΑ/ΔΕ3.9, 2013). Ο Κυβερνοχώρος, λοιπόν, δε σχετίζεται με εκείνα τα δεδομένα που ισχύουν σε έναν υλικό χώρο, αλλά πρόκειται για την εξασφάλιση θέσης ισχύος σε ένα σύνθετο δημιούργημα, όπου απαιτείται ο κατάλληλος συνδυασμός και συντονισμένη δράση υλικών, κανόνων και δεδομένων.

Στις επιχειρήσεις στον Κυβερνοχώρο, χρησιμοποιούνται συστήματα υψηλής τεχνολογίας, όπου γίνεται προσπάθεια μετατροπής ενός πληροφοριακού ή τεχνολογικού πλεονεκτήματος σε ένα αντίστοιχο πολεμικό πλεονέκτημα με παράλληλη υποβάθμιση του πλεονεκτήματος του αντιπάλου. Οι επιχειρήσεις αυτές σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται από οντότητες, όπως είναι τα κράτη ή οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης βρίσκονται ενεργά στη ζωή των ανθρώπων και τα κινητά τηλέφωνα αποτελούν πλέον ένα πλήρες ηλεκτρονικό σύστημα, το οποίο παρέχει στον εκάστοτε χρήστη άπειρες δυνατότητες και πληροφορίες σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και οπουδήποτε και αν βρίσκεται. Είναι βέβαιο πως η πρόσβαση στην πληροφορία είναι απαραίτητη τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα και παρέχει λύσεις στη ζωή των ανθρώπων που τους βοηθούν στην αντιμετώπιση ποικίλων θεμάτων της καθημερινότητας.

Σημειώνεται ότι στον κυβερνοχώρο, η δραστηριοποίηση των εμπλεκόμενων ανθρώπων συντελείται υπό το πρίσμα της ατιμωρησίας και υπάρχει προστασία της ανωνυμίας τους. Οι απειλές είναι δυνατό να συνδέονται με κράτη, οργανωμένους εγκληματίες ή και εγκληματίες που λειτουργούν με το προσωπικό τους ύφος και ασκούν τις περισσότερες φορές ανυπολόγιστη πίεση, η οποία σε πραγματικές συνθήκες δε θα είχε την ίδια ψυχολογική ένταση. Οι ενέργειες των ανθρώπων αυτών δεν έχουν γεωγραφικό, πολιτικό ή πολιτισμικό περιορισμό. Δεν υπάρχει η δυνατότητα αποτροπής τους, καθώς καλύπτονται πίσω από την πλήρη ανωνυμία και κανείς δεν μπορεί να τους αποδώσει ευθύνες και ποινές εφόσον

γίνονται όλα απρόσωπα.

Όσοι αναμειγνύονται σε ζητήματα κυβερνοπολέμου κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες και συγκεκριμένα στους κρατικούς και στους μη κρατικούς δρώντες και έχουν ως στήριξη το θεσμό του κράτους ως διεθνή οντότητα. Στους κρατικούς δρώντες ανήκουν κυρίως κράτη, τα οποία έχουν τον κυβερνοπόλεμο ως διαθέσιμη επιλογή σε περιπτώσεις που θα τον χρειαστούν. Υπάρχουν, όμως, και οι μη κρατικοί δρώντες και είναι συνήθως εξτρεμιστικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν λάβει σοβαρή στρατιωτική εκπαίδευση, με έμπειρα στελέχη και εξελιγμένο εξοπλισμό. Η πρόσβασή τους σε τέτοιες οργανώσεις με όπλα του κυβερνοπολέμου είναι πιο εύκολα εφικτή από την αναζήτηση και απόκτηση ισχυρών συμβατικών όπλων.

Οι δραστηριότητες που συνδέονται με τον κυβερνοπόλεμο μπορούν να ξεκινούν από μια απλή αναζήτηση ή έλεγχο σε κάποιο ηλεκτρονικό σύστημα με την μορφή απλής εισβολής μέχρι και να δημιουργήσουν μία επιθετική είσοδο σε κάποιο άλλο σύστημα με σκοπό να υποκλαπούν πληροφορίες, να προκαλέσουν αναστάτωση, να παρενοχλήσουν, να αφαιρέσουν χρήματα, να μπλοκάρουν ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή να καταστρέψουν μεγαλύτερες εκτάσεις σε υποδομές. Οι κυβερνοεπιθέσεις βρίσκονται σε μεγάλη έξαρση τα τελευταία χρόνια και μπορούν με απλές κινήσεις μέσω ενός ηλεκτρονικού συστήματος να προκαλέσουν αναρίθμητα προβλήματα, όπως διαρροή απόρρητων πληροφοριών, δυσκολίες σε λειτουργικά συστήματα σχετικά με τη διοίκηση και τον έλεγχο, καταστροφή σημαντικών αρχείων ή ακόμα και απώλεια ανθρώπινων ζωών.

Είναι φανερό πως όλα τα παραπάνω αποτελούν μια σοβαρή υβριδική απειλή, καθώς υπό το καθεστώς των καταστάσεων που προαναφέρθηκαν δημιουργούνται αισθήματα αβεβαιότητας και αμφιβολίας, επικρατεί αστάθεια στο εσωτερικό της κοινωνίας και η οικονομική ανασφάλεια εντείνεται ολοένα και περισσότερο. Δεν μπορεί κανείς να είναι σίγουρος αν επικρατεί στην κοινωνία πόλεμος ή ειρήνη, καθώς πολλά από τα πολιτικά δρώμενα είναι ρευστά. Επίσης, δεν μπορεί κανείς να υπολογίσει το μέγεθος της απειλής, την προέλευσή της, πόσο μάλλον την αντιμετώπισή της. Παράλληλα, με αυτό τον τρόπο ασκείται και ψυχολογικός πόλεμος, δεν υπάρχει έντονη επιθυμία για αντίδραση στα γεγονότα και προκαλείται μια κατάσταση παράλυσης.

2.5 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Οι υβριδικές απειλές είναι ιδιαίτερα επικίνδυνες απέναντι στην εθνική κυριαρχία, την εθνική ασφάλεια και την άμυνα μιας χώρας. Το εκάστοτε κράτος φέρει μεγάλη ευθύνη προκειμένου να τις αντιμετωπίσει. Απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να υπάρχει αποτελεσματικότητα είναι η κατοχή μηχανισμών και δομών οικοδόμησης και ενίσχυσης της ανθεκτικότητας της χώρας και της κοινωνίας. Συγκεκριμένα, χρειάζεται να υπάρχουν ασφαλείς υποδομές, ενεργειακά δίκτυα, δίκτυα μεταφορών και εφοδιασμού, επικοινωνιακές υποδομές, χρηματοπιστωτικά συστήματα, δημόσια υγεία με τις κατάλληλες παροχές και όχι με πολύ περιορισμένα μέσα, καθώς και κυβερνοασφάλεια με ισχυρές την άμυνα και την ασφάλεια, συνεργασίες με τρίτες χώρες, αλλά και υπεύθυνη ενημέρωση απέναντι στον πληθυσμό.

Ο όρος ανθεκτικότητα (resilience), ο οποίος αναφέρθηκε και προηγουμένως καθορίζει την ικανότητα ενός κοινωνικοοικονομικού συστήματος να αντιστέκεται σε μεταβολές, να ανταποκρίνεται επαρκώς σε πιέσεις και να ξαναβρίσκει τις δυνάμεις του διατηρώντας ακέραιες τις λειτουργίες του, τη δομή και την ταυτότητά του. Η προβολή ενός δυναμικού χαρακτήρα από την πλευρά του συστήματος αποτελεί σημαντικό παράγοντα όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα των αμυντικών κινήσεων απέναντι σε τυχόν επιθέσεις, καθώς και στην ταχεία επούλωση των εσωτερικών πληγών του από πιθανά χτυπήματα.

Πρωταρχικός παράγοντας άμυνας στην αντιμετώπιση υβριδικών απειλών αποτελεί η έγκαιρη πληροφόρηση και ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών, τα οποία αν συνδυαστούν και τοποθετηθούν σε μία λογική αλληλουχία μάς προσδίδουν την υβριδική φύση των επιθέσεων. Είναι απαραίτητη, λοιπόν, η επίγνωση της κατάστασης έτσι ώστε να διαμορφωθεί μία πλήρης εικόνα των γεγονότων. Συγκεκριμένα, είναι αναγκαίες η αδιάλειπτη συσσώρευση και συνάμα ανάλυση των πληροφοριών που διατίθενται από διαφορετικούς τομείς των δραστηριοτήτων της χώρας, όπως για παράδειγμα η οικονομία, η πολιτική άμυνα και λειτουργίες που εμπεριέχονται στο κρατικό σύστημα.

Μια πλήρως οργανωμένη και καταλλήλως διαμορφωμένη εθνική υβριδική υπηρεσία πληροφοριών και αναλύσεων, η οποία θα έχει ως μέλημα να συντονίζει τη συνεργασία και την ανταλλαγή των διαφόρων πληροφοριών μεταξύ υπηρεσιών και φορέων, θα συμβάλλει δυναμικά στην οικοδόμηση της στρατηγικής εικόνας,

συνδέοντας τα γεγονότα μεταξύ τους μέσα από μία ολιστική προσέγγιση. Επίσης, η συνεχής και άρρηκτη συνεργασία με τα αντίστοιχα όργανα αντιμετώπισης υβριδικών απειλών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, όπως είναι το Hybrid Fusion Cell στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) ενισχύει ακόμη περισσότερο την ανθεκτικότητα της ΕΕ στις ενδεχόμενες επιθέσεις.

Για να πραγματοποιηθεί με επιτυχία μια συνεργασία υψηλού επιπέδου και για να γίνεται με εποικοδομητικό τρόπο η ανταλλαγή πληροφοριών απαιτείται ολιστική προσέγγιση στην αντιμετώπιση των παρουσιαζόμενων απειλών. Είναι αδιαπραγμάτευτα καθημερινά απαραίτητη η συνεργασία δημοσίων – κρατικών υπηρεσιών με τις στρατιωτικές υπηρεσίες με σκοπό τη συζήτηση, την ανταλλαγή πληροφοριών και την από κοινού αντιμετώπιση κρίσεων και επιθέσεων. Σε όλη αυτήν τη συλλογική προσπάθεια, χρειάζεται να συνεργαστεί και η ευρύτερη κοινωνία, με τη συνδρομή του ευρύτερου δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, της ακαδημαϊκής και εκπαιδευτικής κοινότητας.

Μείζονα ρόλο στην ανθεκτικότητα της κοινωνίας της χώρας κατέχει η πολύπλευρη, σοβαρή και υπεύθυνη πληροφόρηση των πολιτών, καθώς και η ορθή ερμηνεία και αξιολόγηση των διατιθέμενων δεδομένων από το κοινό στα ΜΜΕ. Μια κεντρικά ελεγχόμενη επικοινωνιακή στρατηγική μέσα από την οποία παράγονται και μεταδίδονται συνεχώς μηνύματα προς τους πολίτες μπορεί να τους προστατεύσει από πληροφορίες προπαγανδιστικού περιεχομένου και από ψευδείς ειδήσεις που έχουν ως μοναδικό σκοπό να τρομοκρατήσουν και να αποπροσανατολίσουν. Τέτοια φαινόμενα μπορούν να παρατηρηθούν σίγουρα στην Ελλάδα μέσα από τις προσπάθειες της Τουρκίας να παραπληροφορήσει τον κόσμο μέσω τηλεοπτικών ειδήσεων ή και δημοσιευμάτων στην έντυπη ενημέρωση.

Σε όλη αυτήν τη δημιουργηθείσα κατάσταση και στην προσπάθεια αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών, μπορούν να γίνουν πολύ χρήσιμοι οι υπάρχοντες μηχανισμοί στρατηγικής επικοινωνίας της ΕΕ. Είναι οι τρεις ομάδες δράσης (Strategic Communication Task Force East, South and Western Balkans) υπό την ΕΥΕΔ με κύρια αποστολή την αναχαίτηση της παραπληροφόρησης και τον έλεγχο των ειδήσεων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπρόσθετα, υπάρχει το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ταχείας Ειδοποίησης (Rapid Alert System) με μία πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών και δεδομένων. Πέρα από αυτά τα όργανα δράσης, την αντιμετώπιση της παραποίησης πληροφοριών μπορούν να

αποτρέψουν οργανισμοί ελέγχου της αλήθειας των ειδήσεων (Fact-checking), αλλά και κάποιες διαδικτυακές ομάδες εθελοντών, όπως για παράδειγμα η Lithuanian Elves στη Λιθουανία.

Σίγουρα όλα αυτά τα αμυντικά μέσα και η υλικοτεχνική υποδομή μπορούν να βοηθήσουν σε τέτοιες δύσκολες περιστάσεις. Όμως, η εκπαίδευση είναι εκείνη που θα τονώσει και θα ενισχύσει το έμπυχο υλικό ώστε να είναι ανθεκτικό στις επιθέσεις υβριδικού χαρακτήρα. Μέσω της διοργάνωσης και της συνεργασίας πολιτικοστρατιωτικών ασκήσεων, αλλά και της εκπαίδευσης για τη διαχείριση κρίσεων σε υβριδικό περιβάλλον, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι δυνατόν να προετοιμαστούν οι ηγετικές ομάδες και οι αξιωματούχοι του πληθυσμού και να εφοδιαστούν σωματικά και πνευματικά ισχυροποιώντας τις προθέσεις τους για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Η στοχευμένη αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών αποτελεί μέλημα και αποκλειστική ευθύνη του κάθε κράτους που μπορεί να δεχτεί τέτοιου είδους επιθέσεις. Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των υβριδικών απειλών, όπου εμπεριέχονται ασάφεια και σύγχυση, προκλήσεις και επιθέσεις χωρίς επίσημη κήρυξη πολέμου, διαφθορά και ενίσχυση της παράνομης μετανάστευσης, τις καθιστά απρόβλεπτες και πολύ δύσκολα ανιχνεύσιμες. Ο Sun Tzu είπε: *«Εάν γνωρίζεις τον εχθρό και τον εαυτό σου, δεν χρειάζεται να φοβάσαι το αποτέλεσμα εκατό μαχών»*²⁴. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή τους μπορεί να γίνει μέσα από συλλογική προσπάθεια, εκπαίδευση και προετοιμασία.

Η Ελλάδα, ως μέλος της ευρωπαϊκής οικογένειας, διαθέτει το πλεονέκτημα της συνεργασίας και της υποστήριξης. Το αμυντικό πλαίσιο που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια (Διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας για την Ευρωπαϊκή Αλληλεγγύη) (Solidarity clause Art. 222) και η Αμοιβαία Άμυνα (Mutual Defence Clause Art. 42/7)) μπορούν να εξασφαλίσουν, σε κάθε περίπτωση, μια αποτελεσματική ομπρέλα προστασίας σε περιπτώσεις ανάγκης.

²⁴ Sun Tzu, «Η τέχνη του πολέμου», Αθήνα, Αιώρα.2013, σ. 29.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1.1 ΤΡΙΣΔΙΑΣΤΑΤΗ ΗΘΙΚΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΥΒΡΙΔΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Η ανάλυση και αξιολόγηση μιας απειλής απαιτεί γνώσεις σχετικά με τον αντίπαλο, αλλά και γενικότερα για το περιβάλλον του πολέμου, όπου και εκτυλίσσεται. Το στρατηγικό περιβάλλον ως πεδίο σχεδιασμού των δράσεων περιλαμβάνει τρεις διαστάσεις. Συγκεκριμένα, διαθέτει τον γεωπολιτικό συσχετισμό ισχύος, το χαρακτήρα του πολέμου και το φυσικό περιβάλλον όπου διαδραματίζεται. Το γεωπολιτικό περιβάλλον αποτελείται από τρίτους παίκτες, οι οποίοι μπορούν να έχουν καταλυτικό ρόλο και να επηρεάσουν το συσχετισμό ισχύος επωφελούμενοι από τυχόν μεταβολές αυτού.

Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον, όμως, δημιουργούνται και καταστάσεις που θεωρούνται ως σημαντική ευκαιρία, αλλά και ενδεχόμενες απειλές. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με τον χαρακτήρα του πολέμου, καθώς ο υβριδικός πόλεμος μπορεί κάλλιστα να προβάλλει τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα μειονεκτήματα εκείνων που εμπλέκονται στον πόλεμο. Το φυσικό περιβάλλον με τη σειρά του σχετίζεται με τους φυσικούς παράγοντες, οι οποίοι μπορούν σίγουρα να επηρεάσουν αυτούς που συμμετέχουν στον πόλεμο προσδίδοντάς τους ευκαιρίες, αλλά και πολλούς κινδύνους (Πλατιάς – Κολιόπουλος, 2015).

Οι υβριδικές επιθέσεις σχεδιάζονται έχοντας ως βάση τρεις διαστάσεις, οι οποίες είναι οι προθέσεις, τα μέσα και οι συνέπειες. Στις προθέσεις συγκαταλέγονται αξίες που έχουν δημοσιοποιηθεί, αλλά και τα προσωπικά κίνητρα. Πολλοί ηγέτες συνηθίζουν να ανακοινώνουν δημόσια τους στόχους και τις επιδιώξεις τους φανερώνοντας ένα αξιοπρεπές και ευγενικό πρόσωπο παρόλο που τα πραγματικά τους συμφέροντα είναι αρκετά διαφορετικά και δεν μπορούν να υποστηρίξουν αυτό το ήπιο και ανιδιοτελές ύφος που προβάλλεται. Οι στόχοι που υποδεικνύει ένας ηγέτης χρειάζεται να ικανοποιούν τις αξίες του συνόλου και όχι ενός μόνο ατόμου και να υποβάλλονται σε δοκιμασία σκοπιμότητας. Για παράδειγμα, το πολιτικό και πολιτειακό σύστημα της Ελλάδος το 1920 μπορεί να είχε καλές προθέσεις όταν έστειλε ελληνικά στρατεύματα στην τότε Οθωμανική Αυτοκρατορία στην ενδοχώρα της Ανατολής, αλλά οι καλές προθέσεις των ηγετών

δεν αποτελούν απόδειξη για αυτό που μερικές φορές λέγεται παραπλανητικά «ηθική σαφήνεια»²⁵.

Η επόμενη διάσταση είναι τα διατιθέμενα μέσα. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται πρέπει να είναι σύγχρονα και ικανά προκειμένου να επιτευχθούν οι επιδιωκόμενοι στόχοι. Γι' αυτό, τα μέσα αυτά θα πρέπει να είναι ποιοτικά και αποτελεσματικά. Ένας ηγέτης, λοιπόν, θα ξεκινήσει διερευνητικά προσπαθώντας με την επιβλητικότητα των λεγόμενων του να κερδίσει την εμπιστοσύνη των άλλων χωρών. Μπορεί, για παράδειγμα, να επικαλεστεί το Διεθνές Δίκαιο παρόλο που η στάση του ίσως δείξει αργότερα ότι το καταπατά. Οι ηγέτες προσπαθούν από την μία να φοβίσουν με τις προτροπές και τις απειλές τους και από την άλλη να συμπεριφερθούν διπλωματικά προσελκύοντας τους ανθρώπους στους στόχους τους. Γενικότερα, εγείρονται ηθικά ερωτήματα σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει διαφάνεια ενεργειών και πίσω από την προβολή των υποτιθέμενων στόχων για το κοινό καλό κρύβονται απειλητικές σκοπιμότητες για την πορεία της χώρας.

Όσον αφορά στις συνέπειες, η αποτελεσματικότητα είναι μείζονος σημασίας και έχει ως βασική προϋπόθεση την επίτευξη των στόχων της χώρας. Όμως, οι ηθικές συνέπειες πρέπει να είναι καλές όχι μόνο για τον Ελληνισμό, αλλά και για τους υπολοίπους. Βέβαια, η αποτελεσματικότητα και τα δεοντολογικά μέσα πολλές φορές συνδέονται. Ως επεξήγηση των παραπάνω πρέπει να αναφερθεί πως ένας ηγέτης, ο οποίος συμπεριφέρεται με βάση την ηθική, αλλά κατευθύνεται σε μη ρεαλιστικούς στόχους και αναποτελεσματικά μέσα, ελλοχεύει ο κίνδυνος να δημιουργήσει ανεπανόρθωτες ηθικές συνέπειες στο εσωτερικό, αλλά και στο εξωτερικό. Ηγέτες, οι οποίοι έχουν καλή προαίρεση, αλλά δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την πραγματικότητα με ρεαλισμό, οδηγούνται σε άσχημα αποτελέσματα και κατ' επέκταση σε ηθική αποτυχία.

Για την καλύτερη αξιολόγηση των υβριδικών απειλών απέναντι στην Ελλάδα, αξίζει να υπογραμμισθούν ορισμένα σημεία, τα οποία διευκολύνουν την παρούσα κατάσταση και ξεκαθαρίζουν καλύτερα το τοπίο. Αρχικά, απαιτείται κατάλληλη προετοιμασία ώστε η υπεράσπιση έναντι των υβριδικών απειλών να αποτελεί μόνιμη επιδίωξη και αποστολή όλων των δομών του Ελληνισμού.

Είναι απαραίτητο να κατανοηθεί σε βάθος το φαινόμενο των υβριδικών επιθέσεων και να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές – υπηρεσίες. Στόχος

²⁵ <https://strategyinternational.org/i-antidrasi-ton-ellinikon-enoplou-dyn/>

αυτών των υπηρεσιών θα είναι να βρίσκονται σε μία συνεχή αναζήτηση, συλλογή και αξιολόγηση πληροφοριών για τον εντοπισμό φαινομενικά άσχετων γεγονότων ως υβριδικών εκστρατειών, αλλά και να προβαίνουν στην ταυτοποίηση των δραστών. Εφόσον, οι υβριδικές επιθέσεις στοχεύουν ενάντια σε κράτη και κυβερνήσεις, κάθε κράτος οφείλει να μεριμνήσει καταλλήλως προκειμένου να τις αντικρούσει. Η ΕΕ μπορεί να μας βοηθήσει σαν χώρα να εντοπίσουμε τα εθνικά τρωτά σημεία και να ενισχύσουμε την ανθεκτικότητά μας. Ακόμη, η ΕΕ μπορεί να συμβάλλει σε τομείς, όπως είναι ο προγραμματισμός έκτακτης ανάγκης σε συνοριακές περιοχές και η παροχή προστασίας σε υποδομές ζωτικής σημασίας. Το NATO από την πλευρά του μπορεί να μας υποστηρίξει στις στρατηγικές επικοινωνίες, τον κυβερνοχώρο, την ενεργειακή ασφάλεια και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Η αποτροπή των υβριδικών απειλών στοχεύει κυρίως στο να δημιουργήσει σύγχυση στους αντιπάλους και να διασπείρει το αίσθημα της αμφιβολίας για την αποτελεσματικότητα των επιδιώξεών τους. Η στάση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τα κατάλληλα μέτρα, τα οποία θα ληφθούν από τη διεθνή κοινότητα, όπως είναι οι κυρώσεις, καθώς και με αποκάλυψη του προσώπου του αντιπάλου καταρρίπτοντας την ανωνυμία του και ασκώντας του πολιτική και ηθική πίεση. Στην περίπτωση του μεταναστευτικού ζητήματος, για παράδειγμα, η ΕΕ πρέπει να βρίσκεται σε ετοιμότητα και να αυξάνει την ανταπόκριση των διωκτικών αρχών Λιμενικού και Ακτοφυλακής λαμβάνοντας τις κατάλληλες αποφάσεις και δημιουργώντας νέες δομές διοίκησης.

Η άμυνα απέναντι σε μία υβριδική απειλή μπορεί να περιορίζεται στα διατιθέμενα όπλα από τον επιτιθέμενο, όπως στον κυβερνοχώρο. Βέβαια, βασικός στόχος είναι να αποφευχθεί μια υβριδική σύγκρουση και να κλιμακωθεί σε στρατιωτικό επίπεδο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, καλείται ο Ελληνικός λαός να συμπεριφερθεί με στρατιωτικό πατριωτισμό. Οι στρατιωτικές ασκήσεις απαιτείται πλέον να είναι προσαρμοσμένες στην πρόκληση των υβριδικών απειλών. Πραγματοποιώντας σενάρια με υβριδικά δεδομένα, οι πολιτικοί και στρατιωτικοί φορείς λήψης αποφάσεων είναι αναγκασμένοι να πάρουν την κατάσταση στα χέρια τους και να αντιμετωπίσουν με σθένος και αποφασιστικότητα τις επικείμενες υβριδικές απειλές.

Συμπερασματικά, η προσπάθεια προσέγγισης και αξιολόγησης του ζητήματος των υβριδικών απειλών είχε ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση των αντι-

υβριδικών εργαλείων χωρίς να λησμονούνται οι σχέσεις της χώρας με την ΕΕ. Απαιτείται ανανέωση και υποστήριξη των στρατιωτικών μέσων προκειμένου να μπορούν να ελέγχουν με μεγαλύτερη επάρκεια τις υβριδικές συγκρούσεις που αχνοφαίνονται στο κάδρο των στρατιωτικών διαπραγματεύσεων. Οι υβριδικές επιθέσεις είναι απλά πρόδρομοι των στρατιωτικών επιθέσεων, όπως φάνηκε και στα σύνορα του Έβρου κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020.

Η άμυνα κατά των υβριδικών απειλών αποτελεί μια ανοιχτή πρόκληση για την Εθνική Άμυνα της χώρας μας και απαιτεί ριζικές αλλαγές στο σχεδιασμό λήψης αποφάσεων και στη γενικότερη στρατηγική. Βρισκόμαστε σε μία εποχή, όπου η Τουρκία επιθυμεί να εμπλέξει τη χώρα σε πολεμικά παίγνια με έντονη τη σωστή διαχείριση κρίσεων από την πλευρά της Ελλάδος. Εδώ και ένα μεγάλο χρονικό διάστημα η Ελλάδα απαντά στις στρατιωτικές προκλήσεις της Τουρκίας, αλλά πλέον απαιτείται μια πιο δυναμική προσέγγιση απέναντι σε τέτοιου είδους απειλές.

3.2 ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Εξετάζοντας τον όρο ασύμμετρες απειλές, αρχικά, αξίζει να αναφερθούν τα λόγια ενός Κινέζου Στρατηγού, τα οποία στοχεύουν στην ουσία του όρου αυτού. *«Αν ο εχθρός είναι υπέρτερος σε ισχύ, απόφυγέ τον. Αν οι δυνάμεις του είναι ενωμένες, διαχώρισέ τις. Να του επιτεθείς εκεί που είναι ανέτοιμος. Εμφανίσου εκεί που είσαι λιγότερο αναμενόμενος»* είχε πει ο Sun Tzu στο έργο του *«Η Τέχνη Του Πολέμου»* (Λέκκου, 2014).

Μελετώντας κανείς παράλληλα τις έννοιες του υβριδικού πολέμου και των ασύμμετρων απειλών, μπορεί να διαπιστώσει πως έχουν αρκετά κοινά στοιχεία. Εκείνο το οποίο διαχωρίζει τον υβριδικό πόλεμο από τις ασύμμετρες απειλές και τις τακτικές αυτών είναι η έκτασή του. Μεταξύ των δύο αυτών εννοιών ενυπάρχει μια σχέση γενικού προς το ειδικό. Η ασύμμετρη απειλή καθίσταται ουσιαστικά ως ένα μέρος του υβριδικού πολέμου και χρησιμοποιείται ως σημαντικό εργαλείο από τους κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες στα μεμπτά σημεία του ισχυρού αντιπάλου (Shelest, 2015).

Οι ασύμμετρες απειλές έχουν ως στόχο να αποδυναμώσουν τον αντίπαλο εντοπίζοντας τα αδύναμα σημεία του και μπορεί κανείς να τα εκμεταλλευτεί με μέσα και τεχνικές που διαφέρουν από τα συνηθισμένα και συμβατικά δεδομένα αιφνιδιάζοντας την αντίπαλη πλευρά. Οι απειλές δεν επιδιώκουν να καταλήξουν σε

κάποιο συμβατικό πόλεμο. Όμως, παρόλα αυτά προκαλούν ισχυρά πλήγματα σε πληθυσμούς και κυβερνήσεις που έχουν προγραμματισθεί ως στόχοι. Τα αιφνιδιαστικά χτυπήματα των απειλών αυτών επιφέρουν απίστευτο πανικό, αναστάτωση και φόβο. Βέβαια, για την επίτευξη πολιτικών στόχων δεν υπολογίζεται ούτε ο άμαχος πληθυσμός, ο οποίος παρασύρεται κι αυτός από όλη αυτή τη φρικτή δίνη (Ντόκος, 2008).

Ασύμμετρος πόλεμος είναι εκείνος, ο οποίος συντελείται από οργανωμένες μη συμβατικές ομάδες, αναιρούνται οι κανόνες του Δικαίου και του Δικαίου του πολέμου και οι επιχειρησιακές δράσεις πραγματοποιούνται με όπλα χαμηλού γενικά κόστους (Ζακυνθινός, 2016). Οι απειλές αυτές χρησιμοποιούνται πολλές φορές σε περιπτώσεις όπου υπάρχει ανισότητα δυνάμεων μεταξύ των αντιπάλων. Συχνά, ένας αδύναμος αντίπαλος προσπαθεί να αντικρούσει έναν πιο ισχυρό σε περιπτώσεις που υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων και η χρήση των ασύμμετρων απειλών αποτελεί μια σημαντική προσέγγιση. Οι απειλές αυτές παρασέρνουν τον άμαχο πληθυσμό, υποκρύπτουν πολιτικές σκοπιμότητες και τρομοκρατούν ψυχολογικά υπό την απειλή της βίας (Baird, 2006).

Βασικοί στόχοι των ασύμμετρων απειλών είναι να κάμψουν το ηθικό της κοινωνίας, την αξία των κρατικών θεσμών, της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, την κοινωνικοπολιτική συνοχή και συσπείρωση της ηγεσίας και του λαού που σχετίζονται με θεμελιώδεις αξίες, στρατηγικούς σκοπούς και προσανατολισμούς. Η ψυχολογική αποδιοργάνωση της κοινωνίας και η οργανωτική αποσύνθεση του κράτους αποτελούν σκοπιμότητες των απειλών αυτών και μπορούν να αναταράξουν τα νερά και να προκαλέσουν σημαντική κατάπτωση στο σύνολο των πολιτών (Ήφαιστος, 2007).

3.2.1 ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Η μετανάστευση αποτελεί ένα φαινόμενο παγκόσμιας εμβέλειας, το οποίο όσο περνούν τα χρόνια λαμβάνει μεγαλύτερες διαστάσεις. Οι πόλεμοι, η κλιματική αλλαγή και η οικονομική εξαθλίωση εντείνουν όλο και περισσότερο την υπάρχουσα κατάσταση δημιουργώντας αναρίθμητα προβλήματα. Οι μεταναστευτικές ροές έχουν γίνει πλέον ανεξέλεγκτες κάτι το οποίο προκαλεί μεγάλη σύγχυση στις κοινωνίες που είναι αποδέκτες του φαινομένου αυτού. Ο μεγάλος αριθμός των μεταναστών οφείλεται στο γεγονός ότι αναζητούν εναγωνίως

καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, όπου δε θα ζουν τρομοκρατημένοι με κίνδυνο της ζωής τους, θα μπορούν να χαίρονται τις οικογένειές τους και να δουλεύουν με αξιοπρέπεια. Οι μετακινήσεις τους μπορεί να είναι μόνιμες ή προσωρινές, νόμιμες ή παράνομες, ηπειρωτικές ή υπερπόντιες, εσωτερικές ή εξωτερικές, εκούσιες ή αναγκαστικές (Σαμπατάκου, 2006).

Νόμιμοι μετανάστες θεωρούνται εκείνοι, οι οποίοι έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένοι με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας είναι όσοι προέρχονται από κάποιο κράτος – μέλος της ΕΕ, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης. Επίσης, σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι υπήκοοι τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης.

Οι παράνομοι μετανάστες είναι κυρίως αλλοδαποί, οι οποίοι εισήλθαν στη χώρα εξαρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε και χαρακτηρίζονται ως λαθρομετανάστες. Υπάρχουν και εκείνοι, οι οποίοι εισήλθαν νόμιμα υπό το καθεστώς κάποιας ιδιότητας, όπως ο τουρισμός, οι σπουδές ή η νόμιμη εργασία, αλλά εν συνεχεία παρέμειναν παράνομα στη χώρα ως αντικανονικοί μετανάστες. Στη σημερινή εποχή, η μετανάστευση και η λαθρομετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο. Η λαθρομετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης αφού στην ουσία εμφανίζεται όπου οι χώρες υποδοχής μεταναστών εξαντλούν τις δυνατότητές τους να δεχθούν νόμιμους μετανάστες²⁶.

Ως πρόσφυγες θεωρούνται οι αλλοδαποί, οι οποίοι προστατεύονται σύμφωνα με το άρθρο 1 § 2α της Σύμβασης της Γενεύης, όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου της Ν. Υόρκης εφόσον βρίσκονται εκτός της χώρας υπηκοότητάς τους, λόγω δικαιολογημένου φόβου, δίωξης, φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων και για τους λόγους αυτούς δεν επιθυμούν ή αδυνατούν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης. Το ίδιο ισχύει για όσους βρίσκονται για τέτοιους λόγους εκτός της χώρας μόνιμης διαμονής τους. Την προσφυγική ιδιότητα, επίσης, δικαιούται να ζητήσει ο πολίτης (ή ανιθαγενής) τρίτης χώρας, ο οποίος υπάγεται στο καθεστώς αυτό λόγω μεταγενέστερων της αναχώρησής του από την χώρα προέλευσης γεγονότων, που έλαβαν εκεί χώρα.

²⁶ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852

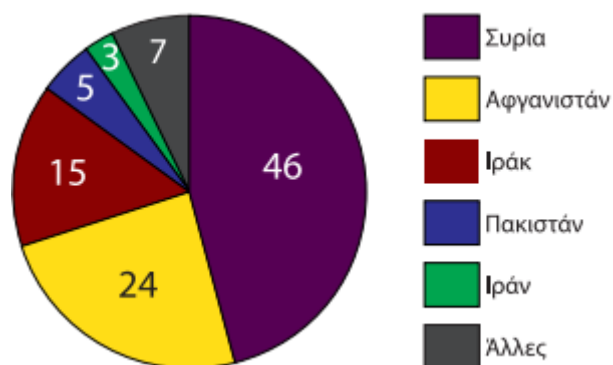
Ο γηγενής πληθυσμός συχνά δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερα φιλικά και φιλόξενα τις μεταναστευτικές ροές και στο βλέμμα τους μπορεί κανείς να διακρίνει καχυποψία, ανασφάλεια, δυσaráεσκεια και προκατάληψη. Οι μόνιμοι κάτοικοι έχουν γενικότερα μια αρνητική ή ακόμα και απωθητική στάση απέναντι στους μετανάστες, καθώς συχνά παρατηρείται αύξηση της εγκληματικότητας, η οποία διαταράσσει χωρίς αμφιβολία τη ζωή τους με ό,τι αυτή συνεπάγεται. Καλλιεργείται ο φόβος και η ανασφάλεια, καθώς περιορίζονται στις μετακινήσεις τους σε ώρες που η κυκλοφορία του κόσμου είναι περιορισμένη, ανησυχούν να αφήσουν τα παιδιά τους να παίζουν ελεύθερα στις γειτονιές και γενικότερα αισθάνονται πιεσμένοι ψυχολογικά στον ίδιο τους τον τόπο. Είναι, άλλωστε, καταγεγραμμένο σε βιβλιογραφικές αναφορές πως οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την εγκληματικότητα, η οποία έχει αυξητική τάση (Καρύδης, 2001).

Μέσω του μεταναστευτικού ζητήματος επιδιώκεται κοινωνική ένταξη στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, δημογραφική επέκταση, διαχείριση της αγοράς εργασίας, αλλά και διαμόρφωση νέων όρων οικονομικής ανάπτυξης. Οι μετανάστες οδηγούμενοι πολλές φορές σε πλήρη εξαθλίωση, προκειμένου να επιβιώσουν και να διατηρήσουν την παραμονή τους στις περιοχές όπου διαμένουν προβαίνουν σε βίαιες συμπεριφορές και είναι έτοιμοι να αναμειχθούν σε παράνομες ενέργειες από τις οποίες θα επωφεληθούν. Η παραμονή τους, όμως, αποτελεί σοβαρό κίνδυνο δημογραφικής αλλοίωσης των περιοχών, καθώς με την εφαρμογή του φαινομένου της γκετοποίησης καταλαμβάνουν περιοχές σε μόνιμη βάση αποβλέποντας στην αναγκαστική εγκατάλειψη αυτών από τους μόνιμους κατοίκους.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει καταλάβει διαστάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελώντας σημαντικό παράγοντα απειλής για την ασφάλεια του εσωτερικού των περιοχών όπου και διαδραματίζεται ενεργά. Σε περιόδους έντασης ή κρίσης δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να προβλεφθούν οι αντιδράσεις ή οι συμπεριφορές των μεταναστών γεγονός, τα οποία αποτελούν ξεκάθαρα μια υβριδική απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας (ΣΕΘΑ, 2008).

Τα μεταναστευτικά ρεύματα, τα οποία πραγματοποιήθηκαν μαζικά και ανεξέλεγκτα αποτελούν μια σύγχρονη υβριδική απειλή, η οποία δεν σχετίζεται άμεσα με την εμφανή εκδήλωση μορφών βίας και επιθετικών αντιδράσεων. Αντιπροσωπεύουν μια απειλή με μακροπρόθεσμο χαρακτήρα με τη δημιουργία

εθnikοπολιτισμικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, οι οποίες αναστατώνουν με την παρουσία τους την κοινωνική γαλήνη της περιοχής. Υποδαυλίζονται η εθνική και η κοινωνική συνοχή με την ανατροπή των δημογραφικών ισορροπιών, τη δημιουργία κλειστών κοινωνικών ομάδων και την οικειοποίηση συγκεκριμένων περιοχών. Σε όλα αυτά, έρχεται να προστεθεί και η ανάδυση μιας υπόνοιας, η οποία αφορά σε μελλοντική προσπάθεια κατάκτησης εδαφικών διεκδικήσεων (Κόλμερ, 2012).

Σχήμα 7: Χώρες προέλευσης εισερχομένων στην Ελλάδα (%)
 Πηγή: Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής, Φεβ 2017.

3.3 Η ΑΠΕΙΛΗ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως έχει αναφερθεί και πρωτίτερα, ο υβριδικός πόλεμος αποτελεί μια στρατηγική, η οποία έχει ως απώτερο στόχο τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου, τον εξαναγκασμό του να αποδεχθεί διάφορες αναπροσαρμογές μέσα στην κοινωνία και την φυσική του εξουδετέρωση που ακολουθεί σταδιακά βήματα. Ο υβριδικός πόλεμος εφαρμόζεται εδώ και ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ενάντια στην Ελλάδα από διάφορες χώρες του κόσμου τόσο από γειτονικές όσο και από πιο απομακρυσμένες. Παρά το γεγονός ότι αυτού του είδους η επίθεση απέναντι στη χώρα έχει σε ένα μεγάλο κομμάτι της μη εμπόλεμο χαρακτήρα, πραγματοποιούνται υποχθόνια πληροφοριακές επιχειρήσεις, αξιοποιείται ο μεταναστευτικός πληθυσμός για τη συγκέντρωση πληροφοριών, αλλά, επίσης, συντελούνται δωροδοκίες και εκφοβισμοί για την επίτευξη στόχων. Έχουν, ακόμη, συγκροτηθεί θρησκευτικές ομάδες, παραοργανώσεις πολιτικών, επιστημονικών και πολιτιστικών προσανατολισμών με σκοπό την προώθηση συμφερόντων και την ανάληψη παράνομης στρατιωτικής δράσης μελλοντικά (Schmidt-Eenboom, 2017).

Υπάρχουν τρεις εθνικισμοί, οι οποίοι γειτονεύουν με την Ελλάδα και κατέχουν τη θέση μιας σημαντικής υβριδικής απειλής για εκείνη. Συγκεκριμένα, είναι ο τουρκικός, ο αλβανικός και ο σκοπιανός εθνικισμός. Το αλβανικό μέτωπο προσηλώνεται περισσότερο προς την Ελληνική Ήπειρο. Σε περίπτωση που γίνει κάποια προσπάθεια από την πλευρά τους εναντίον της Ελλάδας, το αλβανικό κράτος δε θα αναμειχθεί, αλλά η προσπάθεια αυτή θα εκδηλωθεί με την μορφή υβριδικής επίθεσης, όπως κάποιας τρομοκρατικής δραστηριότητας. Στα Σκόπια παρόλο που επικρατεί εσωτερική πολιτική αποσύνθεση, αν παρουσιαστεί κάποια ευκαιρία για μια επιθετική κίνηση προς την Ελλάδα είναι βέβαιο πως δε θα εγκαταλειφθεί. Αναμφίβολα, μεγάλη απειλή για τη χώρα αποτελεί ο τουρκικός εθνικισμός, όπου επιδιώκονται υβριδικές ενέργειες εναντίον της τόσο στη Θράκη όσο και στο Αιγαίο Πέλαγος μέσα από παρακρατικούς μηχανισμούς της Τουρκίας (Μελετόπουλος, 2016).

Πραγματοποιώντας μια ανασκόπηση στον γεωπολιτικό χώρο των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς πως η Τουρκία αντιπροσωπεύει την μεγαλύτερη απειλή απέναντι στην Ελλάδα, η οποία εδώ και πολλά χρόνια δεν έχει σταματήσει να απασχολεί τη χώρα μας. Άλλοι κρατικοί και μη κρατικοί δρώντες, οι οποίοι προσπαθούν να προετοιμάσουν το έδαφος για να αναπτύξουν υβριδικές επιθέσεις ενάντια στην Ελλάδα, είναι σίγουρο πως δε διαθέτουν τα κατάλληλα μέσα, αλλά και τις προϋποθέσεις για μια τέτοια οργανωμένη δραστηριότητα. Και αυτό συμβαίνει, καθώς περιορίζονται περισσότερο σε συμβατικά στρατιωτικά μέσα με τις βασικές δυνατότητες, τα οποία χρήζουν αναβάθμισης και γενικότερης αναθεώρησης. Κάτι τέτοιο δε συμβαίνει και στην περίπτωση της Τουρκίας όπου προσπαθεί συνεχώς να εξοπλίζεται με εξελιγμένα μέσα και εγκαταστάσεις, να εκπαιδεύει το στρατιωτικό προσωπικό κάτω από αυστηρές προδιαγραφές και να αναπτύσσει σχέδια, τα οποία στοχεύουν στην ανάπτυξη υβριδικής απειλής προς την Ελλάδα χωρίς να υπολογίζει ανθρώπινες συμφωνίες και δικαιώματα.

3.4 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ & ΑΙΓΑΙΟ: ΑΠΕΙΛΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΡΑ

Εικόνα 4: Θαλάσσιος Υβριδικός Πόλεμος

Πηγή: <https://www.hellenicdefence.gr/thalassios-yvridikos-polemos-amp-amp-aigaio-apeili-kai-antimetra/>

Ο Θαλάσσιος Υβριδικός Πόλεμος (Maritime Hybrid Warfare – MHW) αναγνωρίζεται από το NATO ως η νέα παγκόσμια ανερχόμενη απειλή, με την Ελλάδα να την υφίσταται ήδη. Ο Ελληνικής καταγωγής εν αποστρατεία ναύαρχος του Αμερικανικού Ναυτικού Τζέιμς Σταυρίδης, σε άρθρο του στο περιοδικό «Proceedings», το Δεκέμβριο του 2016, έγραψε πως «ο Θαλάσσιος Υβριδικός Πόλεμος έχει σαλπάρει και θα αποδειχτεί μια τρομερή πρόκληση». Με την άποψη αυτή συμφωνούν πολλοί αμυντικοί αναλυτές, όπως ο Τζέφρεϊ Τιλ και ο Κόλουμ Χόουκεν. Έχουν δημοσιευτεί και μελέτες σχετικά με την υβριδική απειλή στην Θάλασσα της Νότιας Κίνας, την Βαλτική, την Βόρεια Ευρώπη, καθώς και σε θαλάσσια στρατηγικά περάσματα και παράκτιες πλουτοπαραγωγικές περιοχές.

Παρόλα αυτά, το Αιγαίο και η Ανατολική Μεσόγειος πρωτοστατούν με τον τίτλο των πιο πιθανών περιοχών για την εφαρμογή του Θαλάσσιου Υβριδικού Πολέμου. Η Ελλάδα ήδη αντιμετωπίζει μία δύσκολη κατάσταση όσον αφορά στον Υβριδικό Πόλεμο στο Αιγαίο, ενώ η ενεργειακή ανάπτυξη στο αρχιπέλαγος και την

Ανατολική Μεσόγειο μπορεί να οδηγήσει σε ακραία φαινόμενα (Δημήτρης Πατσουλές, 2020)²⁷.

Ο Θαλάσσιος Υβριδικός Πόλεμος εφαρμόζεται κυρίως σε ακτές, παράκτια ύδατα ή κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι εμπορικοί λιμένες, ναύσταθμοι, παράκτια πάρκα δεξαμενών καυσίμων, ναυπηγεία, οδικές - σιδηροδρομικές γέφυρες σε πορθμούς, πλωτές εξέδρες άντλησης πετρελαίου - φυσικού αερίου, υποθαλάσσιοι αγωγοί πετρελαίου - φυσικού αερίου, υποθαλάσσιες γραμμές τηλεφωνικών - διαδικτυακών επικοινωνιών, παράκτιοι πυρηνικοί σταθμοί ενέργειας, παραθαλάσσιες τουριστικές εγκαταστάσεις, πετρελαιοφόρα, εμπορικά σκάφη, αλιευτικά σκάφη, κρουαζιερόπλοια, πολεμικά σκάφη και οικονομικής - στρατηγικής σημασίας νησίδες - βραχονησίδες.

3.5 Η ΑΠΕΙΛΗ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Τα τελευταία χρόνια, η Τουρκία προβάλλει ξεκάθαρα τις γεωπολιτικές τις φιλοδοξίες και τα συμφέροντά της, τα οποία πραγματοποιούνται ύστερα από μελέτες σχεδίων, με μεθοδικό τρόπο και με αστείρευτη επιμονή. Η Τουρκία επιθυμεί να εμπλουτίσει την πολιτιστική της ιστορία και να παρουσιάζεται ως συνεχιστής των λαών της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επίσης, η εξωτερική της πολιτική έχει ως βάση το σύγχρονο γεωπολιτικό όραμα και οι επεκτατικές της βλέψεις ολοένα και εμπλουτίζονται από καινούριες ιδέες και στρατηγικές τακτικές.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η Τουρκία αποτελεί την κυριότερη και πιο επικίνδυνη απειλή για την Ελληνική ασφάλεια και ευημερία. Έχοντας πολλές διεκδικητικές τάσεις προς το Αιγαίο Πέλαγος και την Θράκη με την παράλληλη εμπλοκή της στο κυπριακό ζήτημα, η Τουρκία συνηθίζει να θέτει σε εφαρμογή μια έντονη επιθετική πολιτική στάση απέναντι στην Ελληνική επικράτεια. Αρέσκεται, θα μπορούσε κανείς εύκολα να πει, να δημιουργεί συνεχώς κλίμα έντασης στην περιοχή του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου μέσω ενός ανηλεούς πληροφοριακού πολέμου. Επιδίδεται τακτικά στο σχεδιασμό και συντονισμό επιχειρήσεων συνδυάζοντας ενεργά τις δυνατότητες των τούρκικων στρατιωτικών

²⁷ <https://www.hellenicdefence.gr/thalassios-yvridikos-polemos-amp-amp-aigaio-apeili-kai-antimetra/>

δυνάμεων, αυτές των ΜΜΕ και κοινωνικής δικτύωσης και συχνά εμφανίζει δεδομένα, τα οποία εκπέμπουν υπερβολές και ανακρίβειες.

Οι αδιάλειπτες παραληρηματικές απειλές και επιθέσεις μέσω των ομιλιών του Τούρκου Προέδρου Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, καθώς και των ανθρώπων που τον περιβάλλουν και τον υποστηρίζουν απέναντι στην Ελλάδα, οι επίμονες υποδείξεις του στη «γαλάζια πατρίδα», οι στρατιωτικές του προκλήσεις και οι επεκτατικές του βλέψεις και δραστηριότητες εις βάρος των γειτονικών προς την Τουρκία χωρών θυμίζουν με φανερό τρόπο την τακτική που ακολουθούσε ο Αδόλφος Χίτλερ.

Η Τουρκία ακολουθώντας τη χιτλερική προσέγγιση, αυθαίρετα δημιουργεί το δικό της «δίκαιο» για την Μεσόγειο, υποστηρίζει ότι η ΑΟΖ τής ανήκει δικαιωματικά, όπως και η υφαλοκρηπίδα του μεγαλύτερου μέρους της Ανατολικής Μεσογείου και επιθυμεί να επιβληθεί χωρίς να υπολογίζει τις υπόλοιπες χώρες και τις υπάρχουσες συμφωνίες. Μάλλον ο Τούρκος Πρόεδρος νομίζει πως απευθύνεται σε μη σκεπτόμενους ανθρώπους, καθώς υποστηρίζει πως ακολουθεί «το διεθνές δίκαιο για τη θάλασσα» χωρίς να έχει υπογράψει ή να αποδέχεται τη Συνθήκη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η Συνθήκη αυτή ψηφίστηκε στο Μοντέγκο Μπέι της Τζαμάικα το 1982, την έχουν υπογράψει 168 χώρες και οι περισσότερες είναι χώρες της Μεσογείου. Από τα 21 κράτη – μέλη του ΟΗΕ που βρέχονται από την Μεσόγειο Θάλασσα, τα 18 την έχουν υπογράψει. Μόνο τρία δεν την υπέγραψαν και αυτά είναι η Τουρκία, το Ισραήλ και η Συρία.

Είναι, επιπροσθέτως, απαράδεκτο να υποστηρίζει ο Ερντογάν ότι τα νησιά δεν έχουν ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα, όταν ακόμη και η μικροσκοπική Μάλτα έχει οριοθετήσει με τη Λιβύη τις θαλάσσιες ζώνες και όταν στην Ελλάδα το World Factbook της Central Intelligence Agency (CIA) αναγνωρίζει πλήρη ακτογραμμή σε όλα τα ελληνικά νησιά, κατατάσσοντάς την 9η στον κόσμο σε μήκος ακτογραμμής, με 15.147 χιλιόμετρα, μετά τις 8^{ες} Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ), με 19.924 χιλιόμετρα (Γιώργος Ν. Παπαθανασόπουλος)²⁸.

Μαζί με όλα αυτά τα γεγονότα, στη Δυτική Θράκη διεξάγονται επιχειρήσεις διαφορετικού τύπου και σχετίζονται με την επιρροή που έχει η μουσουλμανική μειονότητα στην περιοχή της Θράκης. Επιδιώκεται η ύπαρξη ενός κλίματος εκτουρκισμού του πληθυσμού υπονοώντας πως ο Τούρκος Πρόεδρος είναι

²⁸ <https://eleftherostypos.gr/apopseis/627413-o-ertogan-kai-o-zotikos-xoros/>

ουσιαστικά ο προστάτης τους. Στόχος είναι η ομογενοποίηση του τουρκικού, πομακικού και αθιγγανικού στοιχείου με την καθιέρωση μιας νέας διαμορφωμένης μειονοτικής τουρκικής συνείδησης. Μέσω αυτής της προσέγγισης, επιχειρείται η «κοσμοποίηση» της Θράκης²⁹ (Φράγκος, 2012). Επιπλέον, όπως έχει αναφερθεί, η Τουρκία εκμεταλλεύεται σε μεγάλο βαθμό τα μεταναστευτικά ρεύματα προκειμένου να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς της. Χρησιμοποιεί, λοιπόν, τον υβριδικό πόλεμο ως προμαχώνα και πραγματοποιεί υβριδικές επιθέσεις ώστε να απειλήσει σθεναρά την Ελλάδα.

3.6 ΥΒΡΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

3.6.1 ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ανέκαθεν, η Δυτική Θράκη θεωρούνταν ένας πολύ σημαντικός στόχος για την Τουρκία, καθώς αποτελεί το μοναδικό χερσαίο τμήμα της Ελλάδος που συνορεύει μαζί της και εκεί κατοικεί η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης. Διάφορα άρθρα, τα οποία δημοσιεύονταν στον τύπο καλλιεργούσαν και ενέτειναν τον φανατισμό και το πνεύμα αλυτρωτισμού στην μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης. Το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής, επίσης, επιδίωκε να προσαρμόσει τις συνήθειες των μουσουλμάνων στα δικά του συμφέροντα και βέβαια δάσκαλοι της μουσουλμανικής μειονότητας ως πράκτορες της Τουρκίας παρέσερναν και φανάτιζαν τους μουσουλμάνους υπέρ της χώρας τους (Μαγκριώτης, 1993). Απώτερος στόχος, φυσικά, η μελλοντική προσάρτηση της Δυτικής Θράκης στην Τουρκία. Η Τουρκία επιθυμούσε ουσιαστικά την ύπαρξη τουρκικής και όχι μουσουλμανικής μειονότητας ασκώντας προπαγάνδα.

Θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί πως μέσω καλά αμειβόμενων πρακτόρων, η Τουρκία προσπαθεί να υπνωτίσει και να καθοδηγήσει, καθαρά με τη δική της στρατηγική, την πορεία των μουσουλμάνων της Θράκης παρακινώντας τους στην διεκδίκηση πολλών δικαιωμάτων, όπως είναι η εκπαίδευση.

Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει η αγγλική έκδοση της εφημερίδας Hurriyet, Τούρκος εκπρόσωπος τύπου του Υπουργείου Εξωτερικών της χώρας, δήλωσε πως «τα τελευταία 25 χρόνια η Ελλάδα κλείνει τα σχολεία της τουρκικής μειονότητας στην Θράκη με το πρόσχημα της οικονομικής λιτότητας και των

²⁹ <https://www.voria.gr/article/to-epomeno-vima-tis-kivernisis-ine-i-anagnorisi-tou-kossifopediou>

περιορισμένων εγγραφών. Συνεπώς, η Ελλάδα διαρκώς καταπατά τα δικαιώματα των κατοίκων της Δυτικής Θράκης και στερεί από τα παιδιά της μειονότητας το δικαίωμα στην ελεύθερη εκπαίδευση», αναφέρει μεταξύ άλλων στη δήλωσή του ο εκπρόσωπος του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών Χαμί Ακσόι. Άμεση υπήρξε η αντίδραση του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, όπου κατηγορεί με τη σειρά του την Κυβέρνηση της Τουρκίας για παράδοξα και αστεία επιχειρήματα σχετικά με τη «δήθεν καταπάτηση των δικαιωμάτων της μουσουλμανικής μειονότητας στην Θράκη».

Αναλυτικά, η ανακοίνωση του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, αναφέρει τα εξής:

«Είναι τουλάχιστον παράδοξο, αν όχι αστείο, να υποδεικνύει η Τουρκία στην Ελλάδα την ανάγκη σεβασμού μειονοτικών δικαιωμάτων. Η ιστορία θα παραμείνει για πάντα ο πλέον αντικειμενικός μάρτυρας για τον συστηματικό τρόπο εξάλειψης από την Τουρκία όλων των μειονοτήτων στην επικράτειά της κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα. Όσον αφορά στις εκπαιδευτικές επιλογές της Ελληνικής Πολιτείας, αυτές γίνονται ισότιμα και χωρίς διακρίσεις για όλους τους Έλληνες πολίτες, πάντοτε με αποκλειστικό γνώμονα την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και το συμφέρον των μαθητών. Ειδικότερα, για την μουσουλμανική μειονότητα, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι στην περιοχή λειτουργούν 115 μειονοτικά δημοτικά σχολεία, εντός των οποίων η παρεχόμενη διδασκαλία διασφαλίζει στο ακέραιο όλα τα δικαιώματα των μαθητών. Παρεμπιπτόντως, στην Κωνσταντινούπολη το 1955 υπήρχαν 54 ελληνικά δημοτικά σχολεία, ενώ σήμερα μόνο 3. Γνωρίζει άραγε η τουρκική ηγεσία γιατί;»³⁰.

Δυστυχώς, το σενάριο μιας υβριδικής απειλής προερχόμενης από την μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης είναι πολύ πιθανό και εξαιρετικά επικίνδυνο για την Ελλάδα. Οι άνθρωποι αυτοί έχουν επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την τουρκική προπαγάνδα με αποτέλεσμα να φέρονται πιο απόμακρα απέναντι στον Ελληνικό πληθυσμό και να είναι εύκολα προσεγγίσιμοι στις τουρκικές υποδείξεις. Δείχνουν έτοιμοι να βοηθήσουν στον αγώνα μουσουλμάνων μαχητών από τα Βαλκάνια ή την Τουρκία, οι οποίοι προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τις προσφυγικές ροές και να εισχωρήσουν παράνομα στη χώρα.

³⁰ <https://m.naftemporiki.gr/story/1627841/sti-mousoulmaniki-meionotita-tis-thrakis-metaferetai-o-polemos-entuposeon-elladas-tourkias>

Όλες αυτές οι σχεδιασμένες ενέργειες της Τουρκίας έχοντας ως υποχέριο την μειονότητα της Θράκης μπορούν να αποβούν μοιραίες για την Ελλάδα. Η Τουρκία μπορεί κάλλιστα να εκμεταλλευτεί την μουσουλμανική μειονότητα διοργανώνοντας παρακρατικές οργανώσεις και τρομοκρατικές επιθέσεις.

3.6.2 ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΒΡΟ

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, το οποίο ξεκίνησε από την Μέση Ανατολή και κινήθηκε προς την Ευρώπη, εκμεταλλεύτηκε σε μεγάλο βαθμό η Τουρκία. Η απαγόρευση εισόδου στους μετανάστες με τη δημιουργία του φράκτη από τα σύνορα του Έβρου κατέστησε τη θάλασσα ως μοναδικό δρόμο για τη διοχέτευση μεταναστών και προσφύγων από τη Συρία προς την Ευρώπη. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε μια πολύ ευχάριστη έκπληξη για την Τουρκία, καθώς είναι ένα πολύ σημαντικό υβριδικό εργαλείο στα χέρια της προκειμένου να αποκτήσει επαρκή έλεγχο στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Η μαζική αυτή μετανάστευση από την Εγγύς Ανατολή προς την Ελλάδα μπορεί να χαρακτηριστεί ανεξέλεγκτη και δύσκολα διαχειριζόμενη.

Υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες πως ένα μέρος αυτών των προσφύγων, οι οποίοι δεν διαθέτουν τα απαραίτητα προσωπικά τους έγγραφα για την μετακίνησή τους στην Ελλάδα, να συνδέεται με εξτρεμιστές και τρομοκράτες. Αυτοί, βέβαια, είναι πολύ πιθανό να είναι πράκτορες και εκτελεστικά όργανα της Τουρκίας, η οποία τους χρησιμοποιεί για να επιτύχει τη δημιουργία μουσουλμανικής μειονότητας, να δημιουργήσει προβλήματα στην Ελληνική ενότητα και ασφάλεια, καθώς και να προκαλέσει τον φόβο απροσδόκητων δολιοφθορών και ασύμμετρων χτυπημάτων.

3.6.2.1 ΛΕΣΒΟΣ, ΧΙΟΣ, ΣΑΜΟΣ

Τα νησιά αυτά έχουν συμβολική σημασία για το Ελληνικό έθνος, η οποία όμως αρχίζει να εξασθενεί με το πέρασμα των χρόνων. Σύμφωνα με τα σημερινά γεγονότα, τα συγκεκριμένα νησιά αποτελούν το πρώτο σημείο επαφής των μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία, όπου η δημογραφική υπερχείλιση είναι πλέον γεγονός. Όπως δήλωσε χαρακτηριστικά ο Αντιπεριφερειάρχης Χίου, Παντελής Μπουγδάνος: «Η δημιουργία δομών στα νησιά μας, τα νησιά τα οποία

είναι μια αγκαλιά με την Τουρκία, και εσείς γνωρίζετε πάρα πολύ καλά τον γείτονα, ο οποίος συνέχεια έχει επεκτατικές βλέψεις, αποτελεί εθνικό θέμα. Είναι μείζων εθνικός κίνδυνος η δημιουργία δομών, οι οποίες θα ξεπεράσουν τους 15 και 20 χιλιάδες ανθρώπους. Αυτήν τη στιγμή στη Χίο είναι περισσότεροι από 8 χιλιάδες, στη Μυτιλήνη είναι περισσότεροι από 28 χιλιάδες και στη Σάμο είναι περίπου το 45% του πληθυσμού». Ακόμη, πρόσθεσε ο κ. Μπουγδάνος πως το μεταναστευτικό/προσφυγικό, σε συνδυασμό με τις συνεχείς παραβιάσεις του εναέριου και θαλάσσιου χώρου από την Τουρκία, αποτελεί μείζον ζήτημα εθνικής ασφαλείας.

Εικόνα 5: Μαζικές Μεταναστευτικές Ροές

Πηγή: <https://simerini.sigmalive.com/article/2020/3/1/e-mazike-metanasteuse-os-ergaleio-ubridikou-polemou/>

Εικόνα 6: Απόβαση μεταναστών στα νησιά του Αιγαίου

Πηγή: <https://slpress.gr/ethnika/o-yvridikos-polemos-tis-toyrkias-enantion-tis-elladas/>

3.6.2.2 «ΓΚΡΙΖΟΠΟΙΗΣΗ» ΧΕΡΣΑΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Εδώ και κάποιες δεκαετίες ξεκίνησε η «γκρίζοποίηση» του θαλάσσιου Αιγαίου, κορυφώθηκε στα Ίμια το 1996 και συνεχίζει με το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» να εξελίσσεται με σκοπό να συμπεριλάβει και την ίδια την ξηρά των νησιών. Ο κ. Μπουγδάνος ανέφερε, ακόμη, πως όταν υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων με τόσες θρησκευτικές και πολιτισμικές διαφορές και χωρίς καμία συγγένεια με τους Έλληνες, δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ύπαρξη επικείμενης ανισορροπίας και αστάθειας. Παρατηρείται μια κατάσταση μόνιμης εγκατάστασης, καθώς φαίνεται δύσκολο να επιστρέψουν στις πατρίδες τους και καλλιεργείται η λεγόμενη γκρίζα ζώνη με τη δημιουργία μειονότητας και τα ανυπολόγιστα εθνικά προβλήματα που θα ακολουθήσουν.

Η χρήση της μετανάστευσης ως εργαλείου στην εργαλειοθήκη του υβριδικού πολέμου έχει επισημανθεί από διάφορους ερευνητές και ακαδημαϊκούς, όπως για παράδειγμα από τη «RAND Corporation» (2017). Οι Daniel Fiott & Roderick Parkes (2019) στο άρθρο τους «Protecting Europe: The EU's response to hybrid threats» του «Institute for Security Studies» της ΕΕ, αναφέρουν χαρακτηριστικά πως τρομοκρατικές ομάδες στα θαλάσσια σύνορα στο Αιγαίο και τη Δυτική Μεσόγειο χρησιμοποιούν εκτοπισμένους ανθρώπους από την Μέση Ανατολή και την Βόρεια Αφρική για οικονομικό όφελος. Σημειώνουν ότι *«Πολιτικοποίησαν τη ροή των ανθρώπων στην Ευρώπη, με την ελπίδα να προκαλέσουν αντι-μουσουλμανικό αίσθημα και να πυροδοτήσουν αριστερή και δεξιά τρομοκρατία. Όσο για τις χώρες – διαμετακομιστές, όπως η Τουρκία, έχουν κατηγορηθεί ότι φιλοξενούν τρομοκρατικές ομάδες. Η Τουρκία έδειξε, επίσης, ενδιαφέρον στη χρήση μεταναστευτικών ροών, όχι μόνο ως μοχλό πολιτικής πίεσης έναντι της ΕΕ, αλλά και για να αυξήσει τον εδαφικό της έλεγχο στις κουρδικές περιοχές»*.

Ο Benjamin Weinthal, σε άρθρο του στο «Jewish Policy Center» το 2017 με τίτλο «Οπλοποιώντας τους Πρόσφυγες» (*“Weaponizing Refugees”*), επικαλούμενος Γερμανικές Αρχές ασφαλείας, αναφέρει: *«Η τεράστια εισροή ανθρώπων από όλα τα μέρη του κόσμου θα οδηγήσει τη χώρα μας σε αστάθεια. Δημιουργούμε εξτρεμιστές μέσα από την μετανάστευση. Η κυρίαρχη κοινωνία των πολιτών ριζοσπαστικοποιείται, διότι η πλειοψηφία δεν θέλει την μετανάστευση και εξαναγκάζεται να την αποδεχτεί από τις πολιτικές ελίτ»*. Το άρθρο του πλαισιώνεται

με φωτογραφία νεαρών Σύρων και Ιρακινών ανδρών από την Τουρκία που αποβιβάζονται στη Λέσβο³¹.

Επιπλέον, η Τουρκία ευνοώντας όλο και περισσότερο αυτές τις μεταναστευτικές ροές παραχώρησε διευκολύνσεις, όπως ήταν η έκδοση βίζας για μεγάλο αριθμό χωρών της Ασίας και της Αφρικής και καθιέρωσε πολύ φθηνά αεροπορικά εισιτήρια. Επέτρεψε, επίσης, τα διάφορα κυκλώματα διακίνησης παράνομων μεταναστών. Ουσιαστικά, κατάφερε να ενισχύσει όλο και περισσότερο την είσοδο παράνομων μεταναστών μετατρέποντας τα μεταναστευτικά ρεύματα σε πολιτικό όπλο της.

Πραγματοποιήθηκε μεταφορά ενός αριθμού μεταναστών προς την ενδοχώρα προκειμένου να ελαφρυνθούν ορισμένες περιοχές, οι οποίες πιέστηκαν πολύ από τις μαζικές ροές των ανθρώπων αυτών. Όμως, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εγκαθίστανται εκεί απ' αόριστον γεγονός που δε λύνει το μεταναστευτικό, ενώ αντιθέτως παραμένουν και διασκορπίζονται σε όλη την Ελληνική επικράτεια. Κάτι τέτοιο επιδιώκει αναμφίβολα η Τουρκία, καθώς αντιλαμβάνεται πόσα αναρίθμητα προβλήματα μπορούν να δημιουργηθούν.

Η Τουρκία έχοντας ως στόχο την εισροή όλο και περισσότερων μεταναστών και τη δημιουργία εσωτερικών εντάσεων στην Ελλάδα, μερίμνησε για την δωρεάν μεταφορά τους στα ελληνοτουρκικά σύνορα και ενημέρωσε με SMS και μηνύματα στα social media ότι τα ευρωπαϊκά σύνορα είναι ανοιχτά. Διέσπειρε ψευδείς ειδήσεις, οι οποίες αφορούσαν στην αναφορά νεκρών μεταναστών από πυρά του ελληνικού στρατού και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την πλευρά της Ελλάδας. Ο Ερντογάν αναζητώντας συνεχώς μέσα για άσκηση προπαγάνδας ενάντια στη χώρα μας, προσπαθεί να προβάλλει την Ελλάδα σαν μια χώρα ρατσιστή που παραβιάζει το διεθνές δίκαιο και βιαιοπραγεί απέναντι στους μετανάστες.

Το κλίμα σύγχυσης, αναστάτωσης και αποσταθεροποίησης που προσπάθησε ο Ερντογάν να προκαλέσει στην Ελλάδα δεν είχε τα αποτελέσματα που προσδοκούσε. Η Ελληνική κυβέρνηση, έχοντας ως σκοπό να προστατέψει τον κρατικό μηχανισμό και τη γενικότερη επικρατούσα αστάθεια, προέβη άμεσα στην αποστολή αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων στον Έβρο.

³¹ <https://simerini.sigmalive.com/article/2020/3/1/e-mazike-metanasteuse-os-ergaleio-ubridikou-polemou/>

Εικόνα 7: Η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού ζητήματος

Πηγή: [https://www.offlinepost.gr/2020/03/18/%CE%B7-](https://www.offlinepost.gr/2020/03/18/%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF/)

[%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF/](https://www.offlinepost.gr/2020/03/18/%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF/)

Επίσης, απαγορεύτηκε η οποιαδήποτε μεθοδευμένη απόπειρα παράνομης εισόδου στην Ελλάδα από την Τουρκία. Όλα αυτά τα γεγονότα ενίσχυσαν την εθνική ομοψυχία του μεγαλύτερου μέρους των Ελλήνων απέναντι στην ασύμμετρη απειλή της εισβολής που εξαπολύθηκε από την Τουρκία. Μετά από επίσκεψη των ηγετών των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων στις Καστανιές του Έβρου υπογραμμίστηκε πως τα ελληνικά σύνορα είναι ευρωπαϊκά σύνορα και πως η Ελλάδα χρειάζεται άμεσα υποστήριξη προκειμένου να ανταπεξέλθει σε μία τέτοια δύσκολη στιγμή. Τονίστηκε πως η Τουρκία δε σέβεται την υπάρχουσα Συμφωνία Τουρκίας και ΕΕ του 2016 και πως η Ελλάδα έχει μεγάλη ανάγκη τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο θωράκισης των ελληνικών συνόρων. Κατέστη, λοιπόν, δυνατή η αποστολή συνοριοφυλάκων της Frontex στην περιοχή του Έβρου.

Θέτοντας ως εφελήριο την πίεση που ασκείται στον ελλαδικό χώρο όσον αφορά στο προσφυγικό και τη συνεχή και μεθοδευμένη αποστολή μεταναστών από την Τουρκία μέσω στεριάς και θάλασσας, απαιτείται σίγουρα η σύσταση ενός νέου ευρωπαϊκού συστήματος μετανάστευσης και ασύλου. Αυτά σχετίζονται με τη διαδικασία εξετάσεων των αιτήσεων ασύλου στα σύνορα εισόδου για τους πρόσφυγες. Χρειάζεται μια διαφορετική αναδιανομή των προσφύγων μεταξύ των κρατών – μελών στην Ευρώπη ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνατότητες ώστε να αποσυμφορηθεί ψυχολογικά και οικονομικά η Ελλάδα.

Ο Τούρκος Πρόεδρος παρουσιάζεται ως ένας ηγέτης πολεμοχαρής, ιδεαλιστής και ιδιαίτερα επιθετικός προς την Ελλάδα μέσω του μεταναστευτικού ζητήματος. Το μεταναστευτικό αποτελεί μια καλή ευκαιρία ώστε να διορθωθεί το λάθος του 2016 με τη Συμφωνία της ΕΕ και της Τουρκίας, η οποία παραχώρησε στον Ερντογάν το δικαίωμα να ρυθμίζει τη ροή των μεταναστών προς την Ελλάδα και την Ευρώπη. Απαιτείται συλλογική προσπάθεια για την επίλυση αυτού του πολυετούς ζητήματος, το οποίο δε φαίνεται να κατευνάζεται.

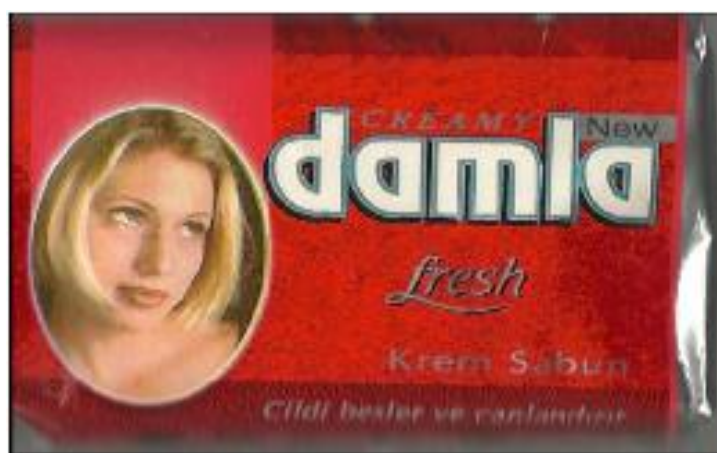
3.6.2.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΙΣΧΩΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Τουρκία θεώρησε πολύτιμη ευκαιρία την οικονομική κρίση στην Ελλάδα και εκμεταλλευόμενη αυτή προσπάθησε να διεισδύσει στις οικονομικές της συνδιαλλαγές και μ' αυτόν τον τρόπο να αισθάνεται ότι την ελέγχει. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί η τουρκική τράπεζα Ziraat, η οποία δραστηριοποιείται στην Ελλάδα και σε περιοχές με την παρουσία μεγάλου αριθμού μουσουλμάνων, όπως στην Κομοτηνή, την Ξάνθη και τη Ρόδο. Η συγκεκριμένη τράπεζα αναγνωρίζοντας την αδύναμη στάση της Ελλάδος ξεκίνησε να δανείζει με ελκυστικούς όρους και με χαμηλά επιτόκια. Πραγματοποιήθηκαν αγορές ακινήτων μεγάλης αξίας, καθώς και καλλιεργήσιμων εκτάσεων από μουσουλμάνους, οι οποίοι συνεργάζονται εμφανώς με το τουρκικό προξενείο. Το Προξενείο της Κομοτηνής λαμβάνει επιχορηγήσεις από το τουρκικό δημόσιο ετησίως. Είναι διαδεδομένο σε πολλούς ότι στη Δυτική Θράκη παραχωρούνται μεγάλα ποσά για αγορές γης και ακινήτων με την βοήθεια του τουρκικού προξενείου, όπως επίσης για έκδοση εφημερίδας και για υποτροφίες μειονοτικών σπουδαστών.

Η τράπεζα αυτή ξεκίνησε την οικονομική της δραστηριότητα στην Ελλάδα το 2008. Τότε, ιδρύθηκαν υποκαταστήματα στην Αθήνα, την Κομοτηνή και την Ξάνθη, καθώς προσέφεραν πολύ χαμηλά επιτόκια σε σχέση με τις ελληνικές τράπεζες. Υποκινείται προσπάθεια από την πλευρά της Τουρκίας να δημιουργήσει έναν οικονομικό και εμπορικό ομφάλιο λώρο εξάρτησης των νήσων του Αιγαίου και ιδίως της Ρόδου και της Κω από τα τουρκικά παράλια ελέγχοντας τις καταθέσεις των μουσουλμάνων αυτών των περιοχών. Η τράπεζα, επιπλέον, έχει πάρει στην κατοχή της με υποθήκες εκατοντάδες ακίνητα στις παραμεθόριες περιοχές ώστε να χορηγήσει στεγαστικά δάνεια. Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί πως βάσει κείμενης νομοθεσίας, η πώληση ακινήτου εντός παραμεθορίου περιοχής σε αλλοδαπό

φυσικό ή νομικό πρόσωπο κάποιας χώρας εκτός ΕΕ προϋποθέτει άδεια από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας της Ελλάδος³².

Επιπροσθέτως, το ζήτημα οικονομικής διείσδυσης στην Ελλάδα από την πλευρά της Τουρκίας, η οποία χρησιμοποιεί συνεχώς υβριδικά μέσα, δεν είναι καθαρά οικονομικό. Είναι και πολιτικό και αποτελεί πτυχή του τουρκικού εθνικισμού. Η ανεξέλεγκτη ροή τουρκικών προϊόντων στην αγορά της Ελληνικής Θράκης συνιστά μία ακόμη υβριδική τακτική προκειμένου η Τουρκία να διεισδύσει πολιτικά στην περιοχή. Τα τουρκικά προϊόντα, τα οποία πιθανώς να είναι αμφιβόλου ποιότητας έχουν κατακλύσει την Ελληνική αγορά καταστρέφοντας άλλες ελληνικές επιχειρήσεις, υποβαθμίζοντας τα ελληνικά προϊόντα και θέτοντας ίσως σε κίνδυνο την υγεία των πολιτών.

Εικόνα 8: Τούρκικο σαπούνι στα στρατόπεδα της Θράκης
Πηγή: <http://zagalisa.gr/category/diafora/diafora/toyrkiki-oikonomiki-dieisdysi>

3.6.2.4 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ

Η Τουρκία προκειμένου να επιτύχει τους επιδιωκόμενους στόχους της χρησιμοποιεί κάθε δυνατότητα πληροφοριακών επιχειρήσεων γεγονός, το οποίο αποτελεί βασικό εργαλείο του υβριδικού πολέμου. Αξιοποιεί τα τουρκικά ΜΜΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και τις ψυχολογικές επιχειρήσεις για να μεταδώσει μηνύματα στην Ελληνική κοινή γνώμη ώστε να ενισχυθεί το αφήγημα της «παντοδύναμης Τουρκίας». Εκμεταλλευόμενη η Τουρκία την κουρασμένη Ελληνική κοινωνία από τη δυσχερή οικονομική κατάσταση και την παρουσία

³² <https://vetonews.gr/eleutheroivima/item/4052-i-tourkiki-oikonomiki-dieisdysi-stin-ellada-meso-tis-ziraat-bank>

μεγάλου αριθμού μεταναστών προσπαθεί να εκπληρώσει τα συμφέροντά της. Εξάλλου, ο τουρκικός υβριδικός πόλεμος δεν αποσκοπεί σε μια στρατηγική ήττα της Ελλάδος. Ο αντικειμενικός σκοπός είναι ο περιορισμός της Ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο και η αποκόμιση απτών γεωπολιτικών οφελών από την πλευρά της Τουρκίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ (ΜΚΟ)

4.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) καταλαμβάνουν ενεργό ρόλο μέσα στην κοινωνία τα τελευταία χρόνια και ασχολούνται αρκετά με δραστηριότητες ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος προσφέροντας τις υπηρεσίες τους. Είναι βέβαιο πως πολλοί γνωρίζουν για τον όρο «Μη Κυβερνητικός Οργανισμός», καθώς συχνά αναφέρεται στα ΜΜΕ. Για τις ΜΚΟ δεν υπάρχει γενικά κάποιος αποδεκτός ορισμός υπό κάποιο νομικό καθεστώς. Συχνά, αυτοί οι τύποι οργάνωσης ονομάζονται «μορφές εκπροσώπησης των πολιτών».

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, στη Δύση υπήρξαν ορισμένα κοινωνικά κινήματα, τα οποία στόχευαν στο να ενεργοποιήσουν τους πολίτες, να τους δραστηριοποιήσουν και να μεριμνήσουν για μια καλύτερη και πιο αξιοπρεπή κοινωνική θέση. Η πρώτη χρήση του όρου κοινωνικό κίνημα σήμαινε κυρίως το εργατικό κίνημα. Η χρήση αυτή παρέμεινε από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Αργότερα, με την παρουσία αγροτικών, εθνικοαπελευθερωτικών, αντιαποικιακών και άλλων κινήματων, ο όρος έχει λάβει ένα ευρύτερο περιεχόμενο. Τα κοινωνικά κινήματα ορίζονται ως αιτήματα που προβάλλονται και ως προσπάθειες που καταβάλλονται από ευρύτερα κοινωνικά στρώματα για την επίτευξη περιορισμένων ή ευρύτερων διαρθρωτικών μεταβολών στο υφιστάμενο κοινωνικό σύστημα³³.

Τα κοινωνικά αυτά κινήματα αποτέλεσαν αργότερα τις σημερινές ΜΚΟ. Σκοπός τους ήταν η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Από τις πρώτες υπήρξε ο Ερυθρός Σταυρός που ιδρύθηκε το 1863 στη Γενεύη. Αναγνωρίστηκε ως ισότιμος συνομιλητής κρατών και κυβερνήσεων και πέτυχε τη Σύμβαση της Γενεύης το 1864 με σκοπό την προστασία των τραυματιών και του υγειονομικού προσωπικού σε καιρό πολέμου. Μετά από αρκετά χρόνια, ιδρύθηκε η Unicef το 1946 ώστε να προσφέρει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, φαγητό και στέγη σε παιδιά που υπέφεραν από τις δυσμενείς συνθήκες του πολέμου.

Επίσης, οι ΜΚΟ δραστηριοποιήθηκαν και στα μονοπάτια της πολιτικής και προσπαθούσαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και να βοηθήσουν ενεργά

³³ Τσαούση Δ.Γ., 1984, Η κοινωνία των ανθρώπων: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, σελ.498-499.

τους πολίτες, καθώς παρατηρούνταν αδράνεια, εφησυχασμός και ανεπάρκεια στα καθήκοντα των πολιτικών κομμάτων. Η ίδρυση της Διεθνούς Αμνηστίας³⁴ στο Λονδίνο το 1961 αποτέλεσε μια διεθνή μη κυβερνητική ανεξάρτητη οργάνωση, η οποία είχε ως αντικείμενο την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά έχουν θεσπιστεί για όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως, σε οποιοδήποτε γεωγραφικό σημείο και ανεξαρτήτως πολιτικής παράταξης, ιδεολογίας, θρησκευτικού δόγματος, χρώματος, φυλής, ηλικίας, φύλου και εκπαίδευσης.

Παράλληλα, δημιουργήθηκαν και περιβαλλοντικές οργανώσεις προς ευαισθητοποίηση για την εξαφάνιση σπάνιων ζώων και την καταστροφή της φύσης από τον άνθρωπο και τις βιομηχανίες. Χαρακτηριστική στον τομέα αυτό είναι η Greenpeace με τεράστια δράση μέσω αλληπάλληλων αγώνων κατά της εμπορίας τοξικών, την προστασία των ωκεανών, την εκμετάλλευση των τροπικών δασών και τη γενικότερη περιβαλλοντική δικαιοσύνη.

Κατά τη διάρκεια του «Ψυχρού Πολέμου», οι ΜΚΟ εμφανίζονταν ως ουδέτεροι ενεργοί πολίτες ανάμεσα σε δύο υπερδυνάμεις. Για πρώτη φορά εμφανίστηκαν και έγραψαν ιστορία στην παγκόσμια κοινή γνώμη με τον πόλεμο στη Νιγηρία το 1967-70. Από τότε άφησαν ανεξίτηλο το σημάδι τους, γι' αυτό και σε εικόνες του πολέμου στον «τρίτο κόσμο» κάθε φυσικής καταστροφής αναφέρονται και οι ΜΚΟ.

Ο ΟΗΕ συνειδητοποίησε άμεσα την μεγάλη σημασία των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ και προσπάθησε να επωφεληθεί από τις υπηρεσίες τους για την ανάδειξη του Χάρτη των Ενωμένων Εθνών. Όσο περνούσαν τα χρόνια, οι ΜΚΟ επέκτειναν τις συνεργασίες τους και αύξησαν σε μεγάλο βαθμό τον αριθμό του προσωπικού που απασχολούνταν σ' αυτές. Το 1914, υπήρχαν 1.083 διεθνείς ΜΚΟ, το 2.000 οι οργανώσεις αυτές ήταν περισσότερες από 37.000. Υπολογίζεται πως στην Ευρώπη οι ΜΚΟ απασχολούν περίπου 7.000.000 άτομα. Απέκτησαν μεγάλη βαρύτητα στα λεγόμενά τους με αποτέλεσμα να επηρεάζουν την κοινή γνώμη και να πιέζουν τις κυβερνήσεις των κρατών, αλλά και τους διεθνείς ή παγκόσμιους οργανισμούς. Περισσότερες από 1.500 τέτοιες οργανώσεις διαθέτουν συμβουλευτική ιδιότητα στον ΟΗΕ, με επίκεντρο το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του παγκόσμιου οργανισμού³⁵.

³⁴ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE%CF%82_%CE%91%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B1

³⁵ «Inscription to NGOs», 1998, The economist, 5/12/1998, σελ 13-14.

Επιπλέον, συμμετέχουν και σε δομές της ΕΕ, ειδικά στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ). Η ΕΟΚΕ ιδρύθηκε με τη συνθήκη της ΕΕ ως όργανο της τελευταίας και περιλαμβάνει αντιπροσώπους της Κοινωνίας των Πολιτών, όπως συντεχνίες, συνδέσμους εργοδοτών και άλλες ομάδες ενδιαφερόντων. Είναι συμβουλευτικό όργανο της ΕΕ. Αποτελείται από 329 μέλη και της ζητείται να γνωμοδοτήσει στο πλαίσιο υποχρεωτικής διαβούλευσης στους τομείς που ορίζονται από τις Συνθήκες ή στο πλαίσιο προαιρετικής διαβούλευσης από την Επιτροπή, το Συμβούλιο ή το Κοινοβούλιο. Τα μέλη της δεν δεσμεύονται από οδηγίες. Απολαμβάνουν πλήρη ανεξαρτησία κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, προς το γενικό συμφέρον της Ένωσης. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή μπορεί να αποφασίσει να εκδώσει γνωμοδότηση οποτεδήποτε το κρίνει αρμόζον³⁶.

4.1.2 ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Η αποσαφήνιση του όρου των ΜΚΟ καθιστά απαραίτητη και την ερμηνεία ενός άλλου όρου και συγκεκριμένα αυτού της «Κοινωνίας των Πολιτών». Με τον όρο Κοινωνία των Πολιτών εννοούνται μορφές κοινωνικής δράσης ατόμων ή ομάδων που δεν συνδέονται ούτε διοικούνται από το κράτος. Είναι μια οργανωτική δομή, η οποία υπηρετεί την εφαρμογή δημοκρατικών διαδικασιών για το κοινωνικό συμφέρον και αναλαμβάνει το ρόλο του διαμεσολαβητή ανάμεσα στους πολίτες. Εκπρόσωπός της στο πλαίσιο της ΕΕ είναι η ΕΟΚΕ. Ο ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών είναι πλήρως αναγνωρισμένος και αναγκαίος για την ορθή διακυβέρνηση της ΕΕ μέσω του ανοιχτού διαλόγου με οργανώσεις, όπου περιλαμβάνονται κοινωνικοί εταίροι, μη κυβερνητικές οργανώσεις και οργανώσεις βάσης.

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, η Κοινωνία των Πολιτών ερμηνεύεται ως ένα «*σύνολο μη κυβερνητικών οργανώσεων και θεσμών που εκπροσωπούν τα συμφέροντα και τη θέληση των πολιτών*»³⁷. Επίσης, περιλαμβάνει την οικογένεια και τον ιδιώτη στον οποίο αναφέρεται ως τριτογενή τομέα της κοινωνίας και διακρίνεται από εκείνον της κυβέρνησης και των επιχειρήσεων³⁸.

Ο Έρνεστ Γκέλνερ, αναφερόμενος στη σημασία του όρου υπογραμμίζει χαρακτηριστικά πως ως Κοινωνία των Πολιτών θεωρείται «*ένα σύνολο ποικίλων*

³⁶ Θεματολογικά Δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Φεβ 2020.

³⁷ «Civil society - Define Civil society at Dictionary.com»

³⁸ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%84%CF%89%CE%BD_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CF%8E%CE%BD

μη κυβερνητικών θεσμών αρκετά ισχυρών, ώστε να αντισταθμίσουν το κράτος και που, ενώ δεν το εμποδίζουν να εκπληρώσει το ρόλο του ως εγγυητής της ειρήνης και διαιτητής μεταξύ μεγάλων συμφερόντων, μπορούν ωστόσο να το εμποδίσουν να κυριαρχήσει και να εκμηδενίσει το υπόλοιπο της κοινωνίας» (Gellner, 1996).

Μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό πως αυτές οι κοινωνικές ομάδες λειτουργούν με βάση την υπεράσπιση των συλλογικών δικαιωμάτων και δε σχετίζονται με τους απλούς πολίτες, όπου ο καθένας αποφασίζει να δράσει μεμονωμένα και ενδιαφέρεται να εξυπηρετήσει κυρίως το προσωπικό του συμφέρον. Δεν αναμειγνύονται με τον κοινό λαό, αλλά ούτε και με οργανώσεις ή συγκεκριμένους θεσμούς και συχνά λειτουργούν υπό την μορφή άτυπων κοινωνικών ομάδων. Δεν είναι δηλαδή απαραίτητα συντεταγμένοι σε μία ομάδα με νομική μορφή. Η Κοινωνία των Πολιτών περιλαμβάνει τις ΜΚΟ, αλλά δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτές.

4.1.3 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (ΜΚΟ)

Η παρουσία των ΜΚΟ αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής, αλλά και παγκόσμιας Κοινωνίας των Πολιτών. Εμφανίστηκαν ως αίτημα συλλογικής έκφρασης και δράσης, ως ένας κοινωνικός χώρος έξω από τη συμβατική πολιτική δράση. Μετατράπηκαν σταδιακά σε ουσιαστικούς φορείς διαμεσολάβησης ανάμεσα στους πολίτες και το κράτος. Η εκχώρηση εξουσιών στις ΜΚΟ από το εθνικό κράτος και τους διεθνείς οργανισμούς αποτελεί σημαντικό επίτευγμα ως προς την ενίσχυση και αναβάθμιση νέων βαθμίδων διακυβέρνησης σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο³⁹.

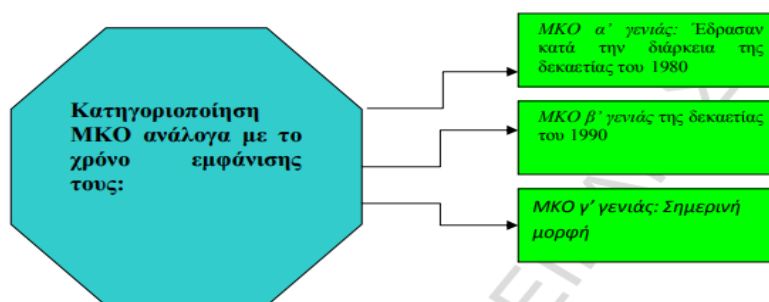
Ένας Μη Κυβερνητικός Οργανισμός είναι ένας νομικά συγκροτημένος οργανισμός που δημιουργήθηκε από φυσικά ή νομικά πρόσωπα που λειτουργεί ανεξάρτητα από κάθε κυβέρνηση και ένας όρος που χρησιμοποιείται συνήθως από τις κυβερνήσεις για να αναφερθούν σε πρόσωπα που δεν ελέγχονται από την κυβέρνηση. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι ΜΚΟ χρηματοδοτούνται εξ ολοκλήρου ή εν μέρει από τις κυβερνήσεις, οι ΜΚΟ υποστηρίζουν το μη κυβερνητικό προσωπικό αποκλείοντας τους εκπροσώπους των κυβερνήσεων από την ένταξή τους στην οργάνωση. Ο όρος χρησιμοποιείται συνήθως μόνο για οργανώσεις που επιδιώκουν ορισμένους ευρύτερους κοινωνικούς στόχους που

³⁹ Meyer, C. (1997). The political economy of NGOs and Information Sharing. World Development, Vol25 (7).

έχουν πολιτικές πτυχές, χωρίς να είναι οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών ή αναφέρονται με άλλα ονόματα. Ο αριθμός των διεθνών ΜΚΟ εκτιμάται σε 40.000. Οι εθνικοί ΜΚΟ είναι ακόμη περισσότεροι: Η Ρωσία έχει 277.000 ΜΚΟ, η Ινδία εκτιμάται ότι έχει περίπου 1,2 εκατομμύρια ΜΚΟ.

Επιπλέον, οι ΜΚΟ ορίζονται από την Παγκόσμια Τράπεζα ως «ιδιωτικοί οργανισμοί που ασκούν δραστηριότητα για να απαλύνουν τον πόνο, να προωθήσουν τα συμφέροντα των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών ή αναλαμβάνουν την ανάπτυξη της κοινότητας».

Ο όρος «ΜΚΟ» αποτελεί νεολογισμό και αποδίδει στα ελληνικά τον αγγλικό όρο Non-Governmental Organizations (NGOs). Ο όρος χρησιμοποιήθηκε, αρχικά, στο άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Ακριβής ορισμός του δεν υπάρχει. Ο όρος αναφέρεται σε μη κερδοσκοπικές οργανώσεις με διεθνή συνήθως παρουσία, οι οποίες δεν αποτελούν διεθνείς οργανισμούς, αλλά στηρίζονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία και τις κρατικές επιχορηγήσεις και είναι ανεξάρτητες από τα κράτη. Τα τελευταία χρόνια έχει επικρατήσει ο όρος να χρησιμοποιείται για κάθε κοινωφελή οργάνωση που δεν ανήκει στο κράτος. Οι σκοποί των ΜΚΟ είναι κυρίως ανθρωπιστικοί και αφορούν περιβαλλοντικά ή κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, ο ρατσισμός, το περιβάλλον. Από τις πρώτες ΜΚΟ ήταν ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, η Παγκόσμια Οργάνωση Προσκοπικής Κίνησης και η ActionAid⁴⁰.

Σχήμα 8: Οι τρεις μεγάλες κατηγορίες ταξινόμησης των ΜΚΟ ανάλογα με το χρόνο εμφάνισής τους.
Πηγή: Ζαπανιώτη Ειρήνη (2015), Ο ρόλος των ΜΚΟ και των εθελοντικών οργανώσεων στην παροχή υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας. - dione.lib.unipi.gr

⁴⁰https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B7_%CE%BA%CF%85%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7

4.1.4 Η ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΜΚΟ

Η οργανωτική δομή των ΜΚΟ παρουσιάζει ορισμένες διαφορές σε σχέση με εκείνη των πολιτικών κομμάτων, εργατικών συνδικάτων ή κοινωνικών κινημάτων. Γενικότερα, περιλαμβάνει ένα διοικητικό συμβούλιο αποτελούμενο από λίγα μέλη, έναν πυρήνα ενεργών μελών ή ακτιβιστών και ένα ευρύτατο δίκτυο συνδρομητών. Μια ΜΚΟ αποτελείται από ένα περιορισμένο εκλογικό σώμα και ένα διοικητικό συμβούλιο, το οποίο λογοδοτεί στο συγκεκριμένο εκλογικό σώμα.

Η λειτουργία⁴¹ των ΜΚΟ βασίζεται στην Κοινωνία των Πολιτών, γι' αυτό, λοιπόν, και ασκείται έλεγχος σε κάθε μια τέτοιου είδους οργάνωση. Ακόμη, πρέπει να αναφερθεί πως η λειτουργία μιας ΜΚΟ στηρίζεται πάνω σε διεθνώς αναγνωρισμένους κανόνες που έχουν δημιουργηθεί από υπερεθνικούς οργανισμούς εποπτείας των ΜΚΟ. Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα που διακρίνει τις ΜΚΟ είναι η αποδέσμευση της ιδιότητας των μελών από το δικαίωμα ψήφου.

Η δομή οργάνωσης⁴² που επιλέγεται κατά κύριο λόγο έχει ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, η Γενική Συνέλευση αποτελεί κυρίαρχο όργανο και συγκαλείται συνήθως μια φορά ετησίως, αλλά και εκτάκτως σε περίπτωση που υπάρχει κάποιο σημαντικό ζήτημα και είναι απαραίτητη η συμμετοχή και συναίνεση του συνόλου των μελών. Εν συνεχεία, το Διοικητικό Συμβούλιο εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση και έχει συνήθως ετήσια θητεία. Συνεδριάζει σε τακτά χρονικά διαστήματα και λαμβάνει σημαντικές αποφάσεις για την καθοδήγηση τρεχόντων θεμάτων. Έπειτα, το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από επιτροπές, οι οποίες κατέχουν μόνιμη θέση και απασχολούνται σε έναν συγκεκριμένο τομέα των δραστηριοτήτων της ΜΚΟ ή βρίσκονται εκεί περιστασιακά σε περίπτωση που παρουσιαστούν προβλήματα και είναι αναγκαία η στήριξη και βοήθειά τους.

Αξίζει να αναφερθεί πως σε μεγάλες και πιο οργανωμένες ΜΚΟ υπάρχουν θέσεις διευθυντών – υπευθύνων, οι οποίοι αναλαμβάνουν εξίσου σημαντικά καθήκοντα, όπως την ενημέρωση του κοινού σχετικά με την πορεία της οργάνωσης, τη διαφήμιση, το μάρκετινγκ, τη διοίκηση και την εξασφάλιση χρηματικών πόρων.

⁴¹ Διονύσης – Παύλος Κουτσαύτης, «Καλές πρακτικές λειτουργίας των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», Μεσολόγγι, 2016.

⁴² Ντζαχρίστου Αναστασία, Σωτηρίου Φώτης, «Ο ρόλος και η σημασία των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», Καβάλα, Μάρτιος 2005.

4.1.5 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΥΡΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΩΝ ΜΚΟ

Τα βασικά χαρακτηριστικά των ΜΚΟ είναι τα ακόλουθα:

- ✓ Η οργανωτική δομή με την επικράτηση θεσμών που διαχωρίζουν τις οργανώσεις από άλλες δομές, όπως είναι η οικογένεια, η συνέλευση ενός συλλόγου και τα κοινωνικά κινήματα.
- ✓ Η ανάδειξη της προσωπικότητας μέσα από τη συλλογική δράση που ως χαρακτηριστικό διακρίνει τις οργανώσεις από το δημόσιο βίο.
- ✓ Η μη διανομή κερδών στα μέλη αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό διάκρισης μεταξύ των μη κερδοσκοπικών οργανισμών και των επιχειρήσεων.
- ✓ Η αυτοδιακυβέρνηση μέσα από τον αυτοέλεγχο και την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων τους.
- ✓ Το βασικότερο ίσως γνώρισμά τους είναι ο εθελοντισμός με ανιδιοτελή αυταπάρνηση και διάθεση προσφοράς⁴³.

Διακρίνονται, ακόμη, τέσσερις τύποι κυβερνητικής δραστηριότητας από την πλευρά των ΜΚΟ. Αρχικά, οι ΜΚΟ διαθέτουν χαρακτήρα διάδοσης πληροφοριών και αναλαμβάνουν ερευνητική δράση. Αυτοί οι οργανισμοί δε χρησιμοποιούν βία στην επίλυση τυχόν διενέξεων και κοινωνικών διαπραγματεύσεων τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη. Αναλαμβάνουν, γενικά, έναν πιο υποβοηθητικό χαρακτήρα. Η εμφάνιση παγκόσμιων προβλημάτων, όπως η δημογραφική έκρηξη οδηγεί πολλές ΜΚΟ σε συνεχή συνεργασία στο διεθνή χώρο. Επιπλέον, οι ΜΚΟ χαρακτηρίζονται από την μεσολαβητική τους διάσταση και η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει διαφορετικά είδη ΜΚΟ ή ομάδες ατόμων που αναλαμβάνουν το ρόλο του τρίτου στις εκάστοτε διενέξεις. Υπάρχουν, βέβαια, και οι ΜΚΟ με αναπτυξιακό χαρακτήρα και οι οργανισμοί αυτοί συμπράττουν πολύ για παροχή της απαραίτητης βοήθειας σε φτωχούς ανθρώπους του Τρίτου Κόσμου⁴⁴.

Οι ΜΚΟ κατέχουν ενεργό ρόλο στην κοινωνία και συμβάλλουν σημαντικά στον εκπολιτισμό και τον εκδημοκρατισμό της διεθνούς πολιτικής. Αποτελούν εξέχον τμήμα των διεθνών ρυθμιστικών συστημάτων. Δε γνωρίζουμε, βέβαια, σε τι ποσοστό συμμετέχουν στη διαδικασία του εκδημοκρατισμού. Πολλοί διερωτώνται αν οι ΜΚΟ μπορούν να θεωρηθούν δημοκρατικοί και αυτόνομοι παράγοντες.

⁴³ Γεωργία Τσάκνη, Δρ. Νομικής ΔΠΘ, «Ο ρόλος και η δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», Απρίλιος 2020

⁴⁴ Φ Γουργουνάς, Κ Μαργέλης (2015), Μη κυβερνητικοί οργανισμοί: το παράδειγμα των γιατρών του κόσμου, nestor.teipel.gr

Συνδέοντας τη δημοκρατία με τη λειτουργικότητα και τον ορθολογισμό στις πολιτικές διαδικασίες και τη λήψη αποφάσεων, τότε οι ΜΚΟ πιθανόν να μπορούν να χαρακτηριστούν ως δημοκρατικές οργανώσεις. Βοηθούν, επίσης, στον εξορθολογισμό της διαδικασίας του προσδιορισμού των προβλημάτων και της λήψης των αποφάσεων. Όσο οι ΜΚΟ εξαρτώνται και συνδέονται άμεσα με γραφειοκρατικές κρατικές διοικήσεις σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, μένοντας αγκιστρωμένες στην επήρεια του κράτους, δε δύνανται να αναπτυχθούν περαιτέρω ξεδιπλώνοντας στρατηγικές θεμελιώδους κοινωνικής αλλαγής και αλληλεγγύης.

Είναι ευρέως αποδεκτό πως όσο οι ΜΚΟ μπορούν να βρίσκονται σε υλική και πολιτική ανεξαρτησία ως προς τα κράτη, τους διεθνείς οργανισμούς και τις ιδιωτικές εταιρείες, τόσο περισσότερο μπορούν να συνεισφέρουν σε δημοκρατικές διαδικασίες. Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν καθίσταται ιδιαίτερα εύκολο, καθώς οι ΜΚΟ θα πρέπει να απομακρυνθούν από κρατικές επιχορηγήσεις, αλλά και να απέχουν από την προβολή τους στα ΜΜΕ προκειμένου να ενισχυθούν οικονομικά. Είναι πολύ σημαντικό, σε τέτοιες περιπτώσεις, να παρέχονται στους ενδιαφερομένους ακριβείς πληροφορίες και να πραγματοποιούνται δημόσιες συζητήσεις σχετικά με το είδος των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ, τις συνθήκες εργασίας τους, τις προκύπτουσες δυσκολίες και τους λόγους ενδεχόμενης αποτυχίας.

Οι ΜΚΟ χαρακτηρίζονται από ταχύτητα δράσης και ευελιξίας, ειδικά σε περιπτώσεις όπου προκύπτουν προγράμματα επείγουσας βοήθειας. Η χρησιμοποίηση και εφαρμογή μελετημένων συστημάτων διαχείρισης υλικού, καθώς και η αξιοποίηση των υπάρχοντων δικτύων μεταφορών και τηλεπικοινωνίας επιτρέπουν στις ΜΚΟ να εγκαθιστούν πλήρως εξοπλισμένες εγκαταστάσεις νοσοκομείων, καταυλισμούς προσφύγων ή οργανωμένα συστήματα καθαρισμού νερού και διατροφής πληθυσμού σε σύντομο χρονικό διάστημα. Για όλες αυτές τις ενέργειες απαιτούνταν πολλές εβδομάδες γραφειοκρατικής διαδικασίας, αν αναλαμβάνονταν από κρατικούς μηχανισμούς.

Επιπροσθέτως, οι ΜΚΟ διοργανώνουν συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης και προσπαθούν να επηρεάσουν την πολιτική παροχής βοήθειας από την πλευρά των κυβερνήσεων. Ως σημαντικό στοιχείο της δράσης των ΜΚΟ θα μπορούσε να αναφερθεί η δημοσιοποίηση παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από εμπόλεμες δυνάμεις ή αυταρχικές κυβερνήσεις. Συχνά, οι ΜΚΟ πιέζουν σε λογοδοσία τις κυβερνήσεις

των κρατών σε θέματα, όπως συνθήκες εργασίας, περιβάλλον, δικαιώματα, αλλά και σε ευρύτερα θέματα που αναφέρονται σε ηθικές αρχές. Κάποιοι από τους οργανισμούς προτιμούν τη δημόσια καταγγελία και δημοσίευση των διαφόρων μαρτυριών που έχουν συλλέξει, ενώ άλλοι περιορίζονται σε πιο διακριτικές τακτικές⁴⁵.

Όλη αυτή η αναγνωρισμένη προσπάθεια των ΜΚΟ μπορεί πολύ εύκολα να αλλοιωθεί αν όχι να ισοπεδωθεί σε περιπτώσεις όπου οι ΜΚΟ συμπράττουν με τις κυβερνήσεις των κρατών και παρεκκλίνουν κατά κάποιο τρόπο από τους βασικούς τους στόχους και τις σημαντικές τους επιδιώξεις. Η στενή οικονομική σχέση μετατρέπεται σε σχέση εξάρτησης με πιθανή αλλοίωση του χαρακτήρα των ΜΚΟ και μετατροπής τους σε υποχείριο της εκάστοτε εξωτερικής πολιτικής. Υπάρχουν ΜΚΟ που δημιουργήθηκαν μόνο για να αναλάβουν προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας. Άλλες ΜΚΟ συγκροτήθηκαν από μεγάλα οικονομικά συγκροτήματα με απώτερο στόχο τη διείσδυση στις αναπτυσσόμενες χώρες και τις αγορές τους. Μετά από όλα αυτά, όμως, αρχίζει να εξανεμίζεται ο χαρακτήρας της μη κερδοσκοπικής δραστηριότητας και στοιχεία των ΜΚΟ, όπως η αξιοπιστία και η ευελιξία υποβαθμίζονται.

Τελικά, η ύπαρξη διαφάνειας αποτελεί το σημαντικότερο στοιχείο για μια ΜΚΟ. Επίσης, η αξιοπιστία, η φερεγγυότητα και ο επαγγελματισμός σε αναπτυξιακά και ανθρωπιστικά προγράμματα θεωρούνται ποιοτικά χαρακτηριστικά και με βάση αυτά μπορεί κανείς να αναλογιστεί και να κρίνει τη δραστηριότητα των ΜΚΟ.

4.1.6 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ (ΜΚΟ)

Τα χαρακτηριστικά των ΜΚΟ, αλλά και οι πηγές από όπου μπορούν να χρηματοδοτούνται προκειμένου να επιτύχουν τις επιδιώξεις τους δημιουργούν ορισμένα προβλήματα, τα οποία και δυσχεραίνουν τη λειτουργία των συγκεκριμένων οργανώσεων. Τα προβλήματα, συνήθως, σχετίζονται με τη δυνατότητα αυτονομίας τους κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνουν.

⁴⁵ Οι περιπτώσεις από τη διεθνή παρέμβαση στην περιοχή των Μεγάλων Λιμνών και την Πρώην Γιουγκοσλαβία αποτελούν παραδείγματα επηρεασμού της διεθνούς κοινής γνώμης και της διεθνούς πολιτικής από την κινητοποίηση των ΜΚΟ για την προάσπιση και το σεβασμό των αρχών του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ξεκινώντας ακόμη και από τον ορισμό των ΜΚΟ, είναι εύκολα αντιληπτό πως δεν πρέπει να διατηρούν κάποια κρατική ή πολιτική σχέση και εξάρτηση ώστε να διακρίνονται από την αυτονομία των ενεργειών τους. Αν, όμως, δεν ακολουθείται αυτή η τακτική και οι ΜΚΟ γίνονται αποδέκτες κάποιας κρατικής ή ευρωπαϊκής ή ιδιωτικής επιχορήγησης για να πραγματοποιήσουν δράσεις με δημόσιο όφελος, όλα αυτά αντίκεινται στα καθεστωτικά χαρακτηριστικά τους⁴⁶.

Είναι δεδομένο πως και οι ΜΚΟ αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες για την επίτευξη των στόχων τους και θα ήταν σωστό να μην εξετάζεται το όλο ζήτημα μονοδιάστατα. Σύμφωνα με βιβλιογραφικές αναφορές, οι ΜΚΟ του 21^{ου} αιώνα αποδέχονται την οποιαδήποτε οικονομική στήριξη προκειμένου να αναλάβουν την εκτέλεση σημαντικών δράσεων τις οποίες το εκάστοτε κράτος, η ΕΕ ή ακόμα και κάποιες εταιρείες δε διαθέτουν την κατάλληλη οργανωτική δομή ή ακόμα και τις γνωστικές ικανότητες για να ανταπεξέλθουν ικανοποιητικά και με εύστοχα αποτελέσματα.

Στις περιπτώσεις, όπου οι ΜΚΟ δέχονται χορηγίες από μεγάλες και αναγνωρισμένες ιδιωτικές εταιρείες, είναι αναγκαίο να εξετάζεται ο σκοπός χρήσης αυτών και να υπερισχύει φυσικά το κοινωνικό και συλλογικό όφελος⁴⁷. Το Διοικητικό Συμβούλιο κάθε ΜΚΟ αποφασίζει κατά πόσο θα γίνει αποδεκτή μια οικονομική χορήγηση και σε ποιο σημείο αυτή η οργάνωση διατηρεί την αυτονομία και τα γενικότερα χαρακτηριστικά της παρά την οικονομική ενίσχυση που έχει δεχτεί. Δεν υπάρχει κάποια ισχυρή πίεση ως προς την αυστηρότητα για την αυτονομία μιας ΜΚΟ, αλλά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ανάγκες που αντιμετωπίζει κάθε μια από αυτές, αλλά και το περιεχόμενο των δράσεων που αναλαμβάνει.

Επιπλέον, οι ΜΚΟ αντιμετωπίζουν και άλλα προβλήματα, τα οποία αφορούν στην έλλειψη υποστήριξης και συμβουλευτικής δραστηριοποίησης από την πλευρά του κράτους. Υπάρχουν προβλήματα συνεργασίας με την υπάρχουσα διοίκηση, ανεπάρκεια θεσμικού πλαισίου στήριξης, δυσκολίες στο συντονισμό ενεργειών και τη δικτύωση, καθώς και έλλειψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού⁴⁸.

⁴⁶ Σύμφωνα με το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Μελετών Ελλάδος (IOBE), το 33,2% των προβλημάτων των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων οφείλονται στην ανεπάρκεια χρηματοδοτικών οργανισμών, www.iobe.gr.

⁴⁷ Boli J. & Thomas M. (1999), *Constructing World Culture, International Nongovernmental Organizations Since 1875*, Stanford, University Press, California.

⁴⁸ Στόφορος, Χ., Πολυκρέτη, Μ. (2006), *Αποτελέσματα έρευνας ποσοτικής και ποιοτικής αποτύπωσης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, Κοινωνία των Πολιτών*, τεύχος δ', Αθήνα.

Παρουσιάζονται, ακόμη, δυσκολίες όσον αφορά στη γνωστοποίηση⁴⁹ των δράσεών τους στο κοινό προκειμένου και αυτό με τη σειρά του να δραστηριοποιηθεί καταλλήλως και να συμμετάσχει ενεργά στις ενέργειές τους. Βέβαια, η σχέση ΜΚΟ και ΜΜΕ δεν είναι πάντοτε και η καλύτερη. Έτσι, όσες από αυτές δεν καταφέρνουν να προβάλλουν το έργο τους μ' αυτόν τον τρόπο, απομακρύνονται ταυτόχρονα και από την γενικότερη ηθική και υλική συμπαράσταση και συμπόνοια του λαού. Αντίθετα, εκείνες που έχουν την ευκαιρία να παρουσιαστούν μέσω των ΜΜΕ έχουν περισσότερες πιθανότητες να έχουν την ευρύτερη αποδοχή και υποστήριξη του κοινού και να πραγματοποιούν αποτελεσματικά τις δράσεις τους.

Επίσης, παρατηρείται το φαινόμενο που έγκειται στην αδυναμία συντονισμού των ΜΚΟ. Δε γίνεται μεγάλη προσπάθεια προκειμένου να αναπτυχθούν υγιείς συνεργασίες με άλλες ΜΚΟ με τις οποίες μπορεί να έχουν κοινούς στόχους και οράματα πετυχαίνοντας ευκολότερα και αποτελεσματικότερα τις δραστηριότητές τους. Απορρίπτουν, ουσιαστικά, ορισμένες από αυτές τη συλλογική συνεισφορά, καθώς θέλουν να αποκτήσουν τη δική τους φήμη και να μην την μοιραστούν με κανέναν άλλο για το κοινό συμφέρον. Δημιουργείται σύγκρουση συμφερόντων και οι συνεργασίες⁵⁰ δεν βρίσκουν γόνιμο έδαφος για να ευδοκιμήσουν.

Στα λειτουργικά προβλήματα των ΜΚΟ εντάσσεται η ασφάλεια των αποστολών τους. Η ασφάλεια σχετίζεται τόσο με την προστασία των μελών που λαμβάνουν μέρος σε διάφορες αποστολές όσο και με τα απαραίτητα υλικά που τους συνοδεύουν. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι κάποιοι λαοί μπορεί να μη συμφωνούν με τη δράση των ΜΚΟ και να παρουσιάζουν διάθεση αποστροφής με την παρουσία ξένων. Παρατηρούνται, πολλές φορές, φαινόμενα κλοπών, δολιοφθοράς, ακόμα και απώλεια ανθρώπινων ζωών που είναι μέλη αυτών των οργανώσεων. Τα μέλη τους ενδέχεται να συλληφθούν ως όμηροι και εκείνοι που τους αντιμάχονται να ζητούν ως αντάλλαγμα τα αποκομισθέντα οφέλη της οργάνωσης. Πιθανόν σε τέτοιες περιπτώσεις να είναι αναγκαία η παρουσία κάποιας άλλης υποστηρικτικής δύναμης, αλλά αυτό να αποτελέσει αιτία απώλειας της ελεύθερης δράσης των ΜΚΟ. Συχνό είναι το φαινόμενο να μην επιθυμούν να

⁴⁹ Όλες οι ΜΚΟ μπορούν να προβληθούν στο Διαδίκτυο χωρίς κανένα πρόβλημα, ωστόσο δεν αποτελεί μέσο ενημέρωσης για όλους, γι' αυτό θεωρούμε την προβολή από τα Μ.Μ.Ε. βασική προϋπόθεση για τη γνωστοποίηση των δράσεών τους.

⁵⁰ Πηγή: Διεθνής Διάσκεψη «Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση των Πολιτών για την Αειφορία», που οργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη από την UNESCO και την Ελληνική Κυβέρνηση, 8-12/12/1997.

βοηθήσουν και οι τοπικοί φορείς ζητώντας την ανάλογη αποζημίωσή τους. Γι' αυτό, λοιπόν, καθίσταται σχεδόν απαραίτητο να υπάρχει ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο υπό την μορφή μιας διεθνούς συνθήκης όπου θα επιβάλλει κατά κάποιο τρόπο στις τοπικές αρχές να μην αντιβαίνουν στην ελευθερία ενεργειών των ΜΚΟ και σε περίπτωση που δημιουργούν προβλήματα να υφίστανται τις σχετικές κυρώσεις.

Ένα ακόμη λειτουργικό πρόβλημα αποτελούν οι τροφοδοσίες και η μεταφορά της ανθρωπιστικής βοήθειας. Παρατηρούνται κάποιες καθυστερήσεις, μεγάλο κόστος και διάφορα γραφειοκρατικά κωλύματα, τα οποία δυσκολεύουν κατά πολύ την κατάσταση και όλες οι απαιτούμενες ενέργειες απαιτούν μεγάλο διάστημα για να διεκπεραιωθούν. Μια λύση σε τέτοια ζητήματα αποτελεί η συνεργασία των ΜΚΟ με άλλους διεθνείς φορείς, ο ρόλος των οποίων μπορεί να είναι καταλυτικός.

Τα προβλήματα των ΜΚΟ, αναμφισβήτητα, δεν είναι λίγα, γι' αυτό και απαιτείται κατάλληλη οργάνωση, αλλά και μεθοδευμένη κατάρτιση του δυναμικού για την παροχή λύσεων σε τυχόν παρουσιαζόμενα προβλήματα. Απαραίτητες είναι η αύξηση της διαφάνειας, η ύπαρξη αυτοτέλειας, η αποχή από ενέργειες κερδοσκοπικού χαρακτήρα και η αναδιάρθρωση της δομής της λειτουργίας των ΜΚΟ. Η επίτευξη της οικονομικής ανεξαρτησίας είναι ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα, καθώς στόχος αυτών των οργανώσεων είναι και θα πρέπει να συνεχίζει να είναι μόνο το συλλογικό όφελος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 ΟΙ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (ΜΚΟ) ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΜΚΟ

Η λειτουργία των ΜΚΟ στην Ελλάδα ακολουθεί τη δική της πορεία και πολιτική και δε διαθέτει ένα συγκροτημένο, πλήρες, σωστά διαμορφωμένο και εφαρμόσιμο λειτουργικό θεσμικό πλαίσιο. Οι ΜΚΟ έκαναν την εμφάνισή τους για πρώτη φορά στην Ελλάδα και συμπεριελήφθησαν στην Ελληνική νομοθεσία σε τομείς σχετικά με την ανάπτυξη και την αναπτυξιακή βοήθεια κατά τα έτη 1998-99. Ο όρος ΜΚΟ δεν αναφέρθηκε ποτέ, όμως, στην Ελληνική νομοθεσία με τον τρόπο που όλος ο κόσμος γνωρίζει, αλλά περιγράφηκε κυρίως μέσω των δραστηριοτήτων που διεξήγαγαν εκείνες.

Οι ΜΚΟ δραστηριοποιούνται με βάση τα άρθρα 5, 12 και 14 του Συντάγματος⁵¹ και οι ενέργειές τους διαφυλάσσονται στις θεμελιώδεις αρχές του Συντάγματος που αφορούν στην ελευθερία της έκφρασης, στην ελεύθερη διαμόρφωση της προσωπικότητας και στην ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, χωρίς, βέβαια, να υπάρχει κάποιος ειδικός νόμος που να έχει ορισθεί για τη σύσταση και τη λειτουργία τους.

Επίσης, οι ΜΚΟ στηρίζονται στο άρθρο 11 της Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών⁵², το οποίο υποδεικνύει πως «ο καθένας έχει το δικαίωμα σε ελεύθερη και ειρηνική συνάθροιση και το δικαίωμα της ένωσης με άλλους» (Σισιλιάνος, 2003). Το νομικό πλαίσιο που αφορά στη λειτουργία των ΜΚΟ παρουσιάζει διαφορές σε χώρες της ΕΕ, αλλά και σε τρίτες χώρες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όμως, έχει συγκροτημένη μορφή.

⁵¹ <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

⁵² <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/esda/arthro-11-eyropaiki-symvasi-dikaion-ton-anthropoy-eleytheria>

5.1.2 ΝΟΜΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι ΜΚΟ ιδρύονται⁵³ με την πρωτοβουλία ιδιωτών ή ομάδων προσώπων. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ημεδαπό ή αλλοδαπό, αλλά και κάθε ομάδα τέτοιων προσώπων είναι ελεύθεροι να ιδρύσουν μια δική τους ΜΚΟ. Τα φυσικά πρόσωπα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους σύμφωνα με το άρθρο 127 του Αστικού Κώδικα. Για την ίδρυση μιας ΜΚΟ υπάρχουν διάφορες μορφές οργάνωσης. Συγκεκριμένα, είναι η Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία (741-784 ΑΚ), το Σωματείο (78-107 ΑΚ) και το Κοινοφελές Ίδρυμα (108-121 ΑΚ).

Ως Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία (ΑΜΚ)⁵⁴ ορίζεται μία ένωση προσώπων που δε διακατέχεται από κερδοσκοπικό χαρακτήρα και δε συγκροτείται σε σωματείο. Ως Ίδρυμα ορίζεται το σύνολο περιουσίας που αποκτά νομική προσωπικότητα για την εκπλήρωση συγκεκριμένων στόχων. Ως Σωματείο ορίζεται η ένωση τουλάχιστον είκοσι (20) φυσικών προσώπων με αυτοτελή νομική προσωπικότητα για την επιδίωξη μη κερδοσκοπικών στόχων, με συγκεκριμένα όργανα διοίκησης και καταστατικό. Έχοντας οι ΜΚΟ αυτή τη νομική μορφή, έχουν το δικαίωμα κατοχύρωσης από το κράτος και μπορούν να διεκδικούν από αυτό επιχορηγήσεις.

Η επιλογή της μορφής ΑΜΚ παρουσιάζει ορισμένα σημαντικά πλεονεκτήματα. Υπάρχει ευχέρεια σύστασης της εταιρείας χωρίς να επιβάλλεται υποχρεωτική παρουσία συγκεκριμένου αριθμού μελών κάτι το οποίο συμβαίνει στο Σύλλογο ή το Σωματείο. Επίσης, η μορφή αυτή χαρακτηρίζεται από ευελιξία στη συγκέντρωση των μελών, τη λήψη αποφάσεων και την υλοποίηση αυτών. Υπάρχουν, όμως, και μειονεκτήματα, όπως για παράδειγμα ο ασαφής και ρευστός προσδιορισμός του θεσμικού καθεστώτος σχετικά με τη λειτουργία των ΑΜΚ. Αυτό συμβαίνει, κυρίως, με θέματα διοίκησης και διαχείρισης, χορηγίες, δωρεές. Ακόμη, μειονέκτημα αποτελεί και ο αναγκαστικός διαχωρισμός της ιδιότητας μέλους/εταίρου ΑΜΚ από την ιδιότητα του μέλους/φίλου κάτι το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του ενδιαφέροντος των μελών της οργάνωσης.

⁵³ <http://www.kremalis.gr/index.php/news/1073-%CE%AF%CE%B4%CF%81%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B7%CE%BA%CF%85%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%BA%CE%BF>

⁵⁴ Γεωργία Τσάκνη, Δρ. Νομικής ΑΠΘ, Ο ρόλος και η δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, Απρίλιος 2020.

Στη νομική μορφή του Συλλόγου ή Σωματείου, θετικό στοιχείο είναι η δημιουργία της αίσθησης συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ενώ τα αρνητικά στοιχεία αυτής της μορφής είναι οι πολύωρες διαδικασίες συνεδριάσεων και λήψης αποφάσεων και οι διαρκείς κλήσεις σε Γενική Συνέλευση χωρίς την απαιτούμενη συγκέντρωση όλων των απαραίτητων μελών.

Απαραίτητο χαρακτηριστικό για τη διατήρηση και τη δημιουργία της ΜΚΟ είναι η μη κερδοσκοπική της διάσταση. Ένα νομικό πρόσωπο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα δεν έχει κερδοσκοπικές επιδιώξεις σε καμία περίπτωση και δεν μοιράζει τα κέρδη από τις διάφορες δραστηριότητες στα μέλη ή τους ιδρυτές του, αλλά τα αξιοποιεί για να πετύχει τους στόχους του.

Σημειώνεται πως οι ΜΚΟ απαλλάσσονται από τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) με βάση το άρθρο 22 Ν. 2859/2000. Αυτό έχει ως επακόλουθο να ακολουθούνται κάποιες διαδικασίες, οι οποίες δεν επιβαρύνουν τις ΜΚΟ και μπορούν να λειτουργούν χωρίς την αγωνία τέτοιων υποχρεώσεων. Έτσι, λοιπόν, απαλλάσσονται από επιβαρύνσεις όσον αφορά στα έσοδα, τα οποία εισπράττονται από περιστασιακές εκδηλώσεις, όταν διοργανώνονται προς οικονομική ενίσχυση των εκάστοτε νομικών προσώπων και οι εκδηλώσεις αυτές δεν ξεπερνούν τις δύο (2) το έτος. Έπειτα, αυτό ισχύει στην παροχή υπηρεσιών και την παράδοση αγαθών προς τα μέλη της οργάνωσης, έναντι καταβολής συνδρομής, από νομικά πρόσωπα και οργανισμούς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα για σκοπούς πολιτικούς, συνδικαλιστικούς, θρησκευτικούς, φιλοσοφικούς, φιλανθρωπικούς ή εθνικούς με απώτερο στόχο το συλλογικό συμφέρον και την απουσία ανταγωνισμού.

Παράλληλα με τις παραπάνω περιπτώσεις, σ' αυτή την φοροαπαλλαγή εντάσσονται και η παροχή υπηρεσιών πολιτιστικής ή μορφωτικής φύσης με την παράδοση αγαθών πάλι από νομικά πρόσωπα με μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και με πολιτιστικούς ή μορφωτικούς σκοπούς. Στις υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνονται εκείνες που σχετίζονται με επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, καθώς και σε οργανώσεις καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, εκθέσεων και διαλέξεων.

Τα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα τα φιλανθρωπικά σωματεία, τα κοινωφελή ιδρύματα, οι αστικές εταιρείες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, οι ΜΚΟ, που

παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας έχουν την υποχρέωση να εγγράφονται ως χρήστες του Εθνικού Μητρώου.

5.1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΚΟ

Οι ΜΚΟ χωρίζονται σε κάποιες κατηγορίες ανάλογα με τον τομέα που αναλαμβάνουν για να δραστηριοποιηθούν και να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Πιο αναλυτικά, στον τομέα της υγείας, οι ΜΚΟ ασχολούνται με την ενημέρωση και τη χρηματοδότηση για την πρόληψη σοβαρών ασθενειών που μαστίζουν μεγάλο μέρος της κοινωνίας, όπως είναι ο καρκίνος ή το AIDS, αλλά και χρόνια νοσήματα, όπως το άσθμα (π.χ. «AIDS – Προστασία», «Ελληνικό Ίδρυμα Οστεοπόρωσης», «Πανελλήνια Κίνηση για την Μεσογειακή Αναιμία»). Επίσης, υπάρχουν ορισμένες οργανώσεις, οι οποίες καταβάλλουν αξιέπαινη προσπάθεια στον τομέα της υγείας και ασχολούνται με την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης ατόμων που έχουν προσβληθεί από ανίατες ασθένειες, καθώς και ατόμων τρίτης ηλικίας. Τέτοιες οργανώσεις είναι η «Ελληνική Γeronτολογική και Γηριατρική Εταιρεία» και η «Ελληνική Εταιρεία Παρηγορητικής και Συμπτωματικής Φροντίδας Καρκινοπαθών». Ακόμη, υπάρχουν μεγάλες και ανεπτυγμένες οργανώσεις που ασχολούνται με την αντιμετώπιση επιδημιών και την αναβάθμιση των συνθηκών ζωής και προσωπικής υγιεινής σε χώρες που ανήκουν στον τρίτο κόσμο. Τέτοιες οργανώσεις είναι η «ACTIONAID HELLAS», οι «Γιατροί του Κόσμου» και οι «Φαρμακοποιοί του Κόσμου». Είναι απαραίτητο αυτού του είδους οι οργανώσεις να είναι επανδρωμένες με επαγγελματίες, ειδικούς επιστήμονες και προσωπικό που διαθέτει ζήλο, υπομονή και ισχυρή θέληση.

Στον τομέα της κοινωνικής μέριμνας – πρόνοια, οι ΜΚΟ ασχολούνται με την ψυχολογική υποστήριξη κάποιων ευπαθών κοινωνικά ομάδων και μια τέτοια οργάνωση είναι η «Αντιμετώπιση Παιδικού Τραύματος». Επίσης, άλλες οργανώσεις, όπως οι «Κοινωνικές Συνεταιριστικές Δράσεις Ευπαθών Ομάδων» προσφέρουν εθελοντική βοήθεια σε κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται σε καταστάσεις κρίσεως. Υπάρχουν και ομάδες, οι οποίες κινητοποιούνται στο χώρο της Εκκλησίας με σκοπό τη διοργάνωση συσσιτίων και την παροχή ειδών πρώτης ανάγκης, όπως η «Αλληλεγγύη της Εκκλησίας της Ελλάδος».

Ένας πολύ σημαντικός τομέας αποτελεί εκείνος που σχετίζεται με τα παιδιά, την φροντίδα και την προστασία τους. Οι ΜΚΟ αγωνίζονται καθημερινά με αγώνες κατά της παιδικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης και μία τέτοια οργάνωση είναι

«Το χαμόγελο του παιδιού». Η «Unicef» αγωνίζεται κατά της παιδικής εργασίας και της έλλειψης εκπαίδευσης των παιδιών του τρίτου κόσμου. Αλλά και η οργάνωση «Βοήθεια και υποστήριξη παιδιών με ειδικές ανάγκες» τάσσεται υπέρ της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των παιδιών με ειδικές ανάγκες.

Επιπρόσθετα, συναντούμε οργανώσεις, οι οποίες έχουν αναλάβει πρόσφυγες και μετανάστες και επιδιώκουν την ενίσχυση των διεθνολικών σχέσεων μεταξύ κοινοτήτων μεταναστών – προσφύγων και Ελλήνων πολιτών. Μία τέτοια οργάνωση είναι ο «Ελληνο–πολωνικός Σύλλογος Φιλίας και Συνεργασίας». Ακόμη, η οργάνωση «Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών στην Ελλάδα» ασχολείται με τη διεκδίκηση των ατομικών δικαιωμάτων των προσφύγων. Αναφέρεται πως η οργάνωση «Armenia Public Cultural Center» σχετίζεται με την προβολή του πολιτισμού και της κουλτούρας των διαφόρων εθνικών μεταναστευτικών κοινοτήτων, αλλά και με την προσφορά κάθε βοήθειας για την καλύτερη προσαρμογή τους σε καινούρια πολιτιστικά, πολιτικά, θρησκευτικά και κοινωνικά δεδομένα.

Στον περιβαλλοντικό τομέα, οι ΜΚΟ δραστηριοποιούνται για την προστασία του περιβάλλοντος και την διαφύλαξη του απέραντου φυσικού πλούτου. Οι ενέργειες αυτές πραγματοποιούνται από την οργάνωση «Μεσογειακός Σύλλογος για τη Σωτηρία των Θαλασσίων Χελωνών». Η μέριμνα των ζώων που βρίσκονται υπό εξαφάνιση γίνεται από την οργάνωση «Αρκτούρος» και η περίθαλψη τραυματισμένων ζώων από το «Ελληνικό κέντρο περίθαλψης άγριων ζώων». Λαμβάνουν χώρα και δράσεις με σκοπό την ψυχαγωγία με ποικίλες εκπαιδευτικές ή αθλητικές δραστηριότητες σε όμορφα μέρη. Σημαντικό είναι και το έργο της οργάνωσης «Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης», η οποία ασχολείται ενεργά με την εντατική ενημέρωση για την αποφυγή μόλυνσης και ρύπανσης του περιβάλλοντος.

Η οργάνωση «Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» ασχολείται αποκλειστικά με την προάσπιση δικαιωμάτων ευπαθών κοινωνικών ομάδων στις οποίες περιλαμβάνονται γυναίκες, παιδιά, πρόσφυγες, άτομα με ειδικές ανάγκες. Με τα πολιτικά δικαιώματα, ασχολείται η «Διεθνής Αμνηστία» και με την αφύπνιση της κοινής γνώμης για τα δικαιώματα και τη διεκδίκηση αυτών το «Ελληνικό Κοινωνικό Φόρουμ». Υπάρχουν και οργανώσεις, οι οποίες ασχολούνται με την κατάσταση προόδου ενός κράτους όσον αφορά στα δικαιώματα των πολιτών των διαφόρων μειονοτήτων.

Η δράση των ΜΚΟ, όμως, δε σταματά σ' αυτό το σημείο, αλλά επεκτείνεται και στο χώρο του αθλητισμού με την μύηση των νέων ατόμων στον ερασιτεχνικό αθλητισμό, αλλά και σε άλλες μορφές αυτού. Τέτοιες οργανώσεις είναι ο «Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Νιγρίτας», αλλά και η «Γυμναστική Ένωση Βέροιας».

Οι ΜΚΟ που εμπλέκονται στην ενότητα των τεχνών και του πολιτισμού, προσπαθούν να προωθήσουν την πολιτιστική ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης περιοχής μέσω της διοργάνωσης τοπικών συλλόγων. Η «UNESCO», επίσης, ασχολείται με την πολιτιστική ανάπτυξη μιας κοινωνίας και ο «Όμιλος Διάδοσης Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού» με την προβολή και προώθηση μιας συγκεκριμένης κουλτούρας.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, οι ΜΚΟ ασχολούνται ενεργά με ποικίλες δραστηριότητες, οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ενεργειών ικανοποιώντας τις ανάγκες και τις απαιτήσεις διαφόρων κοινωνικών ομάδων. Συνολικά, λοιπόν, οι δράσεις τους αφορούν στην μέριμνα για την υγεία, την παιδεία, την προστασία του περιβαλλοντικού μας θησαυρού, τη θρησκεία, τις τέχνες και τον πολιτισμό, καθώς και τη νομική υποστήριξη σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, οι οποίες χρειάζονται άμεσα βοήθεια για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν μέσα στην κοινωνία. Ο ρόλος τους ξεκινά να ενεργοποιείται στο σημείο, όπου οι κρατικές υπηρεσίες παρουσιάζουν κάποιου είδους αδιαφορία προς όλα αυτά ή δε δύνανται να αντιμετωπίσουν αποφασιστικά τέτοιες προκλήσεις.

Οι ΜΚΟ προσαρμόζονται στις ανάγκες των ανθρώπων που καλούνται να υποστηρίξουν αναπτύσσοντας τις ανθρωπιστικές τους δράσεις και στοχεύοντας στη συμπαράσταση, την έμπρακτη συμπόνοια και την βελτίωση των συνθηκών ζωής σε ταλαιπωρημένους πληθυσμούς. Ο Ερυθρός Σταυρός που ήταν από τις πρώτες δημιουργηθείσες ΜΚΟ επέκτεινε το έργο του σε εμπόλεμες περιοχές ή και σε χώρες του τρίτου κόσμου που χρειάζονταν επείγοντως κάθε προσφερόμενη βοήθεια. Αυτές οι ΜΚΟ ονομάζονται, ουσιαστικά, ανθρωπιστικές και αναλαμβάνουν συχνά καθήκοντα της κρατικής μέριμνας και οι υπηρεσίες τους αφορούν ευάλωτες ομάδες, μετανάστες και πρόσφυγες, άτομα που έχουν πέσει θύματα ενδοοικογενειακής βίας, ανθρώπους χωρίς μόνιμη κατοικία που περιπλανώνται στους δρόμους και περιθωριακές ομάδες, όπως οι ναρκομανείς.

Στη συνέχεια, υπάρχουν και οι αναπτυξιακές ΜΚΟ, η οποίες αναλαμβάνουν εξίσου σημαντικό ρόλο μέσα στην κοινωνία και ασχολούνται με υπανάπτυκτες

χώρες όπου κατά γενική ομολογία κυριαρχεί η φτώχεια και η εξαθλίωση. Επίσης, αυτές οι ΜΚΟ προωθούν την ανάπτυξη του μορφωτικού επιπέδου των ανθρώπων μέσα στην κοινωνία, συμβάλλουν στη δημοκρατική οργάνωση του κράτους ενισχύοντας την έννοια της συνοχής και της υγιούς συνεργασίας για το κοινό συμφέρον. Όλα τα παραπάνω έχουν καταλυτικό ρόλο και ευνοούν ορισμένες αλλαγές στην καθημερινότητα των ανθρώπων, οι οποίες θα βελτιώσουν άρδην το βιοτικό τους επίπεδο.

Υπάρχει, επιπλέον, και εκείνη η κατηγορία των ΜΚΟ, οι οποίες έχουν επικεντρώσει τους στόχους τους προς την πληροφόρηση και την ευαισθητοποίηση των πολιτών στη χώρα. Μέσα από αυτές τις ενέργειες, οι πολίτες αρχίζουν να διαφοροποιούν τον τρόπο σκέψης τους, να λαμβάνουν πιο υπεύθυνα αποφάσεις και να συμμετέχουν στα κοινά δείχνοντας πραγματικό ενδιαφέρον. Οι ΜΚΟ στοχεύουν, επίσης, στην προάσπιση των δικαιωμάτων και την προώθηση των αρχών της δημοκρατίας, της διαφάνειας δράσεων χωρίς να υποκρύπτονται τυχόν παρατυπίες, καθώς και της ορθής διακυβέρνησης. Βέβαια, στην Ελλάδα μπορεί κανείς να συναντήσει κατά κύριο λόγο ανθρωπιστικές ΜΚΟ και παρατηρείται ότι αναλαμβάνουν δράσεις κυρίως τέτοιου χαρακτήρα.

5.1.4 ΟΙ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα βρίσκεται εδώ και κάποια χρόνια μέσα σε μία γενικότερη κρίση, η οποία ξεκίνησε κυρίως ως οικονομική και στη συνέχεια επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς. Η ανεργία αυξήθηκε σημαντικά, οι περικοπές σε μισθούς και συντάξεις έκαναν την εμφάνισή τους και οι φόροι του κράτους πήραν ανοδική πορεία. Όλα αυτά τα σκληρά μέτρα προκάλεσαν την έντονη δυσαρέσκεια και αγανάκτηση του λαού, καθώς πολλές κοινωνικές ομάδες ήταν πλέον αδύνατον να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του κράτους.

Και δεν έφταναν όλα αυτά μέχρι που προστέθηκε ένα ακόμη σοβαρό πρόβλημα, το οποίο είχε σχέση με την προσέλευση προσφύγων από διάφορες περιοχές, όπως η Συρία με κατεύθυνση προς την Ευρώπη και με βασική χώρα υποδοχής την Ελλάδα. Ο αριθμός των προσφύγων εκτινάχθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα και η Ελλάδα έπρεπε πλέον να αντιμετωπίσει και το μεταναστευτικό ζήτημα. Έτσι, λοιπόν, η οικονομική κρίση εξελίχθηκε και σε ανθρωπιστική, με τη χώρα μας να μην μπορεί πλέον να πάρει ανάσα από το βάρος των απαιτήσεων.

Όπως ήταν αναμενόμενο, αυτή η γενικότερη κρίση επηρέασε και τις ΜΚΟ, οι οποίες έπρεπε να ανακαλύψουν διεξόδους και να μπορέσουν να υποστηρίξουν τις υπηρεσίες τους. Τα προβλήματα που ανέκυψαν αφορούσαν στην μείωση συνδρομών και επιδοτήσεων και στην αδυναμία κάλυψης λειτουργικών εξόδων με την επικείμενη έκφραση δυσφορίας από ορισμένα μέλη των ΜΚΟ. Όλη αυτή η δύσκολη κατάσταση ανάγκασε κατά κάποιο τρόπο και τις ΜΚΟ να ακολουθήσουν διαφορετική πορεία, καθώς πλέον δεν γινόταν να ανταποκριθούν σε τόσες πολλές προκλήσεις, καθώς έχαναν συνεχώς την υποστήριξή τους. Μείωσαν τις δραστηριότητές τους και ιδίως τις πιο δαπανηρές προσδίδοντας έμφαση στις ηλεκτρονικές δημόσιες σχέσεις, όσο αυτό φυσικά ήταν εφικτό. Επίσης, κάποιες από τις ΜΚΟ αποφάσισαν να δικτυωθούν και να συνεργαστούν και με άλλες ΜΚΟ με τις οποίες είχαν κοινούς στόχους. Επιδίωξαν να αναπτύξουν και σχέσεις με τα ΜΜΕ προκειμένου να προβληθούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και γενικότερα το έργο τους.

Στην Ελλάδα, οι ΜΚΟ στηρίζονταν σε μεγάλο βαθμό στις κρατικές επιχορηγήσεις. Όμως, όταν και αυτές περιορίστηκαν σε σημαντικό βαθμό, οι ΜΚΟ αναγκάστηκαν να αναζητήσουν και ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις προκειμένου να ενισχυθούν οικονομικά και να πραγματοποιήσουν τις ενέργειές τους. Κατάφεραν να βρουν ανταπόκριση από Ιδρύματα, τα οποία σχετίζονται με δράσεις του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της επιστήμης, όπως για παράδειγμα το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος⁵⁵. Όπως φάνηκε, απαραίτητη ήταν και η παρουσία εθελοντών, οι οποίοι μπορούσαν να συνεισφέρουν δυναμικά στις δραστηριότητες των ΜΚΟ.

Ως συνέπεια της κρίσης αποτέλεσε και το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό Ελλήνων ζητά κοινωνική στήριξη. Οι περισσότερες οργανώσεις παρατήρησαν μεγάλη αύξηση τέτοιων ατόμων, ενώ παλιότερα σ' αυτήν την κατηγορία ανήκαν κυρίως αλλοδαποί. Ζητούσαν, κυρίως, υποστήριξη σε θέματα υγειονομικής περίθαλψης. Ακόμη, πολλοί ήταν εκείνοι, οι οποίοι στράφηκαν προς τις δημόσιες δομές υγείας ώστε να μειώσουν τις δαπάνες τους και να μπορέσουν να καλύψουν τα τρέχοντα έξοδά τους. Δυστυχώς, όμως, αυξήθηκαν σε σημαντικό βαθμό και τα ψυχολογικά προβλήματα των πολιτών και σημειώθηκαν αρκετές αυτοκτονίες. Η ΜΚΟ «Κλίμακα» βοήθησε πολύ σ' αυτήν την κατάσταση, καθώς διαθέτει τηλεφωνική γραμμή Παρέμβασης για την Αυτοκτονία, που λειτουργεί σε 24ωρη βάση, στελεχώνεται από εξειδικευμένους επαγγελματίες της ψυχικής υγείας και

⁵⁵ <http://www.snf.org/el/protoboulies/dorees-enantia-stin-krisi/>

μπορεί να απευθύνεται οποιοσδήποτε χρειάζεται βοήθεια ή αναζητά πληροφορίες σχετικά με την αυτοκτονία⁵⁶.

Επιπλέον, πολλές οικογένειες αντιμετωπίζουν προβλήματα σίτισης και έλλειψης των γενικότερων βασικών αγαθών ενός νοικοκυριού. Υπάρχουν και χειρότερες περιπτώσεις, όπου ορισμένοι άνθρωποι δεν μπορούν να φροντίσουν ούτε για την κατοικία τους και μένουν άστεγοι και περιπλανώμενοι. Στην Ελλάδα, έχει διαπιστωθεί μεγάλος αριθμός αστέγων με τους περισσότερους να τους συναντά κανείς στην Αθήνα. Δομές φιλοξενίας, όπως είναι το «Υπνωτήριο Αστέγων» λειτουργούν μόνο κατά τη διάρκεια της νύχτας και καλύπτουν επείγουσες στεγαστικές ανάγκες όσων διαβιούν στο δρόμο⁵⁷.

Μια ακόμη ΜΚΟ είναι η «Αποστολή»⁵⁸, η οποία αγωνίζεται ενάντια στη φτώχεια, την εξαθλίωση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Προσφέρει δωρεάν μερίδες φαγητού καθημερινά σε άστεγους, αλλοδαπούς και σε άτομα εξαρτημένα από ουσίες, ανεξαρτήτου φυλής ή κάποιας άλλης διάκρισης.

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στην ΜΚΟ «Κιβωτός του Κόσμου»⁵⁹, η οποία αποτελεί έναν καταξιωμένο μη κερδοσκοπικό οργανισμό στην Ελλάδα. Είναι μια οργάνωση, η οποία φροντίζει πολλά παιδιά προσπαθώντας να τα βγάλει από την φτώχεια και την εγκατάλειψη και να τα βοηθήσει να αποκτήσουν γερές βάσεις. Διατηρεί σπίτια για την φιλοξενία απροστάτευτων παιδιών, αλλά μεριμνά σημαντικά και για τη στήριξη μονογονεϊκών οικογενειών με σοβαρά οικονομικά προβλήματα.

Ήταν αναμενόμενο οι ΜΚΟ να επηρεαστούν και από την πανδημική κρίση⁶⁰, η οποία πλήττει εδώ και ένα μεγάλο διάστημα και την Ελλάδα χωρίς κανείς να γνωρίζει έως που μπορεί να οδηγηθεί όλη αυτή η κατάσταση. Η πλειονότητα των οργανώσεων επηρεάστηκαν αρνητικά (80%) και ανέστειλαν τις δράσεις τους. Υπήρχαν και άλλες, οι οποίες αύξησαν τις δραστηριότητές τους (12%). Πιο άτυχες ήταν νεοσύστατες οργανώσεις και κάποιες που βρίσκονται στην Περιφέρεια. Επίσης, λόγω της καραντίνας μειώθηκε πολύ η προσέλευση εθελοντών Ελλήνων, αλλά και ξένων, οι οποίοι θα έρχονταν στην Ελλάδα αποκλειστικά γι' αυτό τον σκοπό. Οργανώσεις που ασχολούνταν με ευπαθείς

⁵⁶ <http://suicide-help.gr/%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF-%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CF%81%CE%B1%CF%82/>

⁵⁷ <https://mdmgreece.gr/missions/stin-ellada/kinonikes-domes/ipnotirio-astegon/>

⁵⁸ <https://mkoapostoli.com/>

⁵⁹ <https://www.kivotostoukosmou.org/el/>

⁶⁰ <https://www.kathimerini.gr/society/561073321/pos-antimetopisan-oi-ellinikes-mko-tin-pandimiki-krisi/>

ομάδες, όπως οι άστεγοι, έδιναν ιδιαίτερη προσοχή και ήταν αναγκαία η προστασία τους, καθώς δεν είχαν και κάποιο σταθερό σημείο διαμονής για να προστατευθούν καλύτερα. Ακόμη, οι διάφορες οργανώσεις χρησιμοποίησαν και τα διαδικτυακά εργαλεία ώστε να βοηθήσουν κάπως τις δράσεις τους, όσο αυτό ήταν επιτρεπτό. Οι περισσότερες οργανώσεις δεν προχώρησαν σε μείωση του προσωπικού και πολλές από αυτές έκαναν χρήση της δυνατότητας αναστολής του προσωπικού. Οι απολύσεις ήταν η τελευταία επιλογή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΜΚΟ ΣΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

6.1.1 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΩΝ ΜΚΟ

Όσο περνούν τα χρόνια, η παρουσία του μεταναστευτικού ζητήματος στην Ελλάδα φαίνεται να λαμβάνει ανεξέλεγκτες διαστάσεις απασχολώντας πολύ έντονα την Ελληνική κυβέρνηση. Η ασταμάτητη ροή μεταναστών σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια πόρων είχε ως αποτέλεσμα οι ελληνικές αρχές να μην μπορούν να ανταπεξέλθουν για την αντιμετώπιση αυτής της κρίσης και να χρειάζονται άμεσα βοήθεια. Οι παροχές που μπορούσε να προσφέρει η Ελλάδα υστερούσαν αρκετά με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Γι' αυτόν, λοιπόν, το λόγο, η Ελληνική κυβέρνηση επέτρεψε την είσοδο και τη λειτουργία των ΜΚΟ, οι οποίες συνεργαζόμενες με τις τοπικές αρχές θα μπορέσουν να εξομαλύνουν την κατάσταση ώστε να επέλθει κάποια ισορροπία.

Προκειμένου να ελέγχεται ο τρόπος λειτουργίας των ΜΚΟ, ώστε να υπάρχει διαφάνεια και να μην υποκρύπτονται τυχόν συμφέροντα και συμφωνίες, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου εισήγαγε ορισμένες αλλαγές στην ισχύουσα πολιτική ελέγχου των ΜΚΟ στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για το Μεταναστευτικό 2020-2021.

Οι νέες ρυθμίσεις περιλαμβάνουν την Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) της 14ης Απριλίου 2020, Νο 3063 για το Μητρώο των ελληνικών και ξένων ΜΚΟ που εργάζονται σε αυτά τα πεδία και το Μητρώο των μελών τους, καθώς και το Άρθρο 58 του νόμου αριθ. 4686/2020. Με βάση τις προηγούμενες ρυθμίσεις, είναι πλέον υποχρεωτική η εγγραφή σε ένα «Μητρώο Ελληνικών και Ξένων ΜΚΟ» όλων εκείνων των οργανώσεων που εργάζονται στο άσυλο, την μετανάστευση και την κοινωνική ένταξη, ενώ σε περίπτωση που δεν εγγραφούν δεν μπορούν να αναπτύξουν ελεύθερα τις δραστηριότητές τους στην Ελλάδα.

Σύμφωνα μ' αυτό το «Μητρώο ΜΚΟ»⁶¹, έως το τέλος του έτους 2020, θα έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία ελέγχου και πιστοποίησης των ΜΚΟ. Παρατηρήθηκε πως έχουν καταθέσει τα δικαιολογητικά τους 114 ΜΚΟ και αρχική εγγραφή έχουν κάνει 75 ΜΚΟ. Σύμφωνα με τη νέα Υπουργική Απόφαση, το

⁶¹ <https://www.capital.gr/epikairoτητα/3485359/metanasteutiko-exi-draseis-gia-na-na-frenarei-i-anexelegkti-drasi-ton-mko>

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου αποκτά καινούριες και πιο υπεύθυνες αρμοδιότητες, οι οποίες θα σχετίζονται με τον έλεγχο του συνόλου των ΜΚΟ, οι οποίες έχουν αναλάβει τη δραστηριοποίησή τους στο μεταναστευτικό σε όλη την Ελληνική επικράτεια. Επίσης, οι φορείς, οι οποίοι ξεκινούν τη διαδικασία εγγραφής στο Μητρώο, δικαιούνται την λήψη κάποιας πιστοποίησης στην περίπτωση, όμως, που καλύπτονται επαρκώς τα κριτήρια της αποτελεσματικότητας, της διοικητικής οργανωτικής ικανότητας και της λογοδοσίας.

Όσες ΜΚΟ έχουν πραγματοποιήσει νόμιμη εγγραφή στο Μητρώο ΜΚΟ και έχουν λάβει την κατάλληλη πιστοποίηση, έχουν την υποχρέωση να εγγράψουν στο «Μητρώο Μελών ΜΚΟ», τα φυσικά πρόσωπα που αποτελούν μέλη της οργάνωσης. Τα μέλη αυτά μπορεί να είναι υπάλληλοι ή συνεργάτες τους, οι οποίοι αμείβονται ή δρουν εθελοντικά και ασκούν τις δραστηριότητές τους σε κάποια δομή, σε Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου ή σε μια μονάδα στέγασης αρμοδιότητας του Υπουργείου Μετανάστευσης.

Μια ακόμη σημαντική αλλαγή με βάση την Υπουργική Απόφαση είναι ότι οι δομές φιλοξενίας θα διοικούνται από νέους διοικητές με θητεία ενός έτους και δυνατότητα ανανέωσής τους και όχι από τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις εκάστοτε ΜΚΟ. Έτσι, επιτυγχάνεται καλύτερος διοικητικός έλεγχος των δομών από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Οι νέοι αυτοί διοικητές έχουν την ευθύνη της ομαλής και οργανωμένης λειτουργίας των δομών φιλοξενίας βελτιώνοντας την επίδοση σημαντικών αποφάσεων του ασύλου σε σχέση με την παρελθοντική επικρατούσα κατάσταση.

Αυξήθηκαν, επίσης, σε μεγάλο βαθμό τα μέτρα ασφαλείας κατά την είσοδο και την έξοδο από τις δομές και πρέπει να τηρούνται από όλες και όλους απαρεγκλίτως. Συγκεκριμένα, η διέλευση μέσα από τις δομές θα πραγματοποιείται με την επίδειξη ατομικής ταυτότητας και αυτό θα ισχύει για όλα τα μέλη των ΜΚΟ. Το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου συνεργαζόμενο με την Εθνική Αρχή Διαφάνειας, θα ασκεί ανά πάσα στιγμή οικονομικό έλεγχο σε όλες τις ΜΚΟ της Ελλάδας που εμπλέκονται στο μεταναστευτικό ζήτημα. Εξαιτίας αυτού του συστηματικού ελέγχου, διαπιστώθηκαν ΜΚΟ, οι οποίες συμμετείχαν σε κυκλώματα λαθροδιακίνησης. Φαίνεται, λοιπόν, πως η θέσπιση αυτών των μέτρων ξεκίνησε να αποδίδει σημαντικά και να διαλευκάνει το τοπίο.

6.1.2 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥΣ

Η Διεθνής Αμνηστία⁶² φαίνεται πως διαφωνεί με τους κανονισμούς που αποφάσισε να θέσει η Ελληνική κυβέρνηση σχετικά με τη λειτουργία των οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών. Θεωρεί πως τέτοιου είδους αλλαγές είναι ριψοκίνδυνες και φαλκιδεύουν την ανεξαρτησία και την ελευθερία των οργανώσεων να δράσουν αποτελεσματικά, ιδίως αυτές που ασχολούνται με την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών και αυτών που ζητούν γενικά άσυλο. Απειλείται, με λίγα λόγια, το δικαίωμα στην ελευθερία του «συνεταιρίζεσθαι» στην Ελλάδα.

Τα δύο Μητρώα, δηλαδή εκείνο που αφορά στη λειτουργία ελληνικών και ξένων ΜΚΟ στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα και εκείνο που προορίζεται για τα μέλη της κάθε οργάνωσης, ιδρύθηκαν τον Οκτώβριο του 2018 και τον Φεβρουάριο του 2020 αντίστοιχα. Αυτές οι νέες απαιτήσεις προστίθενται στις ήδη υπάρχουσες προϋποθέσεις τις οποίες χρειάζεται οπωσδήποτε να πληρούν όλες οι ΜΚΟ στην Ελλάδα ώστε να αποκτήσουν νομικό καθεστώς και αφορούν μόνο στις οργανώσεις που σχετίζονται με το άσυλο, την μετανάστευση και την κοινωνική ένταξη.

Επίσης, τον Νοέμβριο του 2019 και τον Μάιο του 2020, εγκρίθηκαν κάποιες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες περιόρισαν αρκετά τα δικαιώματα των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο. Προώθησαν και περιορισμούς στις ΜΚΟ, οι οποίες ήταν υποχρεωμένες να δηλώσουν εγγραφή ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στις διάφορες δραστηριότητες για το μεταναστευτικό και το άσυλο στην Ελλάδα. Το άρθρο 58 του νέου νόμου του Μαΐου 2020 (Νόμος αριθ. 4686/2020, που τροποποιεί διάφορες διατάξεις του νόμου για την μετανάστευση και το άσυλο) καθιστά τώρα την εγγραφή πρωταρχική απαίτηση για όλες τις οργανώσεις που εργάζονται σε αυτούς τους τομείς στην Ελλάδα, δηλώνοντας ότι αυτές που δεν εγγράφονται «δεν μπορούν να συμμετέχουν στην υλοποίηση δραστηριοτήτων διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης στην Ελληνική επικράτεια και ιδιαίτερα στην παροχή νομικών, ψυχοκοινωνικών και ιατρικών υπηρεσιών του άρθρου 47 παρ. 5, στην παροχή υλικών όρων παραλαβής του άρθρου 55 παράγραφος 1 και στην παροχή πληροφοριών και ενημερώσεων των

⁶² <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/23607/ellada-o-kanonismos-gia-tis-mko-stoys-tomeis-metanasteysis-kai-asyloy>

άρθρων 66 και 69 του Ν. 4636/2019 (Α' 169)». Ενώ ορίζει ελάχιστες προϋποθέσεις για την εγγραφή των οργανώσεων, το άρθρο 58 καθιστά τον Υπουργό Μετανάστευσης και Ασύλου υπεύθυνο για τον καθορισμό επιπλέον απαιτήσεων.

Επικρατεί διάχυτη ανησυχία από την πλευρά της Διεθνούς Αμνηστίας, καθώς παρατηρήθηκε από την πλευρά της μια ανταγωνιστική διάθεση των ελληνικών αρχών απέναντι στις ΜΚΟ που ασχολούνται με τέτοιους πληθυσμούς. Μετά την έγκριση του νέου νόμου για την εγγραφή των μελών των ΜΚΟ, τον Φεβρουάριο του 2020, ο εκπρόσωπος της Ελληνικής κυβέρνησης κ. Στέλιος Πέτσας παρατήρησε ότι η εγγραφή των μελών θα γίνεται *«για να υπάρχει διαφάνεια και ευθύνη, καθώς πολλές ΜΚΟ μπορεί να έχουν βοηθήσει σημαντικά [...] αλλά άλλες να έχουν λειτουργήσει με ελαττωματικό και παρασιτικό τρόπο»*.

Τον Μάρτιο του 2020, παρατηρήθηκαν άσχημα φαινόμενα και διαρκείς εντάσεις. Από την μία επικρατούσε μια αρνητική αντίληψη για τις ΜΚΟ στην Ελλάδα και από την άλλη ο τοπικός πληθυσμός αντιδρούσε στη δημιουργία κλειστών κέντρων στα νησιά. Έντονα ήταν και τα γεγονότα στα χερσαία σύνορα με την Τουρκία και όλα αυτά οδήγησαν σε επιθετικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες, σε εργαζόμενους στις ΜΚΟ, σε ακτιβιστές, αλλά και σε μέλη οργανισμών στη Χίο, τη Λέσβο και την Κω.

Στις 2 Ιουλίου 2020, το Συμβούλιο Εμπειρογνομόνων για το δίκαιο των ΜΚΟ (Expert Council on NGO Law) του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέδωσε *«Γνωμοδότηση σχετικά με τη συμβατότητα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα των πρόσφατων και προγραμματισμένων τροποποιήσεων της Ελληνικής νομοθεσίας για την εγγραφή ΜΚΟ»*. Η γνωμοδότηση προτείνει μια ενδεχόμενη αναθεώρηση της υπουργικής απόφασης και των σχετικών νομοθετικών διατάξεων ώστε να συμφωνούν κατά κάποιο τρόπο με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Αυτό αναφέρθηκε, καθώς πολλές ΜΚΟ ίσως να μην μπορέσουν να ακολουθήσουν αυτά τα νέα δεδομένα είτε γιατί δεν πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για εγγραφή ή πιστοποίηση είτε επειδή εξαιρούνται συχνά από τη διαδικασία εγγραφής, καθώς δεν επιθυμούν να κοινοποιήσουν προσωπικά δεδομένα.

Το γεγονός ότι οι διαδικασίες εγγραφής και πιστοποίησης δεν παρέχουν νομικό καθεστώς σε ΜΚΟ που ενεργούν στην Ελλάδα σημαίνει πως και να μην συμμετέχουν στις προβλεπόμενες διαδικασίες, αυτό δεν αποτελεί αιτία για τη διάλυσή τους. Η αποτυχία, όμως, εγγραφής και πιστοποίησης περιορίζει πολύ τις

ικανότητες και την ελευθερία των ΜΚΟ ώστε να οργανώσουν τις δράσεις τους, να εκτελέσουν τις απαραίτητες υπηρεσίες ή και να συγκεντρώσουν ένα σεβαστό ποσό χρημάτων, το οποίο θα είναι σίγουρα ένα υποστηρικτικό εργαλείο για αυτές. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) έχει αποφασίσει πως διατυπωμένοι κανόνες, οι οποίοι εκπέμπουν ασάφεια και απροσδιοριστία σχετικά με την εγγραφή οργανώσεων είναι ουσιαστικά αυθαίρετοι και αντίκεινται στα δικαιώματα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι.

6.1.3 ΟΙ ΜΚΟ ΚΑΙ Η ΠΑΡΟΧΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Στη διάσωση μεταναστών και προσφύγων, παράλληλα με τη δράση της Ελληνικής Ακτοφυλακής, τις υπηρεσίες τους προσέφεραν, επίσης, η Emergency Response Centre International (ERCI) και η Ελληνική Ομάδα Διάσωσης. Η Ελληνική ομάδα αποτελούμενη από ειδικούς επαγγελματίες, όπως διασώστες και ναυαγοσώστες σε συνδυασμό με το ιατρικό προσωπικό της ERCI είχε ως αποτέλεσμα την ασφαλή μετάβαση αυτών των ανθρώπων σε διάφορα νησιά του Αιγαίου, όπως η Λέσβος, η Χίος ή η Σάμος. Στο σημείο αυτό, βέβαια, χρειάζεται να αναφερθεί πως τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια γενικότερη σύγχυση σχετικά με τους όρους «πρόσφυγας» και «μετανάστης», διότι και οι δύο κατηγορίες χρησιμοποιούν τις ίδιες τακτικές προκειμένου να μετακινηθούν από την μία χώρα στην άλλη, ανεξάρτητα του λόγου για τον οποίο αναγκάστηκαν να αλλάξουν τόπο διαμονής. Γι' αυτό, λοιπόν, και αντιμετωπίζονται σχεδόν με τον ίδιο τρόπο στη χώρα προορισμού τους, δηλαδή με επιφυλακτικότητα, δυσπιστία ή και απόρριψη.

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι ανάγκες στέγασης ήταν αρκετά απαιτητικές. Δημιουργήθηκαν, βέβαια, σταδιακά hot-spots και δομές φιλοξενίας από την πλευρά της Ελληνικής κυβέρνησης, αλλά υπήρχαν πολλές ελλείψεις σε ανθρώπινο δυναμικό και γενικότερα σε χωρητικότητα και σε κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης. Οι ΜΚΟ έδειξαν την υποστήριξή τους βοηθώντας τις ελληνικές αρχές και παρέχοντας τις υπηρεσίες τους σε ευάλωτες ομάδες, όπως σε ασυνόδευτα ανήλικα, σε γυναίκες, αλλά και σε ολόκληρες οικογένειες που προσπαθούσαν να εγκλιματιστούν στη νέα και δύσκολη πραγματικότητα. Κάποιες από τις ΜΚΟ που ασχολούνται με τις στεγαστικές ανάγκες είναι η «Αγκαλιά», η «Αποστολή», ο «Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός», το «Χαμόγελο του Παιδιού» και η «Action Aid».

Στο περιβάλλον της υγείας, υπάρχουν περιορισμοί στους μετανάστες όσον αφορά στην προσβασιμότητά τους σ' αυτό το χώρο. Οι μετανάστες χρησιμοποιούν σε λιγότερο βαθμό τις υπηρεσίες υγείας σε σχέση με τους γηγενείς κατοίκους και δεν ασχολούνται ιδιαίτερα με εξετάσεις προληπτικού χαρακτήρα. Αν οι μετανάστες εργάζονται στην Ελλάδα δικαιούνται τις ίδιες παροχές με έναν Έλληνα εργαζόμενο. Η παροχή υγειονομικής περίθαλψης καλύπτεται από δημόσια νοσοκομεία ή συμβεβλημένες ιδιωτικές κλινικές. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν ισχύει για τους πρόσφυγες, οι οποίοι αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες στο χώρο της υγείας, καθώς πολλές φορές υπάρχει ελλιπής ενημέρωση από τις κρατικές υπηρεσίες σχετικά με τα δικαιώματά τους και το ιδιωτικό κόστος είναι αρκετά πιο υψηλό.

Η χρήση των υπηρεσιών από μετανάστες εξαρτάται από διάφορα κριτήρια. Εκείνοι ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού και παράγοντες, όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, οι διακρίσεις και η ένδεια οδηγούν στην εμφάνιση πολλών σωματικών και ψυχικών προβλημάτων. Η πλειονότητα των μεταναστών λειτουργεί πολύ διαφορετικά όσον αφορά στην επιδημιολογική τους κατάσταση. Αυτό συμβαίνει, καθώς συχνά προέρχονται από χώρες με πολύ άσχημες συνθήκες διαβίωσης μεταφέροντας μαζί τους διάφορα νοσήματα που στην Ελλάδα είναι πλέον ξεχασμένα, όπως η ελονοσία, η φυματίωση και η ηπατίτιδα. Όλα αυτά δημιουργούν μια όλο και αυξανόμενη ανησυχία στον τοπικό πληθυσμό, καθώς αποτελούν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία λόγω της μεταδοτικότητάς τους.

Ένα μεγάλο ποσοστό μεταναστών που βρίσκονται παράνομα στη χώρα, απευθύνονται στις υπηρεσίες υγείας των ΜΚΟ παρόλο που δεν είναι νόμιμη η παραμονή τους. Οι πρόσφυγες απευθύνονται αποκλειστικά σε ΜΚΟ και εθελοντικές οργανώσεις για τη χρήση υγειονομικών υπηρεσιών, καθώς τις περισσότερες φορές δεν κατέχουν τα απαραίτητα και νόμιμα έγγραφα που πιστοποιούν τα προσωπικά τους στοιχεία και την ανάγκη τους για διεθνή προστασία. Με τα ίδια στοιχεία μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις διάφορες δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες κάτι το οποίο καθίσταται αδύνατο αν έχουν χαθεί, γι' αυτό και αναζητούν αναγκαστικά μόνο τις υπηρεσίες υγείας στις ΜΚΟ.

Πολλοί από αυτή την κατηγορία των ανθρώπων, δε γνωρίζουν τα κοινωνικά τους δικαιώματα σχετικά με την πρόσβασή τους στην υγεία, αλλά και σε ποιες δομές χρειάζεται να απευθυνθούν ανάλογα με το πρόβλημα υγείας που αντιμετωπίζουν. Έτσι, υπάρχουν και αρκετοί εργαζόμενοι, οι οποίοι παρατυπούν

προκειμένου να προσφέρουν τις απαιτούμενες υγειονομικές υπηρεσίες εκπέμποντας συμπεριφορές ανθρωπιάς, συμπόνοιας και συμπαράστασης.

Ακόμη, παρατηρείται το φαινόμενο, εξαιτίας της διαφορετικής γλώσσας, να είναι αδύνατη η σωστή περιγραφή της ασθένειας με αποτέλεσμα να μην μπορεί να δοθεί η κατάλληλη θεραπευτική αγωγή για την αντιμετώπισή της. Οι ΜΚΟ επεμβαίνουν με τη χρήση διερμηνέων προκειμένου να αποφευχθούν τέτοια προβλήματα, κάτι το οποίο δεν μπορεί να συμβεί σε κάποιο δημόσιο νοσοκομείο. Ένα ακόμη ζήτημα αποτελούν και οι διαφορετικές θρησκευτικές αντιλήψεις, όπου γυναίκες μουσουλμάνες αρνούνται να εξεταστούν από άνδρες γιατρούς και αυτό φυσικά δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό στις δικές μας δυτικές κοινωνίες.

Οι πρόσφυγες δεν είχαν τη δυνατότητα να συγκεντρώσουν άμεσα τα απαραίτητα έγγραφα για την ασυλία τους και φυσικά να εργασθούν για να είναι οικονομικά πιο ανεξάρτητοι. Οι ΜΚΟ, λοιπόν, δίνουν τη δυνατότητα στους πρόσφυγες να αξιοποιήσουν τη δωρεάν νοσηλεία που μπορούν να τους παρέχουν, καθώς εκείνοι αδυνατούν να καλύψουν οικονομικά το κόστος. Κάποιες από τις ΜΚΟ που ασχολούνται στον τομέα της υγείας είναι οι «Γιατροί του Κόσμου», οι «Γιατροί χωρίς Σύνορα» και η οργάνωση «PRAKSIS».

Η δράση, όμως, των ΜΚΟ δε σταμάτησε σ' αυτό το σημείο, καθώς κινητοποιήθηκαν και στο χώρο της εκπαίδευσης. Προχώρησαν στη δημιουργία σχολικών τάξεων, όπου υπήρχε η δυνατότητα εκμάθησης της Ελληνικής ή και της αγγλικής γλώσσας σε ενηλίκους, σε άτομα ευπαθών κοινωνικών ομάδων και σε μικρά παιδιά. Φυσικά, είχε προβλεφθεί η παρουσία των καθηγητών, αλλά και των απαραίτητων σχολικών υλικών κατά τη διαδικασία της εκμάθησης. Οι ΜΚΟ βοήθησαν, επίσης, και στην παροχή ψυχολογικής υποστήριξης σε όσους αντιμετώπισαν τον ρατσισμό και τον αποκλεισμό. Οι ΜΚΟ που κινούνταν σ' αυτόν τον τομέα ήταν η «Ελίξ», η «Μετάδραση», ο «Φάρος», η «UNICEF» και τα «Παιδικά Χωριά SOS».

Επιπλέον, οι ΜΚΟ προσέφεραν σε όλους χωρίς διακρίσεις είδη ρουχισμού, όπως παπούτσια, εσώρουχα, πανωφόρια, αδιάβροχα, πουλόβερ, γάντια, ακόμα και ρούχα εγκύων. Αυτά προέρχονταν, κυρίως, από δωρεές. Μαζί με όλα αυτά, παραχώρησαν είδη προσωπικής υγιεινής και καθαριστικά. Σε τέτοιες δράσεις συμμετείχαν αρκετές ΜΚΟ, όπως η «Αλληλεγγύη», η «Solidarity Now», η «Άρσις», η οργάνωση «Γιατροί του κόσμου» και η «Μαζί Μπροστά».

Υπήρχαν και ΜΚΟ, οι οποίες δραστηριοποιήθηκαν για την προστασία των

προσφύγων και των μεταναστών, όπως για παράδειγμα «Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων», «Μετάδραση», «Συνειρμός», «Praksis», «Άρσις», «Γιατροί του κόσμου», «Δίκτυο για τα δικαιώματα του παιδιού», «Ελληνικό Συμβούλιο για Πρόσφυγες», «Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός», «Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων». Εντός και εκτός των δομών υπήρχε μεγάλη επικινδυνότητα, καθώς παρουσιάστηκαν γεγονότα βίας μεταξύ των διαμενόντων λόγω των διαφορετικών εθνικοτήτων, της νοοτροπίας και του πολιτισμού. Παρουσιάστηκαν μέχρι και περιστατικά σεξουαλικής και σεξιστικής βίας ως προς τις γυναίκες και τα παιδιά πρόσφυγες. Οι ΜΚΟ φρόντιζαν για την δημιουργία ειρηνικής συνύπαρξης και την προστασία ευάλωτων και απροστάτευτων ομάδων.

Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί πως σύμφωνα με ένα πολύ πρόσφατο δημοσίευμα⁶³, εβδομήντα τέσσερις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών επισημαίνουν πολύ έντονα πως χιλιάδες αναγνωρισμένοι πρόσφυγες στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν συνθήκες αστεγίας και βασικών στερήσεων σε χειμερινή περίοδο και σε μία δύσκολη εποχή πανδημίας. Σε διάστημα ενός μηνός από τη χορήγηση ασύλου, οι πρόσφυγες ειδοποιούνται να εγκαταλείψουν τις δομές, τα διαμερίσματα ή τα δωμάτια ξενοδοχείων στα νησιά ή στην ενδοχώρα μετά από απόφαση του Υπουργείου Μετανάστευσης. Οι οργανώσεις δε διστάζουν να εκφράσουν την ανησυχία τους για αυτό το θέμα, καθώς αναγκάζεται να αποχωρήσει μεγάλος αριθμός ευάλωτων ανθρώπων, όπως επιζώντες έμφυλης βίας ή βασανιστηρίων, άτομα με προβλήματα υγείας, μόνες γυναίκες, αλλά και μονογονεϊκές οικογένειες.

Σε μία περίοδο πανδημίας παγκοσμίου εμβέλειας, περίπου 11.000 άνθρωποι πρέπει να αποχωρήσουν από τα καταλύματά τους στο πλαίσιο του προγράμματος ESTIA, από τα δωμάτια ξενοδοχείων στο πλαίσιο του προγράμματος Προσωρινής Στέγασης και Προστασίας (FILOXENIA), αλλά και από τις διάφορες δομές σε νησιά και ενδοχώρα. Οι δομές που αναμένεται να φιλοξενήσουν κόσμο, παρέχουν βοήθεια μόνο σε ένα μικρό ποσοστό ανθρώπων για περίπου δύο μήνες και σημειώθηκε χαρακτηριστικά πως *«η ανεξαρτησία τους δεν μπορεί να γίνει πραγματικότητα μέσα σε αυτό το χρονικό περιθώριο»*.

Παράλληλα με όλα τα παραπάνω, στο πρόγραμμα Helios σχετικά με την υποστήριξη και την ένταξη των προσφύγων, υπολογίζεται πως έχουν εγγραφεί 22.980 άτομα, αλλά μόνο οι 9.203 έχουν πρόσβαση σε επιδότηση ενοικίου. Άλλα

⁶³ <https://www.naftemporiki.gr/story/1673159/mko-se-kinduno-astegias-kai-sterisis-xiliades-prosfuges-auton-ton-xeimona>

προβλήματα που έχουν προκύψει είναι πως αρκετοί από αυτούς δεν έχουν πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα, όπως είναι η εργασία ή και η ενοικίαση κατοικίας. Αυτό συνέβη, καθώς δεν έχουν καταφέρει να αποκτήσουν αριθμό κοινωνικής ασφάλισης, αριθμό φορολογικού μητρώου ή τραπεζικό λογαριασμό λόγω γραφειοκρατικών ή γλωσσικών εμποδίων και διακρίσεων.

Οι οργανώσεις τονίζουν με κάθε τρόπο στην Ελληνική κυβέρνηση πως πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα, διότι δεν γίνεται οι άνθρωποι αυτοί να βρεθούν χωρίς στέγη μέσα σε τέτοιες δύσκολες συνθήκες που επικρατούν. Ζητούν, επίσης, ίση πρόσβαση των προσφύγων στις διάφορες υπηρεσίες και γενικότερα επιθυμούν να εξασφαλιστεί τακτική επικοινωνία της κυβέρνησης με την Κοινωνία των Πολιτών για τέτοιους είδους βαρυσήμαντα θέματα.

6.1.4 ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΕΣ ΤΩΝ ΜΚΟ – ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Τον τελευταίο καιρό, είναι η αλήθεια πως έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις σχετικά με το ρόλο των ΜΚΟ στο μεταναστευτικό ζήτημα. Η κατάσταση στην Ελλάδα έχει κινητοποιήσει πλήθος μη κυβερνητικών φορέων, ελληνικών και διεθνών, καθώς και ομάδων εθελοντών, οι οποίοι βρέθηκαν στη χώρα εξαιτίας των διαδραματιζόμενων γεγονότων.

Η επιχείρηση «Αλκμήνη»⁶⁴ αποκάλυψε ορισμένα δεδομένα για τις ΜΚΟ, τα οποία δυστυχώς δεν είναι και ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) και η Ελληνική Αστυνομία, κατά την κρίσιμη περίοδο της σχέσης της Ελλάδος με την Τουρκία, διερεύνησαν ενδελεχώς τη δράση τεσσάρων ΜΚΟ, οι οποίες ενεπλάκησαν στην προώθηση μεταναστών και προσφύγων από την Τουρκία προς την Μυτιλήνη και κατηγορούνται ότι δε χρησιμοποιούσαν νόμιμες διαδικασίες.

Με βάση τα όσα αναφέρει η εφημερίδα «Καθημερινή», ως ένοχοι θεωρήθηκαν υπήκοοι της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ελβετίας, της Αυστρίας, της Νορβηγίας και της Βουλγαρίας. Η πλειονότητα των κατηγορουμένων, οι οποίοι εικάζεται ότι είναι 26, είναι πολίτες της Γερμανίας. Με βάση τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν, πρόκειται για μυστική αποστολή δύο μεταναστών στα παράλια της γειτονικής χώρας, οι οποίοι συνεργάστηκαν με κάποιες ΜΚΟ προκειμένου να

⁶⁴ <https://www.in.gr/2020/10/04/greece/mitarakis-pos-apokalypsame-tis-mko-pou-diakinousan-metanastes/>

πραγματοποιηθούν παράνομες διακινήσεις ανθρώπων. Επιδιώχθηκαν δρομολόγια λαθρεμπορίων από τα τουρκικά παράλια προς τη Λέσβο.

Επίσης, μέσα από έρευνες, διαπιστώθηκε ότι οι ΜΚΟ χρησιμοποιούσαν μια συγκεκριμένη τηλεφωνική εφαρμογή με την βοήθεια της οποίας βοηθούσαν τα τουρκικά αεροσκάφη να πλησιάσουν τα ελληνικά ύδατα δυσκολεύοντας το έργο της Ελληνικής Ακτοφυλακής. Σύμφωνα με δημοσιεύματα, οι ΜΚΟ αντάλλασσαν πληροφορίες σχετικά με μετανάστες που ήρθαν ή που σκόπευαν να έρθουν από την Τουρκία στην Ελλάδα. Ακόμη, ανακαλύφθηκε πως είναι πολύ πιθανό οι ΜΚΟ να ήταν ενήμερες για διάφορες λεπτομέρειες, όπως τον τόπο εκκίνησης στα τουρκικά παράλια, τον χρόνο μετακίνησης, την ηλικία, το φύλο, τη χώρα καταγωγής των επιβαινόντων σε κάθε λέμβο, αλλά και τις ζώνες διαμονής τους στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης της Μόριας. Τα ίδια δημοσιεύματα αναφέρουν κατηγορίες προς τις ΜΚΟ ότι δηλαδή παρακολουθούσαν και κατέγραφαν τις επικοινωνίες του Λιμενικού Σώματος, ενώ εκείνο δραστηριοποιούνταν για την προστασία των θαλάσσιων συνόρων.

Ακόμη, σύμφωνα με δηλώσεις του κυβερνητικού εκπρόσωπου κ. Στέλιου Πέτσα, 35 μέλη τεσσάρων ξένων οργανώσεων κατηγορούνται από την Ελληνική Αστυνομία για διευκόλυνση παράτυπης εισόδου προσφύγων και μεταναστών με σκοπό την κατασκοπεία. Βέβαια, δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία που να στηρίζουν όλες τις κατηγορίες εις βάρος των ΜΚΟ. Σύμφωνα με δημοσιεύματα της «Καθημερινής της Κυριακής» και του «Πρώτου Θέματος», συγκεντρώθηκαν στοιχεία κατόπιν άρσης του τηλεφωνικού απορρήτου, αλλά και από έρευνα συνεργατών της ΕΥΠ, όπου ταξίδεψαν στην Τουρκία προφασιζόμενοι ότι είναι πρόσφυγες και επιθυμούν να ταξιδέψουν στην Ελλάδα.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η διαφάνεια στη λειτουργία των ΜΚΟ, θα πραγματοποιούνται επιτόπιοι έλεγχοι⁶⁵ μέσω της αρμόδιας Ειδικής Γραμματείας Συντονισμού Εμπλεκόμενων Φορέων και θα απενεργοποιούνται από το μητρώο εκείνοι οι φορείς που δεν είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους μετά από κάποιο ορισμένο χρονικό διάστημα. Τα στοιχεία των φορέων που θα κατατίθενται θα μπορούν να επαληθευτούν από τις αρμόδιες κρατικές αρχές.

Βάσει μελετών, οι μεταναστευτικές ροές μειώθηκαν κατά 21% στα νησιά και τον Έβρο, σε σχέση με τον Φεβρουάριο, αλλά και με τον Μάρτιο του περασμένου έτους. Οι διαμένοντες στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) μειώθηκαν

⁶⁵ <https://www.flash.gr/greece/1589704/prosfygiko-mko-i-katastasi-me-tis-roes-tora-kai-fakeloma-mi-kyvernition-organoseon>

κατά 5,3% τον Μάρτιο σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2019. Επίσης, οι μεταφορές από τα νησιά στην ενδοχώρα το πρώτο τρίμηνο του 2020 ανήλθαν σε 10.687, διπλάσιες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Ακόμη, οι αποφάσεις ασύλου, το πρώτο τρίμηνο του 2020 αυξήθηκαν κατά 16,7% σε σχέση με το τελευταίο τρίμηνο του 2019.

Μειωμένες κατά 79% είναι οι ροές μεταναστών και προσφύγων στη χώρα κατά το διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2020 σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2019, σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Το 2019, από τον Μάρτιο ως τον Νοέμβριο έφτασαν στη χώρα μας 54.306 αιτούντες άσυλο, ενώ το 2020, 4.344. Τα στοιχεία του Οκτωβρίου δείχνουν μείωση των ροών κατά 99% σε σχέση με πέρυσι (Οκτώβριος 2019: 9.568, Οκτώβριος 2020: 112) και του Νοεμβρίου 97% (Νοέμβριος 2019: 9.112, Νοέμβριος 2020: 267). Αντιστοίχως, κατά 83% μειώθηκαν, συνολικά στη χώρα, οι ροές στο διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2020, σε σύγκριση με το 2019. Το 2019 προσπάθησαν να εισέλθουν στην Ελλάδα 57.927 αιτούντες άσυλο, ενώ το αντίστοιχο διάστημα του 2020, 9.675. Στο σύνολο της χώρας, δηλαδή συμπεριλαμβανομένων και των αφίξεων από τον Έβρο, για το διάστημα Ιανουάριος – Νοέμβριος, η μείωση των ροών από το 2019 στο 2020 καταγράφεται στο 79% (2019: 70.684, 2020: 14.904), ενώ για το διάστημα Μάρτιος - Νοέμβριος καταγράφηκε στο 88% (2019: 65.264, 2020: 8.151).

6.1.5 ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ⁶⁶ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΒΑΣΕΙ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Στην Ελλάδα, κατά την απογραφή του Μαρτίου 2001, καταγράφηκαν 796.713 αλλοδαποί, οι περισσότεροι από τους οποίους ήρθαν από τη γειτονική Αλβανία. Ανάμεσα σ' αυτούς, υπήρχαν και Έλληνες της διασποράς από την Βόρεια Ήπειρο, οι οποίοι εντάχθηκαν σύντομα στην τοπική κοινωνία. Οι υπόλοιπες αφίξεις προέρχονταν από Βαλκανικές χώρες, όπως Βουλγαρία, Ρουμανία, Σερβία, Σκόπια, αλλά και από την Ανατολή με οργανωμένες τουρκικές δομές στα παράλια της Μικράς Ασίας. Όμως, από το 2001 έως το 2019 έφθασαν στην Ελλάδα 2.750.697 καταγεγραμμένοι παράνομοι μετανάστες από την Ανατολή (Πακιστάν, Αφγανιστάν, Μπαγκλαντές, Συρία, Περσία, Ιράκ), αλλά και από πολλές άλλες περιοχές του κόσμου.

⁶⁶ <https://analyst.gr/2020/04/12/ellada-i-paranomi-metanasteysi-se-arithmous/>

ΕΤΟΣ ΑΦΙΞΕΩΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΦΙΞΕΩΝ	Αφίξεις μέσω ΤΟΥΡΚΙΑΣ
2001	219.598	17.319
2002	58.230	13.461
2003	51.031	4.314
2004	44.987	4.215
2005	66.351	4.653
2006	95.239	22.497
2007	112.364	33.570
2008	146.337	44.610
2009	126.145	36.472
2010	132.524	53.292
2011	99.368	55.718
2012	76.878	34.043
2013	43.002	12.233
2014	77.163	45.903
2015	911.471	890.628
2016	204.820	180.645
2017	68.112	36.198
2018	93.367	61.786
2019	123.710	76.034
ΣΥΝΟΛΑ	2.750.697	1.627.591

Πίνακας 1: Καταγεγραμμένοι παράνομοι μετανάστες που έφθασαν στην Ελλάδα κατά τα έτη 2001-2019.
 Πηγή: Ελληνική Αστυνομία, <https://analyst.gr/2020/04/12/ellada-i-paranomi-metanasteysi-se-arithmous/>

Ο αριθμός των μη καταγεγραμμένων παράνομων μεταναστών που έφθασαν στην Ελλάδα και παρέμειναν ή έφυγαν για άλλες Ευρωπαϊκές χώρες είναι άγνωστος. Το 2015 χαρακτηριστικά κατέφθασαν 911.470 καταγεγραμμένοι παράνομοι μετανάστες και περίπου μισό εκατομμύριο ακόμη ανθρώπων δεν καταγράφηκε καθόλου. Το 2020 υπολογίζεται ότι ο αριθμός των μουσουλμάνων που βρίσκονται στην Ελλάδα νόμιμα ή όχι, αντιπροσωπεύουν το 12-16% του συνολικού πληθυσμού της χώρας μας. Το παράξενο της όλης υπόθεσης είναι ότι η Τουρκία παραπονιέται πως φιλοξενεί τους περισσότερους μετανάστες στον κόσμο και συνολικά αυτοί αντιπροσωπεύουν το 4-5% του συνολικού πληθυσμού.

Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, οι παράνομοι μετανάστες που καταφθάνουν στην Ελλάδα είναι συνήθως οικογένειες, οι οποίοι ψάχνουν ειρηνικές συνθήκες για να ζήσουν με την οικογένειά τους και οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι αναζητούν καλύτερες συνθήκες ζωής με τη συμμετοχή τους και στην αγορά εργασίας. Μαζί με αυτούς, έρχονται και στρατολογημένοι νέοι από την Τουρκία, οι οποίοι έχουν διωχθεί για πολιτικά και ποινικά αδικήματα στις χώρες τους, καθώς και για άλλες πιθανές εγκληματικές ενέργειες.

Όλοι αυτοί οι μουσουλμάνοι που ήρθαν και συνεχίζουν να έρχονται από την Τουρκία είναι διαφόρων εθνικοτήτων και φυσικά οι συνήθειες, τα ήθη και έθιμά τους, αλλά και η θρησκεία τους δεν προσομοιάζουν σε καμία περίπτωση με όσα συμβαίνουν στην Ελλάδα. Η χώρα μας βρίσκεται σε αρκετά δύσκολη θέση, καθώς είναι σχεδόν αδύνατο να μπορεί να σηκώνει ένα τέτοιο μεγάλο βάρος προκειμένου να φροντίσει αυτές τις κατηγορίες ανθρώπων. Η αδυναμία της αυτή είναι σίγουρα εύλογη, αλλά οι άνθρωποι αυτοί μη μπορώντας να επιβιώσουν σωστά καταφεύγουν σε παραβατικές συμπεριφορές, όπως η εγκληματικότητα και το λαθρεμπόριο παράνομων ουσιών. Τα φαινόμενα αυτά παρουσιάζονται περισσότερο σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπως η Αθήνα, στην οποία κατά το 2020 υπήρχαν περιοχές απροσπέλαστες κατά τις βραδινές ώρες λόγω της επικινδυνότητας που επικρατούσε σ' αυτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Αναμφίβολα, ο υβριδικός πόλεμος, αποτελούμενος από διάφορες υβριδικές απειλές, δε συνιστά μια καινούρια μορφή πολέμου. Οι υβριδικές απειλές δε σχετίζονται με τις συμβατικές επιχειρήσεις που κυρίως γνωρίζαμε. Οι απειλές αυτές αναπτύσσονται σε νέου τύπου διαστάσεις, όπως είναι ο κυβερνοχώρος μέσω του οποίου ανταλλάσσονται διάφορες πληροφορίες. Εμπλεκόμενοι σε τέτοιες ενέργειες μπορούν να είναι κράτη, εξτρεμιστικές και εγκληματικές ομάδες όπου δε χρησιμοποιούν συμβατικές μεθόδους, γι' αυτό και καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη και περίπλοκη η αντιμετώπισή τους.

Αν αναλογιστούμε πως τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός υβριδικού πολέμου θεωρούνται η δυσκολία εντοπισμού των αντιπάλων, αλλά και το περιβάλλον δράσης αυτών, υπάρχει η πιθανότητα ασθενέστεροι που ανήκουν στους μη κρατικούς δρώντες να αναπτύξουν δυναμικές προσεγγίσεις απέναντι σε πιο ισχυρούς κρατικούς δρώντες εξαιτίας των χρησιμοποιούμενων εφευρετικών μεθόδων.

Επίσης, στον υβριδικό πόλεμο, ο χώρος των πολεμικών συγκρούσεων διαφοροποιείται αρκετά και η δύναμη των αντιπάλων δε σχετίζεται με τυχόν εξελιγμένα οπλικά συστήματα ή με διάφορα τεχνολογικά επιτεύγματα. Η πληροφορική αποτελεί μια υπερδύναμη μέσω της οποίας μπορούν να κριθούν πολλές μάχες της σημερινής κοινωνίας. Στην περίπτωση ενός τέτοιου πολέμου, δεν ακολουθείται η λογική αλληλουχία κατά την οποία μετά τη λήξη μιας σύγκρουσης έρχεται μια ειρηνική περίοδος. Επιπλέον, το γεγονός ότι το πεδίο δράσης δεν είναι συνήθως καθορισμένο, δεν μπορεί κανείς να διακρίνει εύκολα ποια είναι η πολεμική και ποια η ειρηνική περίοδος, καθώς παρατηρούνται κάθε είδους πολεμικές εστίες σε οποιοδήποτε χρονικό διάστημα.

Ο υβριδικός πόλεμος αποτελεί μια ιδιαίτερα επικίνδυνη απειλή τόσο για την Ελληνική όσο και για την παγκόσμια ασφάλεια, διότι υπονομεύεται με τον πιο ύπουλο τρόπο η επικράτηση της ειρήνης και καλλιεργούνται αισθήματα συνεχούς ανασφάλειας, σύγχυσης, φόβου και κοινωνικοπολιτικής αστάθειας.

Για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών καθίστανται αναγκαίες η ενίσχυση του στρατιωτικού εξοπλισμού με παράλληλη εκπαίδευση και καθοδήγηση του στρατιωτικού προσωπικού, αλλά και η προσαρμογή των

πολιτικών δεδομένων στη νέα αυτή πραγματικότητα. Η χρήση συμβατικών και μη συμβατικών μέσων επιβάλλουν ουσιαστικά την ύπαρξη μιας ανοδικής εξελικτικής πορείας στον τομέα των οπλικών συστημάτων, αλλά και αναβάθμιση του τομέα της πληροφορικής. Είναι βέβαιο πως κάθε υβριδική απειλή έχει διαφορετικό χαρακτήρα, γι' αυτό και χρειάζεται να υιοθετούνται κάθε φορά διαφορετικές προσεγγίσεις και σχεδιασμοί προκειμένου να συντελεστεί μια επιτυχής έκβαση των γεγονότων.

Είναι ολοφάνερο πως η πιο επικίνδυνη απειλή απέναντι στην Ελλάδα είναι η Τουρκία εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Όσο η Ελλάδα τόσο και η Τουρκία όλο αυτό το διάστημα προσπαθούσαν να εξοπλιστούν με ισχυρά οπλικά συστήματα, να επανδρωθούν σε μεγάλο βαθμό και να ενισχύσουν την αμυντική τους δράση. Αυτό το σκηνικό έχει προσαρμοστεί σε νέα δεδομένα και ο πόλεμος συνεχίζει να διενεργείται, αλλά με διαφορετικά μέσα και υβριδικές τακτικές.

Η Τουρκία εκμεταλλευόμενη το μεταναστευτικό ζήτημα προσπαθεί να πολεμήσει την Ελλάδα υπερφορτώνοντάς την με τις ακατάπαυστες ροές μεταναστών επιβαρύνοντάς την υπερβολικά. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής όλων αυτών των ανθρώπων, οι οποίοι επιδιώκουν να μοιραστούν στην Ευρώπη βρίσκεται σε πολύ δύσκολη θέση, καθώς οι παροχές της σε κάθε επίπεδο περίθαλψης δεν μπορούν να είναι ανεξάντλητες. Η Τουρκία γνωρίζοντας τις δυσκολίες της χώρας μας σε οικονομικό επίπεδο εν καιρώ οικονομικής κρίσης επιδιώκει να επιβαρύνει κι άλλο την ήδη υπάρχουσα κατάσταση. Η Ελλάδα είχε φτάσει να εμφανίζει την εικόνα ενός αποτυχημένου κράτους, το οποίο βρισκόταν στα πρόθυρα οικονομικής, κοινωνικής και ανθρωπιστικής κατάρρευσης και ισοπέδωσης.

Σημαντικός, επίσης, παράγοντας, ο οποίος απειλεί κατά κάποιο τρόπο την Ελλάδα αποτελεί και η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης. Η Τουρκία συνεργαζόμενη και με το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής, προσπαθούσε να χειραγωγήσει τους Έλληνες μουσουλμάνους, καθώς και να ενισχύσει, αλλά και να καθιερώσει φιλοτουρκικές συμπεριφορές εντός της μειονότητας ώστε να μπορεί να εξυπηρετεί τα βαθύτερα συμφέροντά της.

Ο υβριδικός πόλεμος παρατηρήθηκε και σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως στην περίπτωση της Hezbollah και του Ισραήλ. Η Hezbollah ως μια στρατιωτική και πολιτική οργάνωση συγκροήθηκε με τις στρατιωτικές δυνάμεις του Ισραήλ στον Βόρειο Λίβανο χρησιμοποιώντας κάθε διαθέσιμο μέσο που αντιπροσωπεύει τον

υβριδικό πόλεμο. Συγκεκριμένα, ξεδίπλωσε με περίτεχνο τρόπο κάθε ασύμμετρη απειλή και εγκληματική δραστηριότητα με ένα ολοκληρωμένο και εξελιγμένο οπλικό σύστημα, αλλά και με παράλληλο έλεγχο των ΜΜΕ. Χρησιμοποίησε εκτενώς κάθε προπαγανδιστική τακτική, αλλά και διαχειρίστηκε το Διαδίκτυο αξιοποιώντας τις κρυφές και πολύ χρήσιμες λειτουργίες του. Βέβαια, το βασικό της πλεονέκτημα αποτέλεσε η ενδελεχής μελέτη των αδυναμιών του εχθρού της, ώστε να σχεδιάσει πολύπλευρα μια στοχευμένη επίθεση.

Ανάλογη τακτική χρησιμοποίησε και η Ρωσία απέναντι στην Ουκρανία. Η Ρωσία αρνούμενη να αποδεχθεί την προσάρτηση της Ουκρανίας στην ΕΕ, χρησιμοποίησε διάφορα υβριδικά μέσα προκειμένου να αποτρέψει μια τέτοιου είδους ενέργεια. Τέτοια μέσα αποτέλεσαν για άλλη μια φορά η προπαγάνδα, καθώς και ο χειρισμός των ΜΜΕ αναζητώντας τις αδυναμίες του αντιπάλου. Επίσης, η άσκηση ψυχολογικού πολέμου σε συνδυασμό με την επίδειξη της υψηλής στρατιωτικής υπεροχής της Ρωσίας αποδείχθηκαν ισχυρό πλήγμα για την Ουκρανία. Πέρα από τη χρήση τρομοκρατικών διπλωματικών ενεργειών, η διείσδυση στο χώρο του Διαδικτύου και η εγκατάσταση ενός ιού σε πλήθος υπολογιστών της Ουκρανικής κυβέρνησης επιδείνωσε κι άλλο την κατάσταση δημιουργώντας πολυάριθμα αν όχι και δυσεπίλυτα προβλήματα.

Στην κατηγορία των υβριδικών πολέμων εντάσσεται και το Ισλαμικό Κράτος (ΙΚ) ή ISIS. Η Ισλαμική αυτή οργάνωση χρησιμοποιεί γενικώς ακραίες τακτικές κατά τις επιθέσεις στους αντιπάλους της. Μέσω των δικτύων επιδιώκει σε έντονο βαθμό τον προσηλυτισμό και τη στρατολόγηση νέων μελών ενισχύοντας τους υποστηρικτές της οργάνωσης. Ακόμη, προσπαθεί να παραπλανά χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με τα οποία μπορεί να συγκεντρώνει τις απαραίτητες για αυτή πληροφορίες και να οργανώνει κατάλληλα τις επιθέσεις της.

Η Ελλάδα, από την άλλη πλευρά, ήρθε αντιμέτωπη με ένα πολυάριθμο κύμα μετανάστευσης, το οποίο επιβάρυνε πολύ την κοινωνία και τους πολίτες της σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης διαβίωσης. Παρόλο που η Ελλάδα βρισκόταν και συνεχίζει να παραμένει σε μία περίοδο οικονομικής κρίσης, προσπάθησε να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση με ανθρωπισμό και αλληλεγγύη. Μεγάλη αποδείχθηκε η ανθρωπιστική προσφορά τόσο από την πλευρά της Ελληνικής κυβέρνησης όσο και από την Κοινωνία των Πολιτών.

Οι ΜΚΟ προσπάθησαν να βοηθήσουν τα μεταναστευτικά ρεύματα που εισήλθαν στην Ελλάδα. Σε συνεργασία με την κρατική μέριμνα και τους μηχανισμούς της χώρας, προθυμοποιήθηκαν να περιθάλψουν αυτούς τους ανθρώπους προκειμένου να μπορέσουν να επιβιώσουν με αξιοπρέπεια. Ενδιαφέρθηκαν για τη στέγαση, τη σίτιση, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, καθώς και για την εκπαίδευσή τους. Βέβαια, δεν ήταν δυνατά όλα αυτά σε κάθε περίπτωση, καθώς ο αριθμός των ατόμων που μετανάστευσαν αυξανόταν με γοργούς ρυθμούς με αποτέλεσμα να προκύπτουν δυσκολίες στην κάλυψη των πραγματικά κολοσσιαίων αναγκών.

Η δραστηριοποίηση των ΜΚΟ έλαβε αρκετές κατηγορίες σχετικά με το ουσιαστικό παρεχόμενο έργο τους, αλλά και τις επιμέρους χρηματοδοτήσεις που αποκόμιζαν για την υλοποίησή του. Κατηγορήθηκαν, λοιπόν, πως πολλές από τις ΜΚΟ δεν ανταποκρίνονταν επαρκώς στις υπηρεσίες τους ζητώντας συχνά μεγάλα χρηματικά ποσά τόσο από το κράτος όσο και από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Υπονοήθηκε πως δημιουργήθηκαν οργανώσεις με την μορφή των ΜΚΟ για να επωφελούνται όλων αυτών των οικονομικών διευκολύνσεων χωρίς όμως να παρέχουν τις απαραίτητες υπηρεσίες.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η κυβέρνηση δέχτηκε μεγάλες πιέσεις προκειμένου να ασκήσει έλεγχο στις δράσεις των ΜΚΟ. Δημιουργήθηκε, λοιπόν, από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, ένα Εθνικό Μητρώο ελληνικών και ξένων ΜΚΟ, οι οποίες σχετίζονταν με θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης. Σ' αυτό το Μητρώο προβλέφθηκε να εμπεριέχονται πληροφορίες σχετικά με τα στοιχεία του συγκεκριμένου φορέα, αλλά και εκείνα των μελών προκειμένου να είναι καταγεγραμμένα με κάθε νόμιμη ενέργεια. Κάτι παρόμοιο, είναι αναγκαίο να συμβαίνει και από την πλευρά των ανεξάρτητων εθελοντών, οι οποίοι θα υποχρεούνται να δηλώνουν ορισμένα βασικά στοιχεία που θα πιστοποιούν το έργο τους.

Πέρα από όλες τις παραπάνω αναφορές, η δράση των ΜΚΟ αποτελεί ένα μείζον ζήτημα για την κοινωνία μας, καθώς κατά την περίοδο της μεταναστευτικής κρίσης διακινδυνεύονται η προστασία της ανθρώπινης ζωής, τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, η κοινωνική ασφάλεια, η σταθερότητα και η γαλήνη των πολιτών. Υπήρξαν περιπτώσεις, όπου η κοινή γνώμη διχάστηκε, καθώς άλλοι υποστήριζαν την υπόσταση αυτών των οργανώσεων και άλλοι προσπαθούσαν να περιορίσουν τη δράση τους.

Παρόλα τα τεκταινόμενα, δεν πρέπει να αναιρείται το έργο των ΜΚΟ, καθώς εκείνες συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην περίθαλψη μεγάλης μερίδας προσφύγων και μεταναστών. Παρατηρήθηκε πως υπάρχουν ΜΚΟ, οι οποίες προσπαθούν να διευκολύνουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο αυτούς τους ανθρώπους προσαρμόζοντας κάθε φορά τις ενέργειές τους ανάλογα με τις συνθήκες. Κάποιες από αυτές στηρίζονται από Ευρωπαϊκά Προγράμματα, κάποιες άλλες από δωρεές, ενώ ορισμένες εθελοντικές ομάδες καλύπτουν μόνες τους τις προκύπτουσες ανάγκες. Ορισμένες από αυτές, επίσης, ασχολήθηκαν με το μεταναστευτικό ζήτημα για λίγο χρονικό διάστημα, ενώ κάποιες άλλες αφιερώθηκαν ολοκληρωτικά από την αρχή της μαζικής συγκέντρωσης στον ελλαδικό χώρο. Έτσι, λοιπόν, όσες ασάφειες και προκαταλήψεις να δημιουργήθηκαν, δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει ότι πολλές από αυτές τις οργανώσεις προσέφεραν αξιοσημείωτο έργο για την αντιμετώπιση των αλληπαλλήλων μεταναστευτικών ροών.

Η απειλή ενός υβριδικού πολέμου από την Τουρκία είναι εμφανέστατη και δεν επιτρέπεται ο εφησυχασμός. Η γειτονική χώρα δε σταματά να αδράττει κάθε ευκαιρία προκειμένου να αιφνιδιάζει, να απειλεί και να αναστατώνει την Ελλάδα. Η χώρα μας κατέχει μια από τις πιο σημαντικές θέσεις στον διεθνή γεωπολιτικό χάρτη και γι' αυτό θα πρέπει να δεσπόζει στην ψυχή των πολιτών το αίσθημα υπεροχής και όχι εκείνο της ηττοπάθειας. Σίγουρα, πίσω από κάθε υβριδική απειλή εδρεύουν η παραπλάνηση και η αοριστία. Απαιτείται θωράκιση της χώρας από τις υβριδικές απειλές που έχουν πλησιάσει μέχρι και το εσωτερικό αυτής.

Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις έχουν αναλάβει ένα δύσκολο και απαιτητικό έργο, γι' αυτό και χρειάζονται τη συνεχή συμπαράσταση της κοινωνίας, καθώς η οικονομική κρίση δεν έχει εγκαταλείψει ακόμη τη χώρα. Απαραίτητες καθίστανται οι διεθνείς συμμαχίες και συνεργασίες, η καθημερινή εκπαίδευση και εγρήγορση του προσωπικού, αλλά και ο εκσυγχρονισμός του παρόντος στρατιωτικού εξοπλισμού.

7.2 ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΕΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΡΟΩΝ

Σύμφωνα με σχετικό δημοσίευμα⁶⁷, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Πέτσας Στέλιος και ο υφυπουργός Εθνικής Άμυνας και ειδικός συντονιστής για το μεταναστευτικό ζήτημα κ. Στεφανής Αλκιβιάδης, ανακοίνωσαν πως πραγματοποιούνται συνεχώς προσπάθειες για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού/προσφυγικού προβλήματος. Βασικός στόχος αυτών των προσπαθειών αποτελεί η παρεμπόδιση των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών και η αποσυμφόρηση των νησιών, τα οποία έχουν επωμιστεί υπέρ το δέον μεγάλο φορτίο όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για την Ευρώπη.

Καίρια χαρακτηριστικά αυτού του σχεδίου είναι, αρχικά, τα κλειστά προαναχωρησιακά κέντρα στα νησιά πρώτης γραμμής και στην ενδοχώρα, καθώς και η δραστική φύλαξη των θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων με την παράλληλη μετακίνηση των αιτούντων άσυλο από το Ανατολικό Αιγαίο στην ενδοχώρα. Ανακοινώθηκαν η κατασκευή νέων προαναχωρησιακών κέντρων σε Μυτιλήνη, Σάμο και Χίο, το κλείσιμο των hot – spots σε Μόρια και Βαθύ και οι αλλαγές σε δομές της Λέρου και της Κω, οι οποίες θα μετατραπούν σε κλειστές δομές.

Όπως υπογράμμισε στα λεγόμενά του ο κ. Στεφανής, στόχος της κυβέρνησης αποτελεί η μεταφορά 20.000 προσφύγων από τα νησιά του Αιγαίου στην ενδοχώρα κατά το 2020. Είχε ανακοινώσει, επίσης, ότι θα κλείσει ο καταυλισμός της Μόριας στη Λέσβο. Άλλα μέτρα, τα οποία προβλέφθηκαν ήταν η προστασία των συνόρων από κάποιον «Ενιαίο Φορέα Επιτήρησης Συνόρων», η μέριμνα για άμεση χορήγηση ασύλου, η λειτουργία κλειστών κέντρων σε νησιά, οι επιστροφές όσων δεν έφτασαν νόμιμα στη χώρα και δε δικαιούνται τις προσφερόμενες παροχές και η αναγκαία αποσυμφόρηση των νησιών.

Αρχικά, λοιπόν, έγινε σημαντική προσπάθεια προκειμένου να υπάρχει ο κατάλληλος έλεγχος και ασφάλεια σε όλες τις περιοχές που επηρεάστηκαν από αυτά τα γεγονότα διαταράσσοντας τον τρόπο ζωής τους και την ψυχική τους γαλήνη και ηρεμία.

Στόχος, επιπρόσθετα, αποτέλεσε και η μεταφορά 5.000 μεταναστών σε ξενοδοχεία και 15.000 μεταναστών στις διάφορες δομές προκειμένου να περιοριστεί ο αριθμός τους στα νησιά, τα οποία κυριολεκτικά είχαν βουλιάξει από

⁶⁷ <https://www.tanea.gr/2019/11/20/politics/government/anakoinose-ta-metra-gia-to-metanasteytiko-i-kyvernisi/>

έναν τέτοιο συνωστισμό. Επιπλέον, σχεδιάστηκαν από την Ελληνική κυβέρνηση κι άλλες δράσεις συντονισμού και αποτροπής παράλληλα σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα. Προβλέφθηκε «Εθνικός Συντονιστής» μέσω της Προεδρίας της κυβέρνησης, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας και το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. Έγινε έκκληση προς τις ΜΚΟ ώστε να υπάρξει σωστή τήρηση των υποχρεώσεων και των προβλεπόμενων κριτηρίων με παραμονή και δραστηριοποίηση στη χώρα όσων καλύπτουν τις ανάλογες προϋποθέσεις. Επίσης, επισημάνθηκε πως η παροχή ασύλου θα επιτρέπεται σε όσους το δικαιούνται με παράλληλη επιστροφή των υπολοίπων στη χώρα προέλευσης ή εισόδου. Επιδιώχθηκε και η πρόσληψη 500 ατόμων για την επαρκή υποστήριξη των Υπηρεσιών Ασύλου.

Άλλα μέτρα αποτέλεσαν οι αλλαγές στις δομές των νησιών με σκοπό την καλύτερη και αποδοτικότερη λειτουργία τους. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε πως στη Λέσβο θα κλείσει η δομή στην Μόρια και θα δημιουργηθεί μια νέα κλειστή δομή που θα λειτουργεί ως προαναχωρησιακό κέντρο και ως ΚΥΤ με χωρητικότητα περίπου 5.000 ατόμων. Στη Χίο, αντίστοιχα, τονίστηκε πως θα κλείσει η δομή στη ΒΙΑΛ και θα δημιουργηθεί μια νέα, όπως συνέβη και στη Λέσβο. Παρόμοιες ενέργειες θα εφαρμοστούν σε Σάμο, Κω και Λέρο.

Εικόνα 9: Νέες κλειστές δομές για τους πρόσφυγες

Πηγή: <https://www.tanea.gr/2019/11/20/politics/government/anakoinose-ta-metra-gia-to-metanasteytiko-i-kyvernisi/>

Άλλες δράσεις που ανακοινώθηκαν αφορούσαν στην Εξασφάλιση – Στεγανοποίηση των Διόδων των μεταναστών με τη συγκρότηση ενός Ενιαίου

Φορέα Επιτήρησης Συνόρων. Ακόμη, στο νομικό πλαίσιο προγραμματίστηκε η πρόσληψη 400 συνοριοφυλάκων για τις περιοχές του Έβρου και 800 για τα νησιά. Ήδη από την 08/11/2019, διατέθηκαν 14 εκατ. ευρώ για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών και επιδιώχθηκε η απεμπλοκή του Εθνικού Συστήματος Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Επιτήρησης (ΕΣΟΘΕ), (το έργο ξεκίνησε το 2014 και προβλέπεται να ολοκληρωθεί έως τον Αύγουστο του 2022). Εν συνεχεία, κατόπιν παρεμβάσεως του Πρωθυπουργού κ. Κυριάκου Μητσοτάκη, η Ένωση Εφοπλιστών θέλησε να προσφέρει 10 σύγχρονα και ταχύπλοα σκάφη στο Λιμενικό Σώμα (ΛΣ) με σκοπό την ενίσχυση της αποστολής τους.

Κρίθηκε αναγκαίο να ληφθούν και ορισμένα μέτρα σχετικά με τη στήριξη των τοπικών κοινωνιών. Δόθηκε, λοιπόν, παράταση έως και 31/12/2020 των μειωμένων κατά 30% συντελεστών ΦΠΑ για τα νησιά Λέρο, Λέσβο, Κω, Σάμο και Χίο. Ακόμη, ο Κυβερνητικός Εκπρόσωπος δήλωσε πως θα υπάρξει βελτίωση στις δομές Υγείας, Παιδείας, Κοινής Ωφέλειας και Τουρισμού στις περιοχές υποδοχής μεταναστών και προσφύγων. Υπογράμμισε πως αυτές οι δομές/ΚΥΤ θα αξιοποιηθούν μελλοντικά προς όφελος των τοπικών κοινωνιών, αφού αντιμετωπισθεί η παρούσα κατάσταση. Βέβαια, το θετικό της υπόθεσης ήταν πως στις προσλήψεις για τις δομές/ΚΥΤ προτεραιότητα θα δοθεί στον τοπικό πληθυσμό. Τέλος, μετά από πρωθυπουργική παρέμβαση, θα δημιουργηθεί ένα Ειδικό Ταμείο με 50 εκατομμύρια ευρώ, το οποίο θα χρηματοδοτήσει το "Πρόγραμμα Αλληλεγγύη". Το πρόγραμμα αυτό θα υλοποιήσει το Υπουργείο Εσωτερικών για την υποστήριξη των δήμων εκείνων που θα αναλάβουν το δύσκολο έργο φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών.

7.2.1 ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΡΟΩΝ ΚΑΤΑ 80% ΣΤΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΔΟΧΩΡΑ

Κατά τη διάρκεια του έτους 2020, πραγματοποιήθηκαν διάφορα σημαντικά γεγονότα, τα οποία λόγω της δύσκολης ελληνοτουρκικής κρίσης δεν κοινοποιήθηκαν άμεσα στους πολίτες της χώρας. Οι εισοδοί των μεταναστών στην Ελλάδα ελαττώθηκαν κατά 80%⁶⁸ μετά από επανειλημμένες και οργανωμένες προσπάθειες των Υπουργείων Προστασίας του Πολίτη, αλλά και των Υπουργείων Ναυτιλίας και Μετανάστευσης. Η μείωση των ροών κατέστη δυνατή, καθώς υπήρξε μεγάλη επάνδρωση στην φύλαξη των συνόρων, απελάθηκαν όσοι από

⁶⁸ <https://www.protothema.gr/greece/article/1043890/mitarakis/>

τους μετανάστες δε δικαιούνταν άσυλο, οι ΜΚΟ ελέγχθηκαν διεξοδικά με περικοπή των επιδομάτων σε μη δικαιούμενες οργανώσεις και κινητοποιήθηκαν άμεσα οι διαδικασίες σχετικά με την απόδοση του ασύλου. 13.500 άνθρωποι, οι οποίοι δικαιούνταν πραγματικά άσυλο αποχώρησαν από τη νησί της Λέσβου. Οι ροές προς Σάμο, Χίο, Κω και Λέρο σχεδόν μηδενίστηκαν. Επίσης, υπολογίζεται ότι σε πέντε μήνες απομακρύνθηκαν από τα πέντε νησιά υποδοχής προσφύγων και μεταναστών περίπου 25.000 άνθρωποι.

Μετά την πυρκαγιά στην Μόρια και την ολοκληρωτική καταστροφή του ΚΥΤ, η κυβέρνηση κινήθηκε άμεσα και δημιουργήθηκε σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα νέος χώρος φιλοξενίας. Για τη στέγαση των ανθρώπων αυτών δούλεψε κοπιαστικά το στρατιωτικό προσωπικό, ενώ πολλοί εκπρόσωποι ΜΚΟ δεν συμμετείχαν ιδιαίτερα σ' αυτή τη δράση. Μαζί με όλα αυτά, πραγματοποιούνταν και rapid tests στους μετανάστες ενόψει της πανδημικής κρίσης που πλήττει όλο τον κόσμο για την ασφάλεια των ίδιων, αλλά και όλων των συμμετεχόντων. Όπως ήταν αναμενόμενο, εντοπίστηκαν 35 μετανάστες με (Corona Virus Disease 2019) Covid-19, οι οποίοι έπρεπε απαραίτητα να απομονωθούν και να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα προστασίας, καθώς αποτελούσαν κίνδυνο διασποράς του ιού και στον τοπικό πληθυσμό της Λέσβου.

Στο τέλος του 2021, προβλέπεται να έχει τακτοποιηθεί το θέμα των δομών φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών τόσο στα νησιά όσο και στην ηπειρωτική χώρα⁶⁹. Το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου έκλεισε οριστικά την ανοιχτή δομή προσωρινής υποδοχής των αιτούντων διεθνή προστασία στη Λέρο, στο πρώην ΠΙΚΠΑ. Οι 22 διαμένοντες μεταφέρθηκαν στο ΚΥΤ του νησιού. Μια άλλη δομή που έκλεισε, επίσης, ήταν εκείνη στο ΠΙΚΠΑ στη Νεάπολη Μυτιλήνης και κάποιοι εναπομείναντες διαμένοντες μεταφέρθηκαν στο Καρά Τεπέ. Και η δημοτική δομή του Καρά Τεπέ αναμένεται να κλείσει έως το τέλος του έτους. Βέβαια, δεν έλειψαν αντιδράσεις από τις οργανώσεις, καθώς υποστήριζαν πως οι δομές αυτές αποτελούσαν σημαντικό στήριγμα για πολλούς ανθρώπους.

Η μείωση των δομών φυσικά δεν αφορά μόνο τα νησιά, αλλά παρόμοιες ενέργειες θα εφαρμοστούν και στην ενδοχώρα. Οι 32 δομές φιλοξενίας θα περιοριστούν στις 26 με σκοπό τον περιορισμό των επιπτώσεων του μεταναστευτικού ζητήματος στον τοπικό πληθυσμό.

⁶⁹ <https://www.tanea.gr/2020/12/02/greece/louketo-se-ennea-domes-metanaston/>

Στόχος αποτελεί η λειτουργία μόνο μιας κλειστής δομής ανά νησί και όχι η ύπαρξη διαφόρων κέντρων φιλοξενίας σε διάφορα μέρη μέσα στο ίδιο νησί. Παράδειγμα αποτελεί η νέα δομή στη Σάμο, στη θέση Ζερβού, η οποία είναι ακόμα σε εξέλιξη και πρόκειται να ολοκληρωθεί μέσα στο πρώτο εξάμηνο της επόμενης χρονιάς. Αυτό έχει ως επακόλουθο να κλείσει η δομή στο Βαθύ.

Στην ηπειρωτική Ελλάδα, στόχος της κυβέρνησης είναι η κατανομή 1% των ατόμων που αιτούνται άσυλο στις περιφέρειες της χώρας εξαιρώντας τα σημεία υποδοχής. Έχουν εντοπισθεί περιοχές όπου έχουν πλησιάσει το 1%, ποσοστό επί του πληθυσμού και είναι αναγκαία η ελάφρυνσή τους με κάθε τρόπο. Τέτοιες περιοχές είναι οι Περιφέρειες Ηπείρου, Στερεάς Ελλάδος και Κεντρικής Μακεδονίας. Ανάλογες ενέργειες αποσυμφόρησης επιδιώκονται και στις ξενοδοχειακές δομές με το πρόγραμμα Filoxenia, το οποίο παύει να λειτουργεί. Αποτέλεσε μια εκ των δραστηριοποιήσεων του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ) με σκοπό την παροχή βοήθειας σε ευάλωτες ομάδες μεταναστών και προσφύγων σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις φιλοξενίας στην ηπειρωτική χώρα. Από τις 67 ξενοδοχειακές δομές φιλοξενίας, έκλεισαν 8 σε Γρεβενά, Φλώρινα και Αργολίδα. Οι 40 δομές που έχουν απομείνει πρόκειται και αυτές να κλείσουν οριστικά τις πόρτες τους ως το τέλος του έτους με βάση το σχεδιασμό του αρμόδιου Υπουργείου.

7.2.2. ΜΕΤΡΑ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

Η 28^η Φεβρουαρίου 2020 αποτελεί μια καθοριστική ημέρα για τη γενικότερη πορεία των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς καταχωρήθηκε στην ημερήσια διαταγή του Πενταγώνου πως «ο αριθμός των μεταναστών στον Έβρο αποτελεί υβριδική ασύμμετρη απειλή». Βέβαια, όσο περνούσε ο καιρός, τα πράγματα γίνονταν όλο και πιο περίπλοκα, καθώς μπορούσαμε να μιλάμε πλέον και για ένα «υβριδικό πόλεμο». Από το καλοκαίρι και μετά σημειώθηκαν ορισμένες δράσεις από την πλευρά των Τούρκων, όπως η navtex χωρίς το πλοίο Ορούτς Ρέις τον Ιούλιο, navtex με αυτό το πλοίο τον Αύγουστο και navtex με το πλοίο και την προσέγγιση του Καστελόριζου στα 7,5 ναυτικά μίλια τον Οκτώβριο. Το Πεντάγωνο, παρατηρώντας πως οι ροές είχαν φτάσει στους 12.000 μετανάστες σε μηνιαία βάση, αποφάσισε να λάβει ορισμένα μέτρα και το Δεκέμβριο του 2019, ο Πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης συμπεριέλαβε στο νόμο 4650/19 την πρόταση για τη δημιουργία ενός ενιαίου φορέα επιτηρήσεως των συνόρων.

Η κρίση στα σύνορα του Έβρου παρέμεινε για 28 ημέρες, όπου αποτράπηκε η είσοδος 140.000 παράνομων μεταναστών από την Τουρκία και κατάφεραν να περάσουν περίπου 2.950 άτομα. Φαινόταν πως στόχος των Τούρκων ήταν η πολιτική αποσταθεροποίηση της κυβέρνησης και του Πρωθυπουργού, αλλά και σημειώθηκαν μεγάλα κενά ασφαλείας. Το 2012 είχε ξεκινήσει στα σύνορα του Έβρου, η κατασκευή ενός φράκτη 10 χιλιομέτρων με μέρη του Στρατηγού Φράγκου και στη συνέχεια συμπληρώθηκαν στο ήδη υπάρχον έργο άλλα 27 χιλιόμετρα⁷⁰ με τη συνεργασία του Υπουργού Δημοσίας Τάξεως Μιχάλη Χρυσοχοϊδη, του υφυπουργού Λευτέρη Οικονόμου και του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου.

Εικόνα 10: Κατασκευή δεύτερου φράκτη στα σύνορα του Έβρου

Πηγή: https://www.staratalogia.gr/2020/12/65.html?fbclid=IwAR1QrRvjbcS0k16wZJiJ4M5kuF2XjQ_aEDh-KbCELAMaS8e5HZNMPNMW8i0

Παρατηρήθηκε πως τα μεταναστευτικά ρεύματα μειώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, αλλά κρίθηκε απαραίτητη η ενίσχυση της άμυνας τόσο στα σύνορα του Έβρου όσο και στα νησιά που βρίσκονται κοντά στην Τουρκία και είναι πιο ευάλωτα. Ξεκίνησε, λοιπόν, η επέκταση νέου φράκτη ενισχυμένος από επιπρόσθετα μέτρα με σκοπό την αποτροπή εισόδου των μεταναστών. Η κατασκευή του φράκτη εκτείνεται σε μήκος 60 χιλιομέτρων μαζί με άλλα υποστηρικτικά εργαλεία αποτροπής επί των συνόρων του Έβρου. Οι ροές μειώθηκαν σε σημαντικό βαθμό σε σημείο που δεν περνούσαν πάνω από δέκα με είκοσι άτομα την ημέρα και συνήθως ήταν Πακιστανοί, Σύριοι, Παλαιστίνιοι και

⁷⁰ https://www.staratalogia.gr/2020/12/65.html?fbclid=IwAR1QrRvjbcS0k16wZJiJ4M5kuF2XjQ_aEDh-KbCELAMaS8e5HZNMPNMW8i0

Αιγύπτιοι. Επειδή τα μέτρα ενισχύθηκαν δραστικά, πολλοί από εκείνους που βοηθούν τους παράνομους μετανάστες να εισέλθουν σε ελληνικές περιοχές, ακολουθούν άλλα μονοπάτια και συγκεκριμένα επιλέγουν τα σύνορα της Ελληνικής Ηπείρου με γειτονικά κράτη.

Ένα άλλο αποτρεπτικό μέσο απέναντι στις μεταναστευτικές ροές αποτελέσαν οι τριάντα «στρατιωτικοί» σκύλοι που εντάχθηκαν στις Ένοπλες Δυνάμεις και οι οποίοι προκαλούν το φόβο των μουσουλμάνων μεταναστών. Επίσης, τα Πεδία Βολής στον Έβρο βοήθησαν εξίσου στην αποτροπή, καθώς μ' αυτόν τον τρόπο οργάνωναν βολές επί του πεδίου και έδειχναν στη γειτονική χώρα πως δε φοβούνται τις απειλές των τούρκικων απειλητικών πυροβολισμών. Ανάλογη οργάνωση και σχεδιασμός παρατηρήθηκε και στα ελληνικά νησιά και κυρίως σ' αυτά του Βορείου Αιγαίου, τα Δωδεκάνησα και σε εκείνα κοντά στην Κρήτη. Εκεί τοποθετήθηκαν ειδικά εξοπλισμένα παρατηρητήρια αξίας άνω των 2,5 εκατ. ευρώ ώστε οι Ένοπλες Δυνάμεις να έχουν πλήρη οπτική επικοινωνία που ξεπερνά τα 35 χιλιόμετρα για να αντιδράσουν άμεσα σε περίπτωση που πλησιάσουν ξένοι πληθυσμοί. Ο εγκατεστημένος εξοπλισμός περιλάμβανε και πολλά drones, τα οποία υποστήριζαν ακόμη περισσότερο την επιχείρηση αυτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στη σημερινή κοινωνία, τα σύγχρονα εξοπλιστικά μέσα και συστήματα των Ενόπλων Δυνάμεων σε συνδυασμό με τις διάφορες μεθόδους επιθέσεως απέναντι στον αντίπαλο δε δύνανται να βοηθήσουν αποτελεσματικά στην αποτροπή των εκάστοτε υβριδικών απειλών. Ο πόλεμος έχει λάβει διαφορετική μορφή με αποτέλεσμα να απαιτούνται νέες τακτικές βαθύτερου περιεχομένου και πιο στοχευμένες στην υπάρχουσα κατάσταση με σκοπό την αντιμετώπισή του. Ο συμβατικός πόλεμος δείχνει να ανήκει πλέον στο παρελθόν και οι μάχες δε διεξάγονται όπως γίνονταν συνήθως στο παρελθόν. Απαιτούνται καινούριες στρατηγικές, οι οποίες πραγματοποιούνται με έμμεσο τρόπο και αναζητούν συνεχώς τις αδυναμίες του αντιπάλου. Όλες αυτές οι μέθοδοι προκαλούν αισθήματα ανασφάλειας, σύγχυσης και φόβου για πιθανή αποσταθεροποίηση της κοινωνίας.

Μέσα από την ανάλυση της παρούσας εργασίας επιδιώκεται να τονιστεί η αναγκαιότητα αφύπνισης, αλλά και δραστηριοποίησης των Ελλήνων πολιτών με σκοπό την έγκαιρη αντιμετώπιση του υβριδικού πολέμου που απειλεί εδώ και πολύ καιρό την Ελλάδα. Ακόμη, απαραίτητη καθίσταται και η συνεχής κινητοποίηση των αρμόδιων φορέων, οι οποίοι χρειάζεται να παρακολουθούν τα διαδραματιζόμενα γεγονότα και να αναλαμβάνουν άμεσα πρωτοβουλίες.

Το μεταναστευτικό ζήτημα απασχολεί πολύ έντονα τον Ελληνικό λαό και δυστυχώς αποτελεί μια κατάσταση, η οποία δε γίνεται προς το παρόν να λυθεί ολοκληρωτικά ώστε να αποσυμφορηθεί η κοινωνία από αυτό το μεγάλο βάρος των υποχρεώσεων. Η Τουρκία προσπαθεί ξεκάθαρα να επιβαρύνει τη χώρα αποστέλλοντας όλο και περισσότερους μετανάστες προσπαθώντας να τη φέρει σε αδιέξοδο τόσο στα νησιά όσο και στην ενδοχώρα. Αποτελεί καθαρά μια υβριδική απειλή από την πλευρά της γειτονικής χώρας. Όλες οι ενέργειες της Ελληνικής επικράτειας θα πρέπει να έχουν ως αποκλειστικό στόχο τη διαφύλαξη του εθνικού συμφέροντος.

Επίσης, κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την προσφορά των ΜΚΟ όσον αφορά στις μεταναστευτικές ροές. Μερίμνησαν για τη στέγαση, τη σίτιση, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αλλά και για την εκπαίδευση των μεταναστών και των προσφύγων παρέχοντας απλόχερα τις υπηρεσίες τους. Βέβαια, υπήρχαν και αρκετές από αυτές, οι οποίες κατηγορήθηκαν για αυθαιρεσίες, πως δεν

αξιοποιούσαν σωστά τις διάφορες χρηματοδοτήσεις που λάμβαναν για συγκεκριμένο σκοπό και ενίσχυαν την μετακίνηση αυτών των ανθρώπων εξυπηρετώντας ξένα συμφέροντα προς δικό τους όφελος. Κρίνεται απαραίτητο, λοιπόν, οι ΜΚΟ να υιοθετούν και να συμβαδίζουν με την πολιτική της Ελληνικής κυβέρνησης και το έργο τους να χαρακτηρίζεται από διαφάνεια, αμεροληψία, αξιοκρατία, συλλογική δράση και ανιδιοτελή προσφορά.

Επιπλέον, αν δεν εφαρμοστούν άμεσα δραστικά μέτρα υπολογίζεται ότι το αργότερο μέχρι το 2050, οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί θα έχουν ξεπεράσει το 30% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδος αλλοιώνοντας μ' αυτόν τον τρόπο την κοινωνική συνοχή της Ελληνικής κοινωνίας. Αρνητικός παράγοντας αποτελεί και η υπογεννητικότητα στην Ελλάδα, η οποία όσο περνούν τα χρόνια αυξάνεται όλο και περισσότερο σε αντίθεση με τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, οι οποίοι ως επί το πλείστον δημιουργούν μεγάλες οικογένειες με πολλά παιδιά. Ενέχει, λοιπόν, ο κίνδυνος οι γεννήσεις από τους πληθυσμούς που εισέρχονται στη χώρα να υπερκαλύψουν εκείνες των ελληνικών οικογενειών γεγονός το οποίο θα έχει αρνητική επίδραση στην μελλοντική λειτουργία της κοινωνίας.

Ακόμη, είναι πολύ σημαντικό να διατηρηθούν αναλλοίωτα όλα τα ήθη και έθιμα, οι παραδόσεις, ο πολιτισμός, η θρησκεία, αλλά και η πλούσια Ελληνική διάλεκτος, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος να επηρεαστεί η Ελληνική κοινωνία από τα πρότυπα και τις συνήθειες ξένων χωρών. Εφόσον οι περισσότεροι από τους πρόσφυγες και τους μετανάστες ήρθαν με δική τους θέληση στην Ελλάδα είναι υποχρεωμένοι να σεβαστούν τα θρησκευτικά, κοινωνικά και πολιτικά πρότυπα χωρίς να προσπαθήσουν να τα παραποιήσουν, να τα προσαρμόσουν στις δικές τους πεποιθήσεις και τελικά να τα καθιερώσουν επί μονίμου βάσεως.

Το γεγονός ότι στην Ελλάδα, εν καιρώ οικονομικής κρίσης, υπάρχει μεγάλο ποσοστό ανεργίας στους πολίτες της, δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα, καθώς θεωρούν πως η ανεξέλεγκτη προσέλευση μεγάλου αριθμού μεταναστών θα έχει ως αποτέλεσμα και την μελλοντική κάλυψη θέσεων εργασίας. Έτσι, οι κάτοικοι διατηρούν μια στάση αποστροφής προς αυτούς δυσχεραίνοντας την ενσωμάτωσή τους. Βέβαια, η έλλειψη εργασίας στους μετανάστες είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει σε παράνομες αν όχι εγκληματικές ενέργειες, οι οποίες διαταράσσουν την κοινωνική ευμάρεια και αποτελούν απειλή για την ασφάλεια του ντόπιου πληθυσμού.

Το μεταναστευτικό είναι, αναμφίβολα, μια ασύμμετρη υβριδική απειλή, η οποία έχει ως απώτερο στόχο να αποδυναμώσει πλήρως τη χώρα και να επιβάλλει έμμεσα και με δόλιο τρόπο καινούριους κανόνες. Η Ελλάδα πρέπει να θωρακιστεί πολύπλευρα και να διαφυλάξει πάση θυσία τα θρησκευτικά, κοινωνικά και εθνικά ιδεώδη προκειμένου να δημιουργήσει μια ισχυρή ασπίδα προστασίας προς κάθε αντίπαλη παράταξη. Χρειάζεται απαραιτήτως να θέσει όρια, να λάβει ισχυρά μέτρα αποτροπής και να θεσπίσει νόμους ώστε να αποφευχθεί κάθε είδους αναταραχή στο εσωτερικό της κοινωνίας. Πέρα από το καθήκον της κυβέρνησης και των μελών που την απαρτίζουν, σημαντική καθίσταται και η αμέριστη συμμετοχή τόσο ορισμένων οργανώσεων όσο και των ίδιων των πολιτών προκειμένου να διατηρηθεί αλώβητη η πολιτιστική ταυτότητα, η εξελικτική πορεία της κοινωνίας, αλλά και η ψυχική γαλήνη των κατοίκων της Ελληνικής επικράτειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Βικιπαίδεια – Η ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, «Μουφτής», 2020 στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%86%CF%84%CE%AE%CF%82>
- ❖ Βικιπαίδεια – Η ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, «Συμφωνία των Πρεσπών», 2020 στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%A0%CF%81%CE%B5%CF%83%CF%80%CF%8E%CE%BD
- ❖ Βικιπαίδεια – Η ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, «Διεθνής Αμνηστία», 2020 στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE%CF%82_%CE%91%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B1
- ❖ Βικιπαίδεια – Η ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, «Κοινωνία των Πολιτών», 2020 στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CF%8E%CE%BD
- ❖ Βικιπαίδεια – Η ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, «Μη Κυβερνητική Οργάνωση», 2020 στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B7_%CE%BA%CF%85%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7
- ❖ Βικιπαίδεια – Η ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, «Υβρίδιο», 2019 στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A5%CE%B2%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B9%CE%BF>
- ❖ ΓΕΕΘΑ/ ΔΙΔΔΟ, «Διακλαδικό Δόγμα Επιχειρήσεων Κυβερνοχώρου ΔΕ 3.9», 2013.
- ❖ Γιαννακόπουλος, Β., «Κυβερνοπόλεμος : υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή», *Geostrategy*, 2010 στο <http://www.geostrategy.gr/pdf/20110102%20.%20Cyberwarfare.pdf>
- ❖ Γουργουνάς, Φ., Μαργέλης, Κ., , «Μη κυβερνητικοί οργανισμοί: το παράδειγμα των γιατρών του κόσμου», 2015, στο nestor.teipel.gr
- ❖ Γράψας, Κ., «Υβριδικές απειλές, το φαινόμενο», 2020 στο <https://dimosiografia.com/yvridikes-apiles-to-fenomeno/>
- ❖ Δεμέτης, Χ., «Ο γρίφος της ψήφου της μουσουλμανικής μειονότητας στην Θράκη», 2014, στο <http://news247.gr/eidiseis/weekend-edition/o-grifos-ths-pshfoy-ths-moysoylmanikhs-meionothtas-sth-thrakh.2815656.html>

- ❖ Διεθνής Αμνηστία, «Ελλάδα: Ο κανονισμός για τις ΜΚΟ στους τομείς μετανάστευσης και ασύλου απειλεί την Κοινωνία των Πολιτών», 2020 στο <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/23607/ellada-o-kanonismos-gia-tis-mko-stoys-tomeis-metanasteysis-kai-asyloy>
- ❖ Διεθνής Διάσκεψη «Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση των Πολιτών για την Αειφορία», που οργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη από την UNESCO και την Ελληνική Κυβέρνηση, 8-12/12/1997.
- ❖ Δομή- Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: Δομή, 2006.
- ❖ Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής, «Χώρες προέλευσης εισερχομένων στην Ελλάδα (%)», 2017.
- ❖ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Συρία – Ιράκ : αυξάνονται οι πρόσφυγες και η πίεση στις γείτονες χώρες», 2014 στο <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/world/20141013STO73809/suria-irak-auxanontai-oi-prosphuges-kai-e-piese-stis-geitones-khores>
- ❖ Εφημερίδα Η καθημερινή, «Σύσταση κέντρου αντιμετώπισης υβριδικών απειλών υπέγραψαν κράτη – μέλη της ΕΕ και του ΝΑΤΟ», 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/904887/article/epikairothta/kosmos/systash-kentroy-antimetwpishs-yvridikwn-apeilwn-ypegrayan-krath-melh-ths-ee-kai-toy-nato>
- ❖ Εφημερίδα, Capital.gr, «Μεταναστευτικό: Έξι δράσεις για να "φρενάρει" η ανεξέλεγκτη δράση των ΜΚΟ», 2020 στο <https://www.capital.gr/epikairothta/3485359/metanasteutiko-exi-draseis-gia-na-na-frenarei-i-anexelegkti-drasi-ton-mko>
- ❖ Εφημερίδα, Ναυτεμπορική, «Στη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης μεταφέρεται ο πόλεμος εντυπώσεων Ελλάδας – Τουρκίας», 2020 στο <https://m.naftemporiki.gr/story/1627841/sti-mousoulmaniki-meionotita-tis-thrakis-metaferetai-o-polemos-entuposeon-elladas-tourkias>
- ❖ Εφημερίδα, Ναυτεμπορική, «ΜΚΟ: Σε κίνδυνο αστεγίας και στέρξης χιλιάδες πρόσφυγες αυτόν τον χειμώνα», 2020 στο <https://www.naftemporiki.gr/story/1673159/mko-se-kinduno-astegias-kai-sterisis-xiliades-prosfuges-auton-ton-xeimona>
- ❖ Εφημερίδα, in, «Μηταράκης: Πώς αποκαλύψαμε τις ΜΚΟ που διακινούσαν μετανάστες», 2020 στο <https://www.in.gr/2020/10/04/greece/mitarakis-pos-apokalypsame-tis-mko-pou-diakinousan-metanastes/>

- ❖ Εφημερίδα, Flash, «Προσφυγικό ΜΚΟ: Η κατάσταση με τις ροές τώρα και φακέλωμα Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», 2020 στο <https://www.flash.gr/greece/1589704/prosfygiko-mko-i-katastasi-me-tis-roes-tora-kai-fakeloma-mi-kyvernitikon-organoseon>
- ❖ Εφημερίδα, Τα Νέα, «Μεταναστευτικό: Τα μέτρα της κυβέρνησης - Κλείνει η Μόρια, που θα γίνουν κλειστά κέντρα», 2019 στο <https://www.tanea.gr/2019/11/20/politics/government/anakoinose-ta-metra-gia-to-metanasteytiko-i-kyvernisi/>
- ❖ Εφημερίδα, Το Θέμα, «Λέσβος: Αυτό είναι το σχέδιο για τη στέγαση 12.000 μεταναστών από τη Μόρια», 2020 στο <https://www.protothema.gr/greece/article/1043890/mitarakis/>
- ❖ Ζαγάλιστα, η εφημερίδα των Πομάκων στη Θράκη, «Τούρκικα προϊόντα στον Ελληνικό Στρατό στη Θράκη» στο <http://zagalisa.gr/category/diafora/diafora/toyrkiki-oikonomiki-dieisdysi>
- ❖ Ζακυνθινός, Α., «Ο Υβριδικός Μεταναστευτικός Πόλεμος», 2016 στο <https://analyst.gr/2016/03/06/o-ivridikos-metanasteytikos-polemos/2/>
- ❖ Ζαπαντιώτη, Ε., «Ο ρόλος των ΜΚΟ και των εθελοντικών οργανώσεων στην παροχή υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας», 2015 στο - dione.lib.unipi.gr
- ❖ Ζερζελίδης, Ν., «Η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού από την Τουρκία και η προώθηση υβριδικού πολέμου απέναντι στην Ελλάδα και την Ευρώπη», 2020 στο <https://www.offlinepost.gr/2020/03/18/%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF/>
- ❖ Ήφαιστος, Π., «Ασύμμετρες απειλές», 2007, στο <http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2012/09/p-ifestos-3082007.html>
- ❖ Θεματολογικά Δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2020.
- ❖ Ιστολόγιο, Σταράτα Λόγια, «Έβρος: Δεύτερο φράκτη μήκους 65 χλμ κατασκευάζουν Στρατός - ΕΛ.ΑΣ. στα σύνορα», 2020 στο https://www.staratalogia.gr/2020/12/65.html?fbclid=IwAR1QrRvjbcS0k16wZJiJ4M5kuF2XjQ_aEDh-KbCELAMaS8e5HZNMPNMW8i0
- ❖ Καβαλιέρος, Π., Αντιναύαρχου ε.α, «Λόγοι για τους οποίους τα Σκόπια δε δικαιούνται τον όρο Μακεδονία και τα παράγωγά του για τον κρατικό και τον εθνικό τους προσδιορισμό», στο http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t25/t25_01.htm

- ❖ Καούλλας, Λ., «Η μαζική μετανάστευση ως εργαλείο υβριδικού πολέμου», 2020 στο <https://simerini.sigmalive.com/article/2020/3/1/e-mazike-metanasteuse-os-ergaleio-ubridikou-polemou/>
- ❖ Καρύδης, Β., «Μετανάστευση και έγκλημα στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990». Αθήνα: Παπαζήσης, 2001.
- ❖ Κόλμερ, Κ., «Λαθρομετανάστευση – Η Απειλή της Εθνικής ασφάλειας», Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2012.
- ❖ Κουμάκης, Λ., «Ελλάδα: Η παράνομη μετανάστευση σε αριθμούς», 2020 στο <https://analyst.gr/2020/04/12/ellada-i-paranomi-metanasteysi-se-arithmous/>
- ❖ Κουσκουβέλης, Η., «Ο δωρεάν υβριδικός πόλεμος κατά της Ελλάδας: Πως μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την Τουρκία», 2018 στο <https://hellasjournal.com/2018/11/o-dorean-yvridikos-polemos-kata-tis-elladas-pos-mporoyme-na-antimetopisoyme-tin-toyrkia/>
- ❖ Κουτσαύτης, Δ-Π., «Καλές πρακτικές λειτουργίας των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», κεφ.1.11, σελ. 10, Μεσολόγγι, 2016.
- ❖ Κρεμάλης - Δικηγορική Εταιρεία, «Ίδρυση Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης (ΜΚΟ)», Αθήνα στο <http://www.kremalis.gr/index.php/news/1073-%CE%AF%CE%B4%CF%81%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B7%CE%BA%CF%85%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%BA%CE%BF>
- ❖ Λαυρέντζος, Α., «Ο υβριδικός πόλεμος της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας», 2019 στο <https://slpress.gr/ethnika/o-yvridikos-polemos-tis-toyrkias-enantion-tis-elladas/>
- ❖ Μαγκριώτης, Γ., «Θράκη, η έπαλξη του ελληνικού Βορρά», Αθήνα: Εκδόσεις Ρήσος, 1993.
- ❖ Μακεδών, «Από την απόσχιση του Κοσόβου στην κοσσοβοποίηση της Θράκης», 2018 στο <https://www.voria.gr/article/to-epomeno-vima-tis-kivernisis-ine-i-anagnorisi-tou-kossifopediou>
- ❖ Μαυρόπουλος, Π., «Κυβερνοπόλεμος και Εθνική Στρατηγική», 2014 στο <http://www.warandstrategy.gr/kyvernopolemos/16-kyvernopolemos-kai-ethniki-stratigiki>
- ❖ Μαυρόπουλος, Π., «Η Παράδοση Τριάδα του Κλαούζεβιτς», 2014 στο <http://www.geetha.mil.gr/media/1.vima-ell-strat-skepsis/paradoksi-triada.pdf>
- ❖ Μαυρόπουλος, Π., «Εισαγωγή στη Θεωρία του Πολέμου και της Στρατηγικής», Αθήνα: Εκδόσεις Ινφογνώμων, 2013.
- ❖ Μπαλτζώης, Ιωαν., «ΕΜΝΙ: Η τρομερή υπηρεσία πληροφοριών και ο υβριδικός πόλεμος του ISIS», 2019 στο <http://teleytaiaexodos.blogspot.com/2019/08/isis.html>

- ❖ Ντζαχρίστου Α, Σωτηρίου Φ, «Ο ρόλος και η σημασία των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», κεφ. 2.1, σελ 45, Καβάλα, 2005.
- ❖ Ντόκος, Θ.Π., «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια» στο Δ. Τριανταφύλλου κ.ά «Διεθνείς Σχέσεις Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις – Αφιέρωμα στον Θεόδωρο Κουλουμπή». Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης, 2008, 357- 382.
- ❖ Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, «Εκτοπισμένοι στη Συρία», 2020 στο <https://www.naftemporiki.gr/stream/1123/islamistiki-eksegersi-se-irak--suria>, <https://www.naftemporiki.gr/photos/1563087/ektopismenoi-sti-suria>
- ❖ Παντελής, Κ., «Ποιος είναι ο σύγχρονος υβριδικός πόλεμος;», Αθήνα: Κέντρο Διεθνών Στρατηγικών Αναλύσεων, 2015, στο <http://kedisa.gr/poios-einai-o-sygchronos-ybridikos-polemos/>
- ❖ Παπαθανασόπουλος, Γ., «Ο Ερντογάν και ο ζωτικός χώρος», 2020 στο <https://eleftherostypos.gr/apopseis/627413-o-erntogan-kai-o-zotikos-xoros/>
- ❖ Παραδεισάνος, Α., «Το φαινόμενο της μετανάστευσης» στο http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852
- ❖ Πατσουλές, Δ., «Θαλάσσιος Υβριδικός Πόλεμος & Αιγαίο: Απειλή και Αντίμετρα», 2020 στο <https://www.hellenicdefence.gr/thalassios-yvridikos-polemos-amp-amp-aigaio-apeili-kai-antimetra/>
- ❖ Πλατιάς, Α., & Κολιόπουλος, Κ., «Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου», Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος, 2015.
- ❖ Σαλτού, Ε., «Λουκέτο» σε εννέα δομές μεταναστών», 2020 στο <https://www.tanea.gr/2020/12/02/greece/louketo-se-ennea-domes-metanaston/>
- ❖ Σαμπατάκου, Ε.Α., «Κοινωνική και Οικονομική Ενσωμάτωση των μεταναστών και μεταναστριών στην Ελλάδα», Αθήνα: ΕΠΕΑΕΚ- ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ, 2006.
- ❖ ΣΕΘΑ, «Μεταναστευτικό κύμα και λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα: Ένα χρόνο , καυτό και δυσεπίλυτο πρόβλημα», 2008, στο <https://setha.army.gr/>
- ❖ Σημειώσεις παραδόσεων στην ΑΔΙΣΠΟ /14^η ΕΣ στο πλαίσιο του μαθήματος Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Μαρ 2017.
- ❖ Στόφορος, Χ., Πολυκρέτη, Μ. (2006), «Αποτελέσματα έρευνας ποσοτικής και ποιοτικής αποτύπωσης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Κοινωνία των Πολιτών, τεύχος δ', Αθήνα.
- ❖ Τσαΐλας, Δ., «Η αντίδραση των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στις υβριδικές απειλές», 2020 στο <https://strategyinternational.org/i-antidrasi-ton-ellinikon-enoplou-dyn/>

- ❖ Τσάκνη, Γ., «Ο ρόλος και η δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», 2020 στο http://www.legalnews24.gr/2020/04/blog-post_60.html
- ❖ Τσαούση Δ.Γ., 1984, «Η κοινωνία των ανθρώπων: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», Αθήνα, εκδ. Gutenberg, σελ.498-499.
- ❖ Τσαταλμπασίδου – Παπατέρπου, Λ., «Η τουρκική οικονομική διείσδυση στην Ελλάδα μέσω της Ziraat Bank...», 2011 στο <https://vetonews.gr/eleutherovima/item/4052-i-tourkiki-oikonomiki-dieisdysi-stin-ellada-meso-tis-ziraat-bank>
- ❖ Φράγκος Φραγκούλης, «Ποια Τουρκία; Ποιοι Τούρκοι;», Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2012.
- ❖ Φράγκος Φραγκούλης., «Γεωπολιτική Αξία Θράκης και Διεθνές Περιβάλλον. Προ- κλήσεις και Απειλές Άμυνας και Ασφάλειας», 2014, στο http://thesecretrealtruth.blogspot.com/2014/06/blog-post_7834.html
- ❖ Φράγκος Φραγκούλης, «Η επαπειλούμενη πληθυσμιακή αλλοίωση της Ελλάδας με αποδείξεις», 2016, στο <http://www.militaire.gr/στρατηγός-φράγκος-μεταναστευτικό>
- ❖ Φωτιάδη, Ιωαν., «Πώς αντιμετώπισαν οι ελληνικές ΜΚΟ την πανδημική κρίση», 2020 στο <https://www.kathimerini.gr/society/561073321/pos-antimetopisan-oi-ellinikes-mko-tin-pandimiki-krisi/>
- ❖ Χατζηδημητρίου, Γ., «Αλβανία: Μια αναδυόμενη απειλή», 2017, στο <http://www.reporter.gr/Eidhseis/Politikh/311512-Albania-Mia-anadyomenh-apeilh>
- ❖ Χατζηηλίας, Α., «Υβριδικός Πόλεμος: Η σημασία της πληροφορίας και της τεχνολογίας», 2020 στο https://www.huffingtonpost.gr/entry/evridikos-polemos-h-semasia-tes-pleroforias-kai-tes-technoyias_gr_5ef45fe2c5b66c31268251dc

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Baird, R.A., “Pyro-terrorism: the threat of arson-induced forest fires as a future terrorist weapon of mass destruction”, Studies in Conflict and Terrorism, 2006, 415-428.
- ❖ Boli J. & Thomas M. (1999), Constructing World Culture, International Nongovernmental Organizations Since 1875, Stanford, University Press, California.
- ❖ Carl von Clausewitz, στο «Περί του Πολέμου» Βάνιας Ε' Έκδοση Θεσσαλονίκη 1999 σελ. 31.
- ❖ Chivvis, C.S., “Understanding Russian Hybrid Warfare and What Can be Done About It”, RAND Corporation: Santa Monica, California, 2017.

- ❖ Clausewitz, C.V., “*On the War*” στο Η. Κουσκουβέλης, “*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*”, Στ Έκδοση, Αθήνα: Εκδ.Ποιότητα, 2010.
- ❖ Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 18-35.
- ❖ Hoffman, F.G., “*Hybrid vs. Compound War*”, *Armed Forces Journal*, October, 2009.
- ❖ «*Inscription to NGOs*», 1998, *The economist*, 5/12/1998, σελ 13-14.
- ❖ Jacobs, A. & Lasconjarias, G., “*NATO's Hybrid Flanks Handling Unconventional Warfare In The South And The East*”, NATO Research Division, April, 2015.
- ❖ Liang, *Unrestricted Warfare*, p 204-216 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 23.
- ❖ McCuen, J., “*Hybrid Wars*”, *Military Review*, March-April, 2008, 107-112.
- ❖ Meyer, C. (1997). *The political economy of NGOs and Information Sharing*. *World Development*, Vol25 (7).
- ❖ Nemeth, W.J., “*Future War And Chechnya: A Case For Hybrid Warfare Monterey*”, California: Naval Postgraduate School, 2002.
- ❖ Reisinger, H., & Golts, A., “*Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense*”. Research Paper 105, November, 2014, σελ.3-4.
- ❖ Shelest, H., “*Hybrid War & The Eastern Partnership: Waiting For A Correlation*”, *Turkish Policy Quarterly*, 2015: 14(3), 45-53.
- ❖ Schmidt-Eenboom E., «*Τι Εντολές Έδωσε ο Ερντογάν στους Πράκτορες της MIT για την Ελλάδα*» στον Παντελή Βαλασόπουλο, εφημερίδα Real, 2017 και στο <http://e-amyna.com/υβριδικός-πόλεμος-και-Ελληνική-πραγμ/>
- ❖ Schroefl, J., & Kaufman, S., “*Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War*”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 2014: 37(10), 862- 880.
- ❖ Sigmalive, Κύπρος, «*Τί είναι ακριβώς τα βακούφια που θυμήθηκαν οι Τούρκοι;*» 2019 στο <https://www.sigmalive.com/news/local/575566/ti-einai-akrivos-ta-vakoufia-pou-thymithikan-oi-tourkoi>
- ❖ Sun Tzu, «*Η τέχνη του πολέμου*», Αθήνα, Αιώρα.2013, σ. 29.

- ❖ Thornton, R. & Karagiannis E., *“The Russian Threat to the Baltic States: The Problems of Shaping Local Defense Mechanisms”*, The Journal of Slavic Military Studies, 2016: 29(3), 331-351.
- ❖ Unrestricted Warfare, p 153 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 24.
- ❖ Ullman H.K., *“Hybrid war: Old Wine in a New Bottle”*, 09 Μαΐου 2015, ανακτήθηκε από http://www.huffingtonpost.com/dr-harlan-k-ullman/hybrid-war-old-wine-in-a-bottle_b_6832628.html
- ❖ Williamson, C.S.C. *“From Fourth Generation Warfare To Hybrid War”*, Strategy Research Project, Carlisle Barracks: U.S. Army College, 2009.
- ❖ Woo Pyung-Kyun, The Russian Hybrid Warfare in the Ukraine Crisis: Some Characteristics and Implications, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 27, No 3, September 2015, σ. 383-400.